

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI

**DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDAKİ
ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK KONULARINA İLİŞKİN ALEVİ-BEKTAŞİLERİN
DEĞERLENDİRMELERİ –BAŞAKŞEHİR/GÜVERCİNTEPE ÖRNEĞİ-**

Yüksek Lisans Tezi

MUHAMMET BAYRAK

İstanbul 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI

**DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDAKİ
ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK KONULARINA İLİŞKİN ALEVİ-BEKTAŞİLERİN
DEĞERLENDİRMELERİ –BAŞAKŞEHİR/GÜVERCİNTEPE ÖRNEĞİ-**

Yüksek Lisans Tezi

MUHAMMET BAYRAK

Danışman: DOÇ. DR. MEHMET ÜMİT

İstanbul 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ Anabilim Dalı İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi MUHAMMET BAYRAK'ın DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDAKİ ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK KONULARINA İLİŞKİN ALEVİ-BEKTAŞİLERİN DEĞERLENDİRMELERİ- BAŞAKŞEHİR/GÜVERCİNTEPE ÖRNEĞİ- adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 22.08.2019 tarih ve 2019-27/11 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 02 / 12 / 2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. MEHMET ÜMİT	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. HALİL İBRAHİM BULUT	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. NURULLAH ALTAŞ	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Muhammet Bayrak
Anabilim Dalı	: Temel İslam Bilimleri
Programı	: İslam Mezhepleri Tarihi
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Mehmet Ümit
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Aralık 2019
Anahtar Kelimeler	: Alevilik-Bektaşılık, Din Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

ÖZET

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDAKİ ALEVİLİK- BEKTAŞILIK KONULARINA İLİŞKİN ALEVİ-BEKTAŞİLERİN DEĞERLENDİRMELERİ-BAŞAKŞEHİR/GÜVERCİNTEPE ÖRNEĞİ-

1990 yılından itibaren Alevi-Bektaşiler inançlarını yaşamak ve anlatmak konusunda çeşitli talepleri olmuştur. Bunlardan biri Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders kitaplarına Alevilik-Bektaşilik konularının dahil edilmesidir. Alevi-Bektaşilerin bu istekleri kısmen yerine getirildi. Bu durum memnuniyet verse de dahil edilen konuların miktarı ve içeriği Alevi-Bektaşileri tam memnun etmedi. Ardından Alevi-Bektaşilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarına hangi konuların konulması ve nasıl olması gerektiğine dair talepleri oldu. Bu çalışmamızda Alevi-Bektaşilerin bu taleplerinin neler olduğu tespit edilmiş ve değerlendirilmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Muhammet Bayrak
Field	: Basic İslamic Studies
Programme	: History of İslamic Sects
Supervisor	: Associate Professor Mehmet Ümit
Degree Awarded and Date	: Master – December 2019
Keywords	: Alavism-Bektashism, Religious Education, Religious
Culture and Knowledge of Ethic	

ABSTRACT

EVALUATION OF ALEVITY-BEKTACHIES RELATED TO ALEVITY-BEKTASISM ISSUES IN RELIGIOUS CULTURE AND ETHICS-CASE STUDY ON GÜVERCİNTEPE/BAŞAKŞEHİR-

Since 1990, the Alevi-Bektashis have had various demands about living and telling their beliefs. One of them is to include the subjects of Alevism and Bektashism into textbooks of Religious Culture and Ethics. These requests of Alevi-Bektashis were partially fulfilled. Although this situation gives satisfaction, the amount and content of the subjects included did not fully satisfy the Alevi-Bektashis. Then the Alevi-Bektashis demanded what subjects should be included in the textbooks of Religious Culture and Ethics and how they should be. In this study, these demands of Alevi-Bektashis were determined and evaluated.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLO LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI	2
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	3
4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE YÖNTEMİ	3
5. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	5
I. BÖLÜM.....	30
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	30
1.1. KIZILBAŞLIK	30
1.2. BEKTAŞİLİK	30
1.3. ALEVİLİK	31
1.4. ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK TARİHÇESİ	32
1.5. DİN EĞİTİMİ	39
1.6. ÖRGÜN DİN EĞİTİMİ	41
1.7. ÖRGÜN EĞİTİMDE DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİ	48
1.8. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDEKİ ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK KONULARI	50
II. BÖLÜM.....	70
2. BULGULAR VE YORUM	70
2.1. KATILIMCILARIN KİŞİSEL BİLGİLERİYLE İLGİLİ BULGULAR.....	70
2.1.1. Katılımcıların Cinsiyeti.....	70
2.1.2. Katılımcıların Yaşı.....	71
2.1.3. Katılımcıların Hayatlarının Büyük Çoğunluğunun Geçtiği Yer	71
2.1.4. Katılımcıların Eğitim Durumu	72
2.1.5. Katılımcıların Aile İçindeki Durumu	72

2.1.6. Katılımcıların Gelir Durumu	73
2.1.7. Katılımcıların Medeni Durumu	73
2.1.8. Katılımcıların Mesleği	74
2.1.9. Katılımcıların Kendini Tanımlaması.....	74
2.2. KATILIMCILARIN ALEVÎ-BEKTAŞÎ RİTÜEL VE FAALİYETLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	75
2.2.1. Katılımcıların Cem Törenine Katılımıyla İlgili Bulgular	75
2.2.2. Katılımcıların Alevî-Bektaşî Derneklerine İrtibatına İlişkin Bulgular.....	75
2.2.3. Katılımcıların Buyruk ile İrtibatına İlişkin Bulgular	76
2.2.4. Katılımcıların Alevî Ozanlarının Deyişlerini Okumalarıyla İlgili Bulgular	76
2.3. KATILIMCILARIN ÖRGÜN EĞİTİMDE DİN EĞİTİMİNİN YERİNE İLİŞKİN BULGULAR	77
2.3.1. Katılımcıların Çocuklarının İlk Din Öğretimini Aldıkları Yerle İlgili Bulgular	77
2.3.2. Katılımcıların Çocuğuna Din Öğretimine Ne Kadar Yardımcı Olduğuna Dair Bulgular	78
2.3.3. Katılımcıların Ortak Değerlerin ve Yaşamın Öne Çıkarıldığı Daha İnsancıl Bir Din Öğretimi Olması Hususundaki Görüşleriyle İlgili Bulgular	78
2.3.4. Katılımcıların Çocuklarının Din Öğretimi Alma Konusundaki Tutumlarıyla İlgili Bulgular	79
2.3.5. Katılımcıların Okullarda DKAB Dersi Hakkındaki Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	81
2.3.6. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Konularına Yer Verildiğine Dair Bilgi Sahibi Olmalarına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular	86
2.3.7. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Hakkındaki Konuların Sünni Kaynaklardan Alındığına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	87
2.3.8. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Konularının Tarafsız Anlatıldığı Hususundaki Görüşleriyle İlgili Bulgular	87
2.3.9. Katılımcıların Çocuklarının DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Dışındaki Konuları Öğrenmesini Gerekli Görmelerine İlişkin Fikirleriyle İlgili Bulgular	88
2.4. KATILIMCILARIN ÖRGÜN EĞİTİMDE DKAB DERS KİTAPLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİYLE İLGİLİ BULGULAR	89
2.4.1. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğin Tasavvufi-Mistik Öğretiler İçinde Verilmesini Uygun Bulmasıyla İlgili Görüşleriyle Dair Bulgular	89
2.4.2. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Konularının Kim Tarafından Yazılması Gerektiğine İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular	90
2.4.3. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğin Caferilikle İlişkisi ve Farkının Anlatılması Hakkındaki Görüşleriyle İlgili Bulgular	91
2.4.4. Katılımcıların Okulda Seçmeli Olarak Alevîlik-Bektaşîlik Adı Altında Bir Dersin Okutulmasına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular	92
2.4.5. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik ile İlgili Eksik Olan Konuların Neler Olduğuna Dair Görüşleriyle İlgili Bulgular	93
2.5. KATILIMCILARIN DİN ÖĞRETİMİ ÖĞRETMENİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİYLE İLGİLİ BULGULAR.....	99

2.5.1. Katılımcıların DKAB Dersini Verecek Olan Öğretmenin Sünni Olmasına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	99
2.5.2. Katılımcıların DKAB Dersi Öğretmenlerinin Alevîlik-Bektaşîlik ile İlgili Bilgi Eksikliklerinin Nasıl Giderilmesi Gerektiğine Dair Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	100
2.5.3. Katılımcıların DKAB Dersinin Sadece Alevî-Bektaşîler ya da Sadece Sünniler Tarafından Verilmesinin Toplumsal Bütünleşmeyi Zedelemesine Dair Görüşleriyle İlgili Bulgular	101
III. BÖLÜM.....	105
2. DEĞERLENDİRME	105
2.1. KATILIMCILARIN KİŞİSEL BİLGİLERİNE İLİŞKİN BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ.....	105
2.2. KATILIMCILARIN ALEVÎ-BEKTAŞÎ RİTÜEL VE FAALİYETLERİYLE İLİŞKİLERİNE DAİR BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ	106
2.3. KATILIMCILARIN ÖRGÜN EĞİTİMDE DİN EĞİTİMİ VERİLMESİNE İLİŞKİN BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ ...	107
2.4. KATILIMCILARIN DİN ÖĞRETİMİNDE DKAB DERS KİTAPLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ	113
2.5. KATILIMCILARIN DİN ÖĞRETİMİ ÖĞRETMENİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN BULGULARIN DEĞERLENDİRMESİ	117
2.6. DAHA ÖNCE YAPILAN ÇALIŞMALARDA ELDE EDİLEN BULGULARLA MUKAYESE.....	120
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	122
KAYNAKÇA	129
EKLER	140
EK 1: ANKET FORMU	141
EK 2: MÜLAKAT SORULARI	148

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Cumhuriyet Döneminde Din Derslerinin Tarihi Süreci.....	46
Tablo 2: İlkokul 4 ve Ortaokul (5-8) DKAB Dersi Öğretim Programında Alevîlik..	54
Tablo 3: Ortaöğretim (9-12) DKAB Dersi Öğretim Programında Alevîlik.....	56
Tablo 4: 2011-2012 Eğitim-Öğretim Yılındaki DKAB Ders Programında Yer Alan Alevîlik-Bektaşîlik ile İlgili Konular.....	58
Tablo 5: 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılındaki DKAB Ders Programında Yer Alan Alevîlik-Bektaşîlik ile İlgili Konular.....	65
Tablo 6: Katılımcıların Cinsiyeti.....	70
Tablo 7: Katılımcıların Yaşı.....	71
Tablo 8: Katılımcıların Hayatlarının Büyük Çoğunluğunun Geçtiği Yer.....	71
Tablo 9: Katılımcıların Eğitim Durumu.....	72
Tablo 10: Katılımcıların Aile İçindeki Durumu.....	72
Tablo 11: Katılımcıların Gelir Durumu.....	73
Tablo 12: Katılımcıların Medeni Durumu.....	73
Tablo 13: Katılımcıların Mesleği.....	74
Tablo 14: Katılımcıların Kendini Tanımlaması.....	74
Tablo 15: Katılımcıların Cem Törenine Katılımıyla İlgili Bulgular.....	75
Tablo 16: Katılımcıların Alevî-Bektaşî Derneklerine İrtibatına İlişkin Bulgular.....	75
Tablo 17: Katılımcıların Buyruk ile İrtibatına İlişkin Bulgular.....	76
Tablo 18: Katılımcıların Alevî Ozanlarının Deyişlerini Okumalarıyla İlgili Bulgular.....	76
Tablo 19: Katılımcıların Çocuklarının İlk Din Öğretimini Aldıkları Yerle İlgili Bulgular.....	77
Tablo 20: Katılımcıların Çocuğuna Din Öğretimine Ne Kadar Yardımcı Olduğuna Dair Bulgular.....	78
Tablo 21: Katılımcıların Ortak Değerlerin ve Yaşamın Öne Çıkarıldığı Daha İnsancıl Bir Din Öğretimi Olması Hususundaki Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	78

Tablo 22: Katılımcıların Çocuklarının Din Öğretimi Alma Konusundaki Tutumlarıyla İlgili Bulgular.....	79
Tablo 23: Katılımcıların Okullarda DKAB Dersi Hakkındaki Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	81
Tablo 24: Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Konularına Yer Verildiğine Dair Bilgi Sahibi Olmalarına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	86
Tablo 25: Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Hakkındaki Konular Sünni Kaynaklardan Alındığına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	87
Tablo 26: Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Konularının Tarafsız Anlatıldığı Hususundaki Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	87
Tablo 27: Katılımcıların Çocuklarının DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Dışındaki Konuları Öğrenmesini Gerekli Görmelerine İlişkin Fikirleriyle İlgili Bulgular.....	88
Tablo 28: Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğin Tasavvufi-Mistik Öğretiler İçinde Verilmesini Uygun Bulmasıyla İlgili Görüşleriyle Dair Bulgular.....	89
Tablo 29: Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Konularının Kim Tarafından Yazılması Gerektiğine İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	90
Tablo 30: Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğin Caferilikle İlişkisi ve Farkının Anlatılması Hakkındaki Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	90
Tablo 31: Katılımcıların Okulda Seçmeli Olarak Alevîlik-Bektaşîlik Adı Altında Bir Dersin Okutulmasına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	91
Tablo 32: Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik ile İlgili Eksik Olan Konuların Neler Olduğuna Dair Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	93
Tablo 33: Alevi-Bektaşîlerin DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlikle İlgili Olmasını İstedikleri Konular.....	94
Tablo 34: Katılımcıların DKAB Dersini Verecek Olan Öğretmenin Sünni Olmasına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	99
Tablo 35: Katılımcıların DKAB Dersi Öğretmenlerinin Alevîlik-Bektaşîlik ile İlgili Bilgi Eksikliklerinin Nasıl Giderilmesi Gerektiğine Dair Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	100
Tablo 36: Katılımcıların DKAB Dersinin Sadece Alevî-Bektaşîler ya da Sadece Sünniler Tarafından Verilmesinin Toplumsal Bütünleşmeyi Zedelemesine Dair Görüşleriyle İlgili Bulgular.....	101

KISALTMALAR

AÜİFD:	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
A.g.e.:	Adı Geçen Eser
Bkz.:	Bakınız
C.:	Cilt
Çev.:	Çeviri
DİA:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB:	Diyanet İşleri Başkanlığı
DKAB:	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Ed.:	Editör
Hızl.:	Hazırlayan
İDKAB:	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
r.a	Radiyallahu Anhu/Anha
s.:	Sayfa
S.:	Sayı
S.a.v	Sallallahu Aleyhi Vesellem
TDV:	Türkiye Diyanet Vakfı
UÜİFD:	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Yay.:	Yayınları

ÖNSÖZ

Tarihsel süreç içerisinde Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili birçok sorun ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de genelde zorunlu din dersi özelde ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili konuların ne kadar anlatıldığı ve konuların Alevî-Bektaşîlerin inanç ve anlayışlarına uygunluğuna dair meselelerdir. Elinizdeki çalışma, İstanbul/Başakşehir/Güvercintepe Mahallesinde yaşayan Alevî-Bektaşîlerin DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına ilişkin değerlendirmeleri çerçevesinde Alevî-Bektaşîlerin bu husustaki düşünceleriyle alakalı sonuçları ve bu sonuçların değerlendirilmesini içermektedir. Beni bu çalışmaya sevk eden sebep şu oldu: DKAB öğretmenleri olarak, Güvercintepe’de bulunan bir okulda çalıştığım sürede birçok Alevî-Bektaşî öğrencimin inanç ve anlayışlarına bizzat tanık oldum. İster DKAB dersinin zorunlu olmasıyla alakalı olsun, ister DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili konuların kendileri için ne ölçüde isabetli olup olmadığına dair olsun birçok açıdan onlarla konuşma fırsatım oldu ve bu çerçevede olumlu veya olumsuz birçok düşüncelerini görme fırsatım oldu. Böyle bir merak ve arzu ile bu çalışmayı yapmaya karar verdim.

Çalışmanın birinci bölümü kavramsal ve kuramsal çerçeve başlığı altında Kızılbaşlık, Bektaşîlik, Alevîlik, Alevîlik-Bektaşîliğin tarihçesi, din eğitimi, örgün din eğitimi, örgün eğitimde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerindeki Alevîlik-Bektaşîlik konularını; ikinci bölümü, İstanbul/Başakşehir/Güvercintepe Mahallesinde yaşayan Alevî-Bektaşîlerin DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına dair düşüncelerine ilişkin bulgular ve yorumlarını; üçüncü bölümü ise bu bulguların değerlendirmesini içermektedir.

Bu çalışmayı baştan sona sonuçlandırabilmem noktasında fikirleri, görüşleri, destekleri ile beni gayretlendirip bana sabırla yardımcı olan değerli danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Ümit’e; yine bu çalışmayı yaparken yol gösteren Prof. Dr. İlyas Üzümlü hocama; aynı şekilde yine bu çalışmamda fikirleri ile yardımcı olan hocam Öğr. Gör. Mehmet Toprak’a; tez çalışmamı farklı bir boyut kazandırması ve daha sistematik hale gelmesi konusunda fikirleri ile katkıda bulunan Prof. Dr. Nurullah Altaş’a ve Prof. Dr. Halil İbrahim Bulut’a; çalışmamı baştan sona kadar okuyup yazım ve imla konusunda yardımcı olan öğretmen arkadaşlarımdan Cumali Topaloğlu’na, Tunahan Fidan’a ve Funda Güner Kal’a; bu çalışmamda gönüllü olarak anket ve mülakatlara katılan Alevî-Bektaşîlere ve her daim maddi manevi desteğini

esirgemeyen eşime ve babama çok teşekkür eder, çalışmamın bu alanda küçük de olsa bir katkısının olmasını yüce Allah'tan niyaz ederim.

Muhammet BAYRAK
Rize, 2019

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bu araştırma, Alevî-Bektaşîlerin, DKAB ders kitabındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına ilişkin değerlendirmelerini konu almaktadır. Araştırmamızın temel problemi, örgün din eğitimi alanında Alevî-Bektaşîlerin beklentilerinin neler olduğudur. Bu temel problem çerçevesinde araştırmanın alt problemleri şunlardır:

Dersin konumlandırılması çerçevesinde;

1. Alevî-Bektaşîlerin DKAB dersinin okullarda verilmesine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Alevî-Bektaşîlerin DKAB dersinin zorunlu olmasına ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Alevî-Bektaşîlerin DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konuları hakkındaki haberdarlık düzeyleri nedir?
4. Alevî-Bektaşîlere göre DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konuları yeterli midir?
5. Alevî-Bektaşîlere göre DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konular yeterli değilse eksik olan konular nelerdir?
6. Alevî-Bektaşîlerin DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına bakış açıları nasıldır?
7. Alevî-Bektaşîlerin din öğretimine bakış açıları nasıldır?

Ders kitapları çerçevesinde;

1. Alevî-Bektaşîlere göre, örgün din eğitimi çerçevesinde Alevîlik-Bektaşîlik hakkında edinilecek konular nelerdir?
2. Alevî-Bektaşîlere göre DKAB ders kitabını kimlerin hazırlaması gerekir?
3. Alevî-Bektaşîler, Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili öğrenilmesi gereken konuları, DKAB ders kitaplarından mı yoksa müstakil bir Alevîlik-Bektaşîlik dersinden mi öğrenmek istemektedirler?

Dersi veren öğretmen çerçevesinde;

1. Alevî-Bektaşîlerin DKAB dersini verecek öğretmenin Alevî-Bektaşî veya Sünni olup olmamasıyla ilgili tutumları nasıldır?
2. Alevî-Bektaşîlere göre DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konular kim tarafından verilmesi gerekir?
3. Alevî-Bektaşîlere göre DKAB dersinin sadece Alevî-Bektaşîler ya da sadece Sünniler tarafından verilmesi toplumsal bütünleşmeye zarar verir mi?

2. Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın amacı, Alevî-Bektaşîlerin örgün din eğitimi alanındaki beklentilerini ortaya koyabilmektir. Dersin konumlandırılması, ders kitapları ve dersi veren kimse çerçevesinde çalışmanın alt amaçları şunlardır:

Dersin konumlandırılması çerçevesinde;

1. Alevî-Bektaşîlerin DKAB dersinin okullarda verilmesine ilişkin görüşlerini incelemek,
2. Alevî-Bektaşîlerin DKAB dersinin zorunlu olmasına ilişkin görüşleri incelemek,
3. Alevî-Bektaşîlerin DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konuları hakkındaki haberdarlık düzeylerini incelemek,
4. Alevî-Bektaşîlere göre DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularının yeterli olup olmadığını incelemek,
5. Alevî-Bektaşîlere göre DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konular yeterli değilse eksik olan konuların neler olduğunu incelemek,
6. Alevî-Bektaşîlerin DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına bakış açılarını incelemek,
7. Alevî-Bektaşîlerin din öğretimine bakış açılarını incelemek.

Ders kitapları çerçevesinde;

1. Alevî-Bektaşîlere göre, örgün din eğitimi çerçevesinde Alevîlik-Bektaşîlik hakkında edinilecek konuları incelemek,
2. Alevî-Bektaşîlere göre, DKAB ders kitabını kimlerin hazırlaması gerektiğini incelemek,
3. Alevî-Bektaşîler, Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili öğrenilmesi gereken konuları, DKAB ders kitaplarından mı yoksa müstakil bir Alevîlik-Bektaşîlik dersinden mi öğrenmek istemekte olduklarını incelemek.

Dersi veren öğretmen çerçevesinde;

1. Alevî-Bektaşîlerin DKAB dersini verecek öğretmenin Alevî-Bektaşî veya Sünni olup olmamasıyla ilgili tutumlarını incelemek,
2. Alevî-Bektaşîlere göre DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konuların kim tarafından verilmesi gerektiğini incelemek,
3. Alevî-Bektaşîlere göre DKAB dersinin sadece Alevî-Bektaşîler ya da sadece Sünniler tarafından verilmesinin toplumsal bütünleşmeye zarar verip vermediğini incelemek.

3. Araştırmanın Önemi

Çalışmamız, DKAB dersinin öğretim sürecinde Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konuların, İstanbul/Başakşehir/Güvercintepe Mahallesinde yaşayan Alevî-Bektaşîlere göre ele alınıp değerlendirilerek olası hazırlanacak DKAB ders kitabındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konuların, kazanımların, öğretim programının kim tarafından ve hangi durumlar göz önünde bulundurularak hazırlanması ve bu dersi kimin vereceği hususunda fikir vermesi açısından önemlidir. Bunun yanı sıra araştırmamız dar bir bölgede de olsa, Alevî-Bektaşîlerin DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konular hakkında bilgi sahibi olmalarına katkı sağlamaktadır.

4. Araştırmanın Evreni ve Yöntemi

Araştırmamızın evreni, İstanbul/Başakşehir/Güvercintepe Mahallesinde yaşayan Alevî-Bektaşîlerdir. Çalışmamızın buraya yönelmesinin gerekçesi, bu bölgede cemevleri ve

Alevî-Bektaşîlere ait derneklerin bulunmasıdır. Bu cemevleri ve derneklerden belli başlıları şunlardır:

1. Tokat/Zile/Acısü Köyü Derneği
2. Tokat/Zile/Kuzulan Köyü Derneği
3. Tokat/Zile/Üçkaya Köyü Derneği
4. Tokat/Zile/Yalnızköy Derneği
5. Tokat/Turhal/Yenisü Köyü Derneği
6. Ordu/Korgan Derneği
7. Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cem ve Kültür Evi Derneği

Bu verilere ve Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cemevi hocası Hamdi Ateş'in verdiği bilgilere göre, Güvercintepe Mahallesiindeki Alevî-Bektaşîlerin çoğu Tokat ilinin Zile ilçesinden gelmektedirler.

Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cem ve Kültür Evi Derneği'nin dışındaki derneklerde daha çok dernek faaliyetlerine yer verilmektedir. Bazen cemevi olarak da kullanılmaktadır. Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cem ve Kültür Evi Derneği aralarında en aktif olan ve merkez cemevi olarak kabul edilen dernektir.

Başakşehir Belediyesi'nin verdiği bilgiye göre, Güvercintepe Mahallesinin nüfusu 2018 yılı itibarıyla 55.783'tür.¹ Bu nüfusun içindeki Alevî-Bektaşî sayısı, Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cemevi hocası Hamdi Ateş'e ve Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cemevi dedesi Kazım Bozkurt'a göre 2 bin civarındadır.

Araştırmamızın ilk aşamasında literatür taraması yapılmıştır. İlköğretim ve Ortaöğretim DKAB ders kitabındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konular, Alevî-Bektaşîlikle ilgili yazılmış eserler, dergiler, makaleler, sempozyumlar, Alevî Çalıştayları ve bu alanda yapılan lisans ve doktora tezleri taranmıştır.

Araştırmamızın ikinci aşamasında ise 32 sorudan oluşan bir anket formu düzenlenmiştir. İlk 9 soru kişisel sorular içermekte olup 10. sorudan 13. soruya kadar Alevî-

¹ Başakşehir Nüfusu Belli Oldu, 5 Şubat 2018 <https://basaksehir.bel.tr/haberler/basaksehir-nufusu-belli-oldu-397-bin-3290>, (27 Aralık 2019)

Bektaşîlerin Alevî-Bektaşî ritüel ve faaliyetlerine ilişkin sorulardır. Geriye kalan sorular ise tutum sorularını içermektedir. Anket sorularından 14. ve 26. sorular açık uçlu olup 14. soruda DKAB dersinin zorunlu olmasını istemiyorlarsa bunun nedeni sorulurken 26. soruda ise DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili öncelikle olmasını istedikleri konuların neler olduğu sorulmuştur. Diğer sorular ise katılımcıların uygun gördüklerini işaretleyebilecekleri çoktan seçmeli şekilde hazırlanmıştır.

Araştırmamızın üçüncü aşamasında, İstanbul/Başakşehir/Güvercintepe Mahallesinde yaşayan ve Alevî-Bektaşî olan 111 kişiye bu çalışmamızın kapsamı, amacı konusunda ve anket formunda yer alan sorular hakkında gerekli bilgilendirme yapılarak anket formları dağıtılmıştır. Daha sonra cevaplama işlemi bitince anket formları toplanarak numaralanmıştır.

Araştırmamızın dördüncü aşamasında derinlemesine görüşme (mülakat) soruları hazırlandı ve uygulandı. 11 soruluk mülakatta, Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cem ve Kültür Evi Derneği başkanı, din görevlisi, cemevi dedesi, cemevi hizmetlisi, semah hocası, cemevi yöneticisi olmak üzere toplam 7 kişi ile mülakat yapılmıştır. Bu mülakatlar yazılı olarak kayıt altına alınmış ve birer nüsha da tekrardan okutulmak suretiyle kendilerine verilmiştir.

Araştırmanın son aşamasında ise 32 sorudan oluşan bu anket formları analiz edilerek frekans ve yüzdeleri verilmiştir. Daha sonra ise bu frekans ve yüzdelikler üzerinden yorumlar gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler de uygun temalar altında yorumlanmıştır.

5. İlgili Araştırmalar

Alevîlik-Bektaşîlik, birçok anabilim dalının araştırma konusu olmuştur. Doktora ve yüksek lisans seviyelerinde birçok çalışma yapılmıştır. YÖK ulusal tez merkezinde tespit edebildiğimiz kadarıyla, Alevîlik, Bektaşîlik, Kızılbaşlık konu başlıklarını içeren 80'den fazla doktora, 300'den fazla yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Sadece İlahiyat Fakülteleri'nde 90 civarında yüksek lisans, 25 civarında ise doktora çalışması yapıldığı görülmektedir. İslam

Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı alanında alan çalışması olarak 20'den fazla yüksek lisans, 7 doktora çalışması yapılmıştır.²

İslam Mezhepleri Tarihi alanında, yüksek lisans seviyesinde Alevîlik-Bektaşîlik hakkında yapılan alan araştırmalarından tespit edebildiklerimizi şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Metin İzeti, *Makedonya'da Bektaşîlik*, 1998.
2. Ali Uysal, *Alevî Örgütlenmesi Bünyesinde Cem Vakfı ve Faaliyetleri*, 2002.
3. Şengül Alazcıoğlu, *Sungurlu ve Çevresindeki Alevîlerin Kültürel ve Dini Yapısı*, 2003.
4. Fikri Kaya, *Şarkışla Emlek Yöresinde Yaşayan Alevîlerin Kültürel ve Dini Yaşantıları Üzerine Bir Araştırma*, 2003.
5. Ömer Kara, *İstanbul'daki Alevî Vakıf ve Dernekler*, 2003.
6. Yaşar Şanlı, *Cem Dergisi'nde Sunulan Alevilik*, 2005.
7. Adil Seyman, *Balkanlar'da Alevî Bektaşîlik*, 2006.
8. Talip Tuğrul, *Tunceli Aleviliğinde İnanç ve İbadet (Sarı Saltık Ocağı Örneği)*, 2006.
9. Ercan Tatlı, *Karacaahmet Sultan ve Karacaahmet Dergâhı*, 2008.
10. Fevzi Rençber, *İstanbul'da Mevcut Cem Evleri ve Faaliyetleri*, 2008.
11. Luan Afmataj, *Arnavutluk Bektaşîlik'i, Başlangıcı, Gelişmesi ve Günümüzdeki Durumu*, 2009.
12. Adem Aydın, *Akdağmadeni Yöresi Ardıçalanı ve Bozhüyük Köylerinde Alevîlik*, 2009.
13. Murat Çetin, *Alevîlerin Dinî İnanç ve Yaşantıları (Gölyaka Örneği)*, 2010
14. İbrahim Gökdemir, *Divriği İlçesinde Yaşayan Alevîlerde Dini Hayat ve Yaygın Halk İnanışları*, 2011.
15. Hacer Tuna, *Pir Sultan Abdal Kültür Sanat Dergisinde Sunulan Alevîlik*, 2011.
16. Şabanali Ahmed, *Bulgaristan'da Alevîlik: Yablanovo Örneği*, 2012.
17. Ramazan Tarık, *Tekirdağ Yöresi Alevî-Bektaşî Kültürü: Kılavuzlu Köyü Örneği*, 2012.

² Fevzi Rençber, "İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalında Alevîlik Üzerine Yapılan Alan Çalışmalarının Bilim Üretimine Katkısı", *Mezhep Araştırmaları Dergisi*, C. 10, S. 2, 2017, s. 458-459.

18. Ali Kocadayı, *Kaşdışlen Tahtacılarının Dînî ve Sosyo-Kültürel Yapısı*, 2013.
19. İhsan Ünlü, *Alevîlikte Dedelik ve Ocak Anlayışı: Tercan Örneği*, 2013.
20. Lokman Kılavuz, *Çat Alevîlik'i*, 2015.
21. İskender Tanış, *Günümüzde Alevî-Sünnî İlişkileri (Isparta Yakaören Köyü Örneği)*, 2016.
22. Nazan Ağalday, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Diyarbakır'da Alevîlik*, 2016.³

İslam Mezhepleri Tarihi alanında, doktora seviyesinde Alevîlik-Bektaşîlik hakkında yapılan alan araştırmalarının belli başlılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Ahmet Turan, *Les Nusayrîs Turquie Dans La Région d'Hatay*, 1973.
2. Metin Bozkuş, *Sivas ve Çevresinde Yaşayan Alevîlerin İnançları*, 1999.
3. Harun Yıldız, *Amasya Yöresi Alevîleri: Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetleri*, 2003.
4. Cenksu Üçer, *Tokat Yöresi Alevîleri, Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetleri*, 2005.
5. Fevzi Rençber, *Adıyaman'da Alevîlik*, 2012.
6. İlyas Üzüm, *Günümüz Bulgaristan Alevîliği*, 2012.⁴

Alevî-Bektaşîlerin din öğretimine ve DKAB dersine bakışlarına dair fikirlerini bulabileceğimiz yüksek lisans çalışmalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Murat Gevrek, *Alevî Öğrenci ve Velilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerine Bakışları*, 2005.
2. Arif Kala, *Sorgulama, Tepki, Uzlaş: Elazığ Alevîleri Üzerine Alan Araştırması*, 2007.
3. İlhami Ünal, *Alevîlerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinden Beklentileri (Ankara Örneği)*, 2010.
4. Ayşe Demirel, *Yazılı ve Görsel Medya ile İnternette Alevîlik meselesinin Din Eğitimi açısından İncelenmesi (2000 Sonrası)*, 2011.
5. Ümmü Bulut, *Sosyolojik Açıdan Tahtacı Grupların Araştırılması (Muğla Örneği)*, 2014.

³ Rençber, s. 459-460.

⁴ Rençber, s. 461.

6. Ömer Yaprak, *Alevî Çalıştaylarına Yansıdığı Biçimiyle Alevîlerin Toplumsal Talepleri*, 2015.
7. Fatma Kurt, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Sürecinde Alevilik Öğretimi*, 2016.
8. Nihal Durna, *Ortaöğretim DKAB Dersi Öğretim Programında Yer Alan Alevilik İle İlgili Bilgiler Konusunda Öğrencilerin Düşünceleri (Sivas Örneği)*, 2018.
9. Süleyman Özkan, *Alevi-Bektaşî Klasiklerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programındaki İnanç ve İbadet Konularına Göre İncelenmesi*, 2019.⁵

Alevî-Bektaşîlerin din öğretimine ve DKAB dersine bakışlarına dair fikirlerini bulabileceğimiz doktora alan çalışmalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Recep Cengiz, *Çamiçi Beldesinde Dini Hayat: Alevîlik Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, 2000.
2. Ramazan Uçar, *Alevî-Bektaşî Geleneği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Abdal Musa Tekkesi Örneği)*, 2003.
3. Özcan Güngör, *Günümüz Alevî-Bektaşî Kimliğine Dair Sosyolojik Bir Araştırma (Beypazarı/Karaşar Bölgesi Örneği)*, 2007.
4. Fatih Kaya, *Öğretmen, İdareci ve Öğrencilere Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi: Tunceli Örneği*, 2014.
5. İlhan Ozan Hamurcu, *Alevî Sivil Toplum Örgütlerinin AKP Hükümetinin Alevîlere İlişkin Politikalarına Yaklaşımı (İzmir İli Örneği)*, 2017.

Alevî-Bektaşîlerin din öğretimine ve DKAB dersine bakışlarına ilişkin fikirlerini bulabileceğimiz alan çalışması içeren eserlerden bazıları şöyledir:

1. Battal Pehlivan, *Alevîler ve Diyanet*, İstanbul: Pencere Yay., 1993.
2. Şakir Keçeli ve Aziz Yalçın, *Alevîlik-Bektaşîlik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi*, Ardıç Yay., 1996.
3. Fazlı Arabacı, *Alevîlik ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutu, Çorum Örneği*, Samsun: Etüt Yay., 2000.
4. Yahya Mustafa Keskin, *Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Alevîlik'i (Elazığ Sünköy Örneği)*, Ankara: İlahiyat Yay., 2004.

⁵ Geniş bilgi için bkz: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>

5. Ali Aktaş, Kentsel Alanda Alevî Gençliğinin Kimlik Sorunlarına Sosyolojik Bir Bakış, *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S.34, 2005.
6. Ali Çarkoğlu ve Binnaz Toprak, *Değişen Türkiye’de Din, Toplum ve Siyaset*, İstanbul: TESEV Yay., 2006
7. Özcan Güngör, *Araftaki Kimlik: Alevilik-Bektaşilik*. Ankara: Akasya Yay., 2007
8. Mehmet Seyfettin Erol ve Bilal Kalyoncu, *Stratejik Düşünce Enstitüsü Alevi Raporu*, Ankara: Öncü Medya, 2009.
9. Yasin Aktay ve Diğerleri, *Türkiye’de Ortak Bir Kimlik Olarak Ötekilik*. Ankara: Eğitim Bir-Sen Yay., 2010.
10. Aykan Erdemir ve Diğerleri, *Türkiye’de Alevî Olmak*, Ankara: Mattek Matbaacılık, 2010.
11. Şuayip Özdemir ve İsmail Arıcı, Türkiye’de Okullarda Din Öğretimi, Recep Kaymakcan, Mahmut Zengin, Z. Şeyma Arslan(Ed.), *Alevî-Bektaşîlerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi’ne Yönelik Görüşleri(Malatya Örneği)*, İstanbul: Dem Yay., 2011.
12. Osman Taştekin ve Mesut İnan, *Alevi Gözüyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (Erzincan Örneği)*, Rağbet Yay., 2013.
13. Ramazan Uçar, *Alevî-Bektaşîler açısından Türkiye’de Din Eğitimi: Bir Alan Araştırması*, SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Isparta, S. 15, 2015.
14. Fatma Betül Demir ve Zehra İpek, *Alevîlere Yönelik Ayrımcılık*, İstanbul, 2015.
15. Özge Genç ve Diğerleri, *Eğitimde Çoğulculuk ve İnanç Özgürlüğü: Yetişkinlerin ve Çocukların Gözünden Okullarda Din Dersleri ve Dinin Görünümleri*, Podem Yay., 2017.

Bu çalışmaların dışında birçok makale, tebliğ, deneme çalışması yapılmıştır. Ayrıca 2009 yılında Alevî Çalıştayları adı altında 7 çalıştay yapılmıştır.

Verilen çalışmalardan, bizim çalışmamızla alakalı konuları içeren şu bulgularından yararlanılmıştır:

- Alevî-Bektaşîlerin Alevîlik-Bektaşîlik’i tanımlamalarına ilişkin,
- Alevî-Bektaşîlerin kendilerini tanımlamalarına ilişkin,

- Alevî-Bektaşîlerin din eğitimi/öğretimini nereden alması gerektiğine/aldığına ilişkin,
- Alevî-Bektaşîlerin okullarda DKAB dersinin okutulmasıyla ilgili görüşlerine ilişkin,
- Cem törenine ve Alevî-Bektaşî dernek/vakıflara irtibatlarına ilişkin,
- Alevî-Bektaşîlerin Alevî-Sünni bütünleşmesi noktasındaki görüşlerine ilişkin,
- Din eğitimine dair görüşlerine ilişkin,
- Alevî-Bektaşîlerin zorunlu/seçmeli DKAB dersine dair görüşlerine ilişkin
- DKAB ders müfredatına dair görüşlerine ilişkin,
- Alevî-Bektaşîlerin DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik konularına bakış açılarına ilişkin,
- Alevî-Bektaşîlerin DKAB öğretmenlerinin DKAB ders kitabındaki Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili bilgilere dair görüşlerine ilişkin,
- Alevî-Bektaşîlerin Alevî-Bektaşî inancına dair bilgilerinin olmasına ilişkin,
- Alevî-Bektaşîlerin DKAB öğretmenlerinin Alevîliğe/Alevî öğrencilere tavrına dair görüşlerine ilişkin,
- Alevî-Bektaşîlerin DKAB öğretmenlerine bakış açılarına ilişkin bulgulardır.

Yapılan önceki araştırmalara baktığımızda, yaptığımız çalışmayla alakalı konulara ilişkin hususları sistematize ettiğimiz zaman şu bulgulara ulaşmaktayız:

Alevî-Bektaşîlerin Alevîlik-Bektaşîlik'i Tanımlamalarına İlişkin Bulgular

Cengiz'in çalışmasında, Alevîlik'i tanımlamaya ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %41,7'si İslâmî bir tarikat, %23'ü bir düşünce biçimi, %23'ü İslâm'ın özü, %12,3'ü İslâmî bir mezhep cevabını vermişlerdir.⁶

Arabacı'nın çalışmasında, Alevîlik'i tanımlamaya ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %27,9'u inanç sistemi, %25'si dinî yaşam şekli, %23,4'ü mezhep, %8,1'i bir din cevabını vermişlerdir.⁷

⁶ Recep Cengiz, **Çamiçi Beldesinde Dini Hayat: Alevilik Üzerine Bir Araştırma**, Doktora Tezi, 2000, s. 106; Yahya Mustafa Keskin, Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Temsil Önerisine İlişkin Alevîlerin Tutumlarına Üzerine Bir Alan Araştırması (Elazığ Örneği), **EKEV Akademi Dergisi**, C.14, S.42, 2010, s. 6

Aktaş'ın çalışmasında, Alevîlik-Bektaşîlik'i tanımlamaya ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %32'si mezheptir, %29,80'i kültüredür, %18,80'ni yaşam tarzıdır, %11,40'ı tarikattır, %7,40'ı tek başına İslâmiyet'ten ayrı bir inançtır cevabını vermişlerdir.⁸

Keskin'in çalışmasında, Alevîlik'i tanımlamaya ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %32,1'i Alevîlik İslâm'ın özüdür, %25,5'i İslâmi bir mezhep veya tarikat, %25,9'u bir düşünce veya yaşam biçimi, %7,5'i ise İslâm'ın dışında ayrı bir din cevabını vermişlerdir.⁹

Gevrek'in çalışmasında, Alevîliğin İslam inancının farklı bir yorumu olduğuna ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %61 evet, %15'i bağı yok, %22'si bilgim yok cevabını vermişlerdir.¹⁰

Kala'nın çalışmasında, Alevî-Bektaşîlerin çoğunluğuna göre(%52) Alevîliğin bir mezhep olduğu görüşü ön plana çıkmaktadır.¹¹

Erol ve Kalyoncu'nun çalışmasında, Alevîliğin tanımına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %48,6'sı mezhep, %19,1'i kültür, %9,7'si gelenek cevabını vermişlerdir.¹²

Ünal'ın çalışmasında, Alevîliğin İslam inancının farklı yorumu olup olmamasına yönelik verdikleri cevaplarda, Alevî katılımcıların %60'ı İslâm'ın farklı bir yorumu cevabını vermişlerdir.¹³

Kaya'nın çalışmasında, öğrenci olan Alevî katılımcılara Alevîlik'i nasıl tanımladıklarına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %44,3'ü Ehl-i Beyt-i sevmek ve yolundan gitmek, %45'i bir

⁷ Fazlı Arabacı, **Alevîlik ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutu, Çorum Örneği**, Samsun: Etüt Yay., 2000, s. 141; Keskin, s. 6

⁸ Ali Aktaş, Kentsel Alanda Alevî Gençliğinin Kimlik Sorunlarına Sosyolojik Bir Bakış, **Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, S.34, 2005, s. 112.

⁹ Yahya Mustafa Keskin, **Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Alevîlik'i(Elazığ Sünköy Örneği)**, Ankara: İlahiyat Yay., 2004, s. 103.

¹⁰ Murat Gevrek, **Alevî Öğrenci ve Velilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerine Bakışları**, Yüksek Lisans Tezi, 2005, s. 59.

¹¹ Arif Kala, Sorgulama, **Tepki, Uzlaş: Elazığ Alevileri Üzerine Alan Araştırması**, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 53.

¹² Mehmet Seyfettin Erol ve Bilal Kalyoncu, **Stratejik Düşünce Enstitüsü Alevi Raporu**, Ankara: Öncü Medya, 2009, s. 19.

¹³ İlhami Ünal, **Alevilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinden Beklentileri (Ankara Örneği)**, Yüksek Lisans Tezi, 2010, s. 63.

düşünce ve yaşam biçimi, %9,06'sı İslâmi bir mezhep, %1,5'i ise ayrı bir din cevabını vermişlerdir.¹⁴

Hamurcu'nun çalışmasında, Alevîliğin tanımlanmasına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %42,1'i kültüredür, %25,3'ü mezheptir, %3,4'ü tarikattır cevabını tercih etmişlerdir.¹⁵

Alevî Çalıştayları'na baktığımız zaman; dönemin Ehl-i Beyt Vakfı Başkanı Fermani Altun, Alevîlik'i İslam'ın özü ve İslam'ın içinde tasavvufi yorum olarak kabul etmektedir.¹⁶

Alevî-Bektaşîlerin Kendilerini Tanımlamalarına İlişkin Bulgular

Cengiz'in çalışmasında, Alevî-Bektaşîlerin kendilerini nasıl tanımladıklarına ilişkin soruya, Alevî-Bektaşî katılımcıların %52'si Alevî, %36'sı hem Alevî hem Bektaşî, %6,3'ü Bektaşî, %5,7'si bunların dışında cevabını vermişlerdir.¹⁷

Aktaş'ın çalışmasında, Alevîlerin kendilerini nasıl tanımladıklarına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %66,10'u Alevî, %19,80'ni Alevî-Bektaşî, %8,40'ı Kızılbaş, %4'ü Bektaşî cevabını vermişlerdir.¹⁸

Kala'nın çalışmasında, Alevî-Bektaşîlerin kendilerini tanımlamalarına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %31,5'i Alevî, %12'si Türk Alevi, %17'si Müslüman-Alevi, %23'ü Türk-Alevi-Müslüman cevabını vermişlerdir.¹⁹

Güngör'ün çalışmasında, kendilerini tanımlama biçimlerine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %32,4'ü Türk ve Müslüman, %24,3'ü Müslüman Alevî, %23,6'sı Müslüman Hanefi Bektaşî Alevî cevabını tercih etmişlerdir.²⁰

¹⁴ Fatih Kaya, **Öğretmen, İdareci ve Öğrencilerine Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi: Tunceli Örneği**, Doktora Tezi, 2014, s. 63.

¹⁵ İlhan Ozan Hamurcu, **Alevî Sivil Toplum Örgütlerinin AKP Hükümetinin Alevîlere İlişkin Politikalarına Yaklaşımı (İzmir İli Örneği)**, Doktora Tezi, 2017, s. 185.

¹⁶ T.C. Devlet Bakanlığı, **7. Alevî Çalıştayı**, Ankara: DNA Medya, 2009, s. 36.

¹⁷ Cengiz, s. 130.

¹⁸ Aktaş, s. 112.

¹⁹ Kala, s. 54.

²⁰ Özcan Güngör, **Günümüz Alevî-Bektaşî Kimliğine Dair Sosyolojik Bir Araştırma (Beyazır/Karşıyaka Bölgesi Örneği)**, Doktora Tezi, 2007, s. 67.

Erol ve Kalyoncu'nun çalışmasında, Alevîlerin kendilerini tanımlamalarına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %76,4'ü Alevîyim, %20,7'si İslam-Müslümanım cevabını vermişlerdir.²¹

Alevî-Bektaşîlerin Din Eğitimi/Öğretiminin Nereden Alınması Gerektiğine/Alındığına İlişkin Bulgular

Cengiz'in çalışmasında, Alevî-Bektaşîliğin bilgi temellerine ilişkin soruya, Alevî-Bektaşî katılımcıların %61'i ailemden, %27,7'si dede ve rehberden, %16,4'ü bunların dışında cevabını vermişlerdir.²²

Aktaş'ın çalışmasında, Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili bilginin nereden edinilmesi gerektiğine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %68,80'i kendi kendine okuyup, araştırarak, %15,40'ı aileden, %5,7'si okullardan, %2'si dedelerden/rehberlerden cevabını vermişlerdir.²³

Gevrek'in çalışmasında, din eğitimi hangi kurumların karşılamasını istediklerine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %56'sı okullarda, %27'si Cemevlerinde, %6'sı Kur'an kurslarında, %1'i camide cevabını vermişlerdir.²⁴

Kala'nın çalışmasında, din eğitimi hangi kurumlar karşılaması gerektiğine dair soruya, Alevî katılımcıların %38'i cemevi, %49'u okul, %2'si ise cemevi ve okul şeklinde tercihte bulunmuşlardır.²⁵

Kala'nın çalışmasında, dinî konuların nerede öğrenilmesini istediklerine dair soruya, Alevî katılımcıların %47,3'ü evde/ailede, %38,8'i okulda şeklinde tercihte bulunmuşlardır.²⁶

Güngör'ün çalışmasında, din bilgisini nereden aldıklarına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %42,7'si kendi kendime, %32'si anne-baba, %18,1'i Alevî/Bektaşî büyüklerinden, %13,9'u DKAB dersinden cevabını tercih etmişlerdir.²⁷

²¹Erol ve Kalyoncu, s. 22.

²²Cengiz, s. 104.

²³Aktaş, s. 112.

²⁴Gevrek, s. 47.

²⁵Ünal, s. 48.

²⁶Ünal, s. 66.

²⁷Güngör, s. 71.

Erol ve Kalyoncu'nun çalışmasında, dinî bilgiyi nasıl öğrendiklerine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %30,4'ü ailemden, %23,7'si kitaplardan, %20,1'i kanaat önderlerinden, %16,2'si Cemevinden cevabını vermişlerdir.²⁸

Ünal'ın çalışmasında, Aleviliğin nereden öğrenilmesi gerektiğine dair soruya, Alevî katılımcıların %24'ü okuldan, %22'si dedelerden, %25'i ailede, %23'ü kitaptan cevabını vermişlerdir.²⁹

Özdemir ve Arıcı'nın çalışmasında, Alevî katılımcıların çocuklarının dinle ilgili bilgilerini almalarını istedikleri kaynağa ilişkin birden çok seçeneği işaretleyebilecekleri soruya, Alevî katılımcıların %71,5'i okullardan, %46,8'i aileden, %37,5'i Alevî-Bektaşî Derneklerinden, %35,8'i dedelerden, %13,8'i Kur'an kurslarından cevabını vermişlerdir.³⁰

Taştekin ve İnan'ın çalışmasında, Alevî ailelerin din eğitimi konusunda çocuklarına yardımcı olup olmadıklarına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %44,3'ü evet, %23'ü hayır, %30,6'sı kısmen, %2,2'si cevap yok tercihinde bulunmuşlardır.³¹

Taştekin ve İnan'ın çalışmasında, Alevî çocukların din eğitimi ihtiyacını nereden karşılanmasına gerektiğine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %51,9'u Cemevi, %24'ü okul, %7,7'si aile cevabını vermişlerdir.³²

Kaya'nın çalışmasında, öğrenci olan Alevî katılımcılara dini konuları nereden öğrenmek istediklerine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %45,6'sı yakın çevreden, %18,4'ü okuldan, %7,5'i kitaplardan, %21,25'i hepsinden, %7,1'i hiçbir yerden cevabını vermişlerdir.³³

Bulut'un çalışmasında, Alevîliğe ilişkin kültür ve gelenekleri nereden öğrendiklerine dair soruya, Alevî katılımcıların çoğu aileden, bir kısmı da dede ve cemevlerinden cevabını vermişlerdir.³⁴

²⁸ Erol ve Kalyoncu, s. 24.

²⁹ Kala, s. 58.

³⁰ Şuayip Özdemir ve İsmail Arıcı, "Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi", Recep Kaymakcan, Mahmut Zengin, Z. Şeyma Arslan (Ed.), **Alevî-Bektaşîlerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi'ne Yönelik Görüşleri (Malatya Örneği)**, İstanbul: Dem Yay., 2011, s. 121.

³¹ Osman Taştekin ve Mesut İnan, **Alevi Gözüyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (Erzincan Örneği)**, Rağbet Yay., 2013, s. 50.

³² Taştekin ve İnan, s. 51.

³³ Kaya, s. 88.

Genç ve diğerlerinin çalışmasında, din eğitimini nerede almak gerektiğine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların büyük çoğunluğu cemevlerinde ve ailede cevabını vermişlerdir.³⁵

Alevî-Bektaşîlerin Okullarda DKAB Dersinin Okutulmasıyla İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Pehlivan'ın çalışmasında, Alevî-Bektaşîlerin din derslerine bakış açılarına ilişkin soruya, Alevî-Bektaşî katılımcılar din derslerinde Aleviliğin tanıtılması, DKAB derslerinin Sünni anlayışa göre hazırlandığı, DKAB derslerinde amacın Alevîleri Sünnileştirmek olduğu, Alevîliğin mezhep olmadığı şeklinde cevaplar verdiklerini görmekteyiz.³⁶

Gevrek'in çalışmasında, DKAB dersinin gerekli olup olmamasına yönelik soruya, Alevî katılımcıların %44'ü gerekli bir ders, %15'i Sünni öğrencilere yönelik, %18'i kısmen, %9'u ilgimi çekmiyor cevabını vermişlerdir.³⁷

Gevrek'in çalışmasında, Alevî kesime ön yargıyla bakıldığını düşünüyorsanız DKAB dersinin, bu ön yargıların ortadan kalkmasına etkisine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %42'si değişen bir şey olmayacaktır, %40'ı bu fırsatı değerlendirmek gerekir, %16'sı bu fırsatı kullanma zemini bulamıyoruz cevabını vermişlerdir.³⁸

Kala'nın çalışmasında, Okullarda DKAB dersinin okutulmasına yönelik soruya, Alevî katılımcıların %65'i Alevilik ile ilgili bilgilerin yer alması koşuluyla okutulmalı, %10 okutulmalı, %16'sı ise okutulmamalı cevabını vermişlerdir.³⁹

Güngör'ün çalışmasında, devletin okullarda DKAB dersini vermesinin faydalı olduğuna ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %39'u tamamen katılıyorum, %34,3'ü katılıyorum, %12'si kararsız, %13,3'ü katılmıyorum, %0,6'sı hiç katılmıyorum cevabını tercih etmişlerdir.⁴⁰

³⁴ Ümmü Bulut, **Sosyolojik Açıdan Tahtacı Grupların Araştırılması(Muğla Örneği)**, Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 90.

³⁵ Özge Genç ve Diğerleri, **Eğitimde Çoğulculuk ve İnanç Özgürlüğü: Yetişkinlerin ve Çocukların Gözünden Okullarda Din Dersleri ve Dinin Görünümleri**, Podem Yay., 2017, s. 30.

³⁶ Battal Pehlivan, **Alevîler ve Diyanet**, Pencere İstanbul: Yay., 1995, s. 45,50, 51.

³⁷ Gevrek, s. 51.

³⁸ Gevrek, s. 64.

³⁹ Kala, s. 59.

⁴⁰ Güngör, s. 283.

Güngör'ün çalışmasında, devlet okullarında DKAB dersi verilmesinin faydalı bulunmasına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların büyük çoğunluğu(%74,1) faydalı bulunduğ u yönünde görüş beyan etmişlerdir.⁴¹ Bununla birlikte din dersleri müfredatının tekrar gözden geçirilip düzenlemesi yapılarak bu dersin devamına yönelik görüş belirtmişlerdir.⁴²

Ünal'ın çalışmasında okullarda okutulmakta olan DKAB dersini, Alevî-Bektaşî çocuklarının almasını nasıl bulduklarına dair yöneltilen soruya verilen cevaplarda, Alevî-Bektaşî katılımcıların %58'i olumsuz, %22'si olumlu, %16'si ise görüş yok tercihinde bulunmuşlardır.⁴³

Aktay'ın çalışmasında, DKAB dersinin baskı ve ayrımcılık oluşturm asına ilişkin soruya,Alevî katılımcıların %61,6'sı evet, %18,2'si hayır, %13,1'i dersin içeriğine bağlı cevabını tercih etmişlerdir.⁴⁴

Aktay'ın çalışmasında, DKAB dersinin tamamen kaldırılmasının sorunu çözmesine ilişkin soruya,Alevî katılımcıların %43,4'ü evet, %28,6'sı hayır, %44,4'ü seçmeli olursa evet cevabını tercih etmişlerdir.⁴⁵

Taştekin ve İnan'ın yaptıkları çalışmada, Alevî öğrencilere önyargıyla yaklaşılmasının önlenmesinde DKAB dersinin etkili olmasına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %37,7'si evet, %35'i hayır, %27,3'ü cevap yok cevabını tercih etmişlerdir.⁴⁶

Kaya'nın çalışmasında, öğrenci olan Alevî katılımcılara DKAB dersine bakış aç ılarına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %65,9'u olumsuz, %34'ü olumlu baktıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra Alevî katılımcıların büyük çoğunluğu Alevîliğ e daha fazla yer verilmesi koşuluyla DKAB derslerinin gerekli olduğunu ifade etmişleredir.⁴⁷

⁴¹ Güngör, s. 286.

⁴² Güngör, s. 289.

⁴³ Ünal, s. 28.

⁴⁴Yasin Aktay ve Diğerleri, **Türkiye'de Ortak Bir Kimlik Olarak Ötekilik**, Ankara: Eğitim Bir-Sen Yay., 2010, s. 243.

⁴⁵ Aktay, s. 246.

⁴⁶ Taştekin ve İnan, s. 58.

⁴⁷ Kaya, s. 50-51.

Uçar'ın araştırmasında DKAB dersine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların büyük çoğunluğu ders içeriklerinin yeniden düzenlenerek Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konuların daha kapsamlı hale getirilmesi gerektiği cevabını vermişlerdir.⁴⁸

Durna'nın çalışmasında, her inanç ve düşüncede olan kimselerin DKAB dersini almasıyla ilgili soruya, Alevî katılımcıların %57'si evet, %14,2'si hayır, %28,6'sı ise fikrim yok cevabını tercih etmişlerdir.⁴⁹

Durna'nın çalışmasında, DKAB dersinin farklı düşüncede olan kimselerle diyalog kurulabilmesi açısından faydalı olmasıyla ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %57,1'i evet, %14,3'ü hayır, %28,6'sı kısmen cevabını tercih etmişlerdir.⁵⁰

Durna'nın çalışmasında, DKAB dersinin birlikte yaşama kültürüne katkısına yönelik soruya, Alevî katılımcıların %50'si evet, %21,4'ü hayır, %28,6'sı kısmen cevabını tercih etmişlerdir.⁵¹

Alevî Çalıştayları'na baktığımız zaman, 2017 yılında vefat etmiş avukat, araştırmacı/yazar, Babagan Kolu mensubu Şakir Keçeli Baba, Alevîlik'i doğru tanımladıktan ve doğru anlattıktan sonra DKAB derslerinin okutulmasında hiçbir sorun olmadığını ifade etmiştir.⁵² Alevî Kültürünü Araştırma Derneği (AKAD) Başkanı Hasan Atıcı konuya ilişkin görüşlerini şöyle ifade etmektedir: "... sadece Sünni İslâm inancının anlatıldığı ve uygulamasının yaptırıldığı DKAB kitabı yerine ülkemizdeki tüm inançların, ilgili inanç öğreticileri tarafından tarihsel belgelerin ışığında ve objektif kriterlerle yazılacak dinler kültürü ve tarihi okutulmalıdır. Ya da din dersi tamamen kaldırılmalıdır."⁵³

Alevî-Bektaşîlerin Cem Törenine ve Alevî-Bektaşî Dernek/Vakıflara Gitmelerine İlişkin Bulgular

⁴⁸ Ramazan Uçar, Alevî-Bektaşîler açısından Türkiye'de Din Eğitimi: Bir Alan Araştırması, **SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Isparta, S. 15, 2015, s. 43.

⁴⁹ Nihal Durna, **Ortaöğretim DKAB Dersi Öğretim Programında Yer Alan Alevîlik İle İlgili Bilgiler Konusunda Öğrencilerin Düşünceleri (Sivas Örneği)**, Yüksek Lisans Tezi, 2018, s. 79.

⁵⁰ Durna, s. 86.

⁵¹ Durna, s. s. 89.

⁵² T.C. Devlet Bakanlığı, **1. Alevî Çalıştayı**, Ankara: DNA Medya, 2009, s.172.

⁵³ T.C. Devlet Bakanlığı, **7. Alevî Çalıştayı**, s.230-231.

Cengiz'in çalışmasında, ceme katılma sıklığına ilişkin soruya, Alevî-Bektaşî katılımcıların %45'i ara sıra, %31,3'ü devamlı, %23'ü hiç katılmaz cevabını vermişlerdir.⁵⁴

Erol ve Kalyoncu'nun çalışmasında, cemevine gitmelerine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %32,8'i ara sıra, %20'si manevi değeri olan günler, %18,1'i sık sık cevabını tercih etmişlerdir.⁵⁵

Kala'nın çalışmasında, Cem törenine katılım gösterilmesine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %50'si devamlı, %16'sı ara sıra şeklinde tercihte bulunmuşken, %34'ü hiç katılmadıklarını ifade etmişlerdir.⁵⁶

Hamurcu'nun çalışmasında, Alevî dernek ya da kuruluşlara gitme sıklığına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %69,5'i en az ayda bir, %53,1'i en az haftada bir seçeneğini tercih etmişlerdir.⁵⁷

Alevî-Bektaşîlerin Alevî-Sünni Bütünleşmesi Noktasındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Aktaş'ın çalışmasında, Alevî-Sünni bütünleşmesine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %73'ü diyalog kurulmalı, %9'u devlet öncülük yapmalı, %5'i aslında aralarında fark yok, %13'ü bütünleşemezler cevabını vermişlerdir.⁵⁸

Kala'nın çalışmasında, Alevî-Sünni bütünleşmesinin gerekli olduğuna ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %71'i evet cevabını vermişlerdir.⁵⁹ Aynı çalışmada Alevî-Sünni çözüm yolunun olabileceğine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %71'i çözüm olabileceği şeklinde tercihte bulunmuşlardır.⁶⁰

Alevî-Bektaşîlerin Zorunlu/Seçmeli DKAB Dersine Dair Görüşlerine İlişkin Bulgular

⁵⁴ Cengiz, s. 121.

⁵⁵ Erol ve Kalyoncu, s. 23.

⁵⁶ Kala, s. 64.

⁵⁷ Hamurcu, s. 167.

⁵⁸ Aktaş, s. 115.

⁵⁹ Kala, s. 76.

⁶⁰ Kala, s. 78.

Pehlivan'ın yaptığı araştırmada, zorunlu DKAB dersine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların çoğu Alevî öğretilerin yerine Sünni öğretilerin öğretilmesi ve Alevîliğin her fırsatta kötülenmesi sebebi ile zorunlu din eğitimine karşı olduklarını ifade etmişlerdir.⁶¹

Gevrek'in çalışmasında, DKAB derslerinin zorunlu olarak okutulmasının ne derece doğru olduğu sorusuna, Alevî katılımcıların %59'u karşıyım, %39'u zorunlu din dersi doğrudur cevabı vermişlerdir.⁶² Ayrıca DKAB dersini olumlu karşılayanların %57 olduğunu görülmektedir.⁶³

Gevrek'in çalışmasında, DKAB dersinin zorunlu olmasına ilişkin sorulan soruya, Alevî katılımcıların %51'i zorunlu olsun, %49'u seçmeli olsun cevabını vermişlerdir.⁶⁴

Çarkoğlu'nun çalışmasında, zorunlu din dersi eğitimi ile alakalı sorulan soruya, Alevî katılımcıların %65'i karşı olduklarını ifade etmişlerdir.⁶⁵

Erol ve Kalyoncu'nun çalışmasında, zorunlu din dersinin kaldırılmasına ilişkin soruyu, Alevî katılımcıların %49,2'si evet, %39,2'si seçmeli olsun, %8,8 cevap yok şeklinde yanıtlamışlardır.⁶⁶

Ünal'ın çalışmasında, DKAB dersinin zorunlu okutulmasına yönelik soruya, Alevî-Bektaşî katılımcıların %78'i karşıyım, %18'i doğru buluyorum şeklinde cevap vermişlerdir.⁶⁷ Aynı çalışmada din dersinin zorunlu veya seçmeli olmasına yönelik soruya, Alevî katılımcıların %87'si seçmeli olsun, %7'si zorunlu olsun tercihinde bulunmuşlardır.⁶⁸ DKAB dersinin nasıl olması gerektiğine dair sorulan mülakat sorusuna verilen cevaplarda ise Alevî katılımcıların genel görüşü, DKAB dersinin seçmeli olması, Alevîlikle ilgili konulara daha fazla yer verilmesi ve ayrımcılık olmadan olması gerektiği cevapları ön plana çıkmaktadır. Ayrıca katılımcıların DKAB kitaplarının Sünniler tarafından hazırlanması ve anlatılmasına

⁶¹ Pehlivan, s. 12-13.

⁶² Gevrek, s. 32.

⁶³ Gevrek, s. 32.

⁶⁴ Gevrek, s. 52.

⁶⁵ Ali Çarkoğlu ve Binnaz Toprak, **Değişen Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset**, İstanbul: TESEV Yay., 2006, s.55.

⁶⁶ Erol ve Kalyoncu, s. 37.

⁶⁷ Ünal, s. 29.

⁶⁸ Ünal, s. 56.

karşı oldukları saptanmıştır. Katılımcılardan sure ezberledikleri için hiç olmamalı şeklinde tercihte bulunanlar da vardır.⁶⁹

Erdemir ve diğerlerinin çalışmasında, Alevî katılımcıların zorunlu DKAB dersine ilişkin mülakat sorularına verdikleri cevaplara göre çoğunluğu zorunlu yerine seçmeli bir DKAB dersi istemektedirler. Bu tercihe, geçmişte yaşanan olumsuz durumların sebep olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.⁷⁰

Özdemir ve Arıcı'nın çalışmasında, okullarda okutulan zorunlu DKAB dersine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %53,8'i Alevîlik-Bektaşîlik konularına yer verilen bir DKAB dersi zorunlu olarak okutulmalı, %27'si okutulmalı, %15,7'si okutulmamalı, %3,5'i fikrim yok cevabını vermişlerdir.⁷¹

Taştekin ve İnan'ın çalışmasında, zorunlu DKAB dersi altında uygulanan zorunlu din öğretimine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %79,2'si olumsuz buluyorum, %18,6'sı olumlu buluyorum cevabını vermişlerdir.⁷²

Taştekin ve İnan'ın çalışmasında, zorunlu veya seçmeli DKAB dersine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %70,5'i seçmeli olmalı, %19,7'si hiç olmamalı, %9,8'i zorunlu olmalı cevabını vermişlerdir.⁷³

Kaya'nın çalışmasında, öğrenci olan Alevî katılımcılara DKAB dersinin nasıl olması gerektiğine ilişkin soruya Alevî katılımcıların büyük çoğunluğu seçmeli cevabını vermişlerdir.⁷⁴

Demir ve İpek'in çalışmasında, zorunlu din dersine ilişkin sorulan mülakat sorularına, Alevî katılımcılar seçmeli din dersi ve seçmeli Alevîlik dersi tercihi saptanmıştır. Ayrıca katılımcılar Alevîlikle ilgili konuların genişletilmesi ve sadece Sünni inanca dayalı bir eğitim müfredatının olmamasını talep etmektedirler. Bu araştırmada en çok ifade edilen husus

⁶⁹ Ünal, s. 69.

⁷⁰ Aykan Erdemir ve Diğerleri, **Türkiye'de Alevî Olmak**, Ankara: Mattek Matbaacılık, 2010, s.102-117.

⁷¹ Özdemir ve Arıcı, s.111.

⁷² Taştekin ve İnan, s. 52.

⁷³ Taştekin ve İnan, s. 54.

⁷⁴ Kaya, s. 96.

ise Alevîlikle ilgili konuların yetersiz olması ve öğretmenlerin de yetkin olmaması konusudur.⁷⁵

Genç ve diğerlerinin çalışmasında, DKAB derslerinin zorunlu olmasına ilişkin soruya, Alevîliğin doğru anlatılması ve Alevîlikle ilgili yeterince bilgi verilmesi koşuluyla DKAB dersinin seçmeli olmasını istedikleri görülmüştür.⁷⁶

Durna'nın çalışmasında, DKAB dersinin zorunlu olmasına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %50'si hayır, %28'i evet, %21'i ise kısmen cevabını tercih etmişlerdir.⁷⁷

Durna'nın çalışmasında, DKAB dersinin seçmeli olması durumunda bu dersi istemelerine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %42,9'u hayır, %35,7'si evet, %21,4'ü ise kısmen cevabını tercih etmişlerdir.⁷⁸

Alevî Çalıştayları'na baktığımız zaman, dönemin Şahkulu Dergâhı Başkanı Mehmet Çamur, zorunlu DKAB dersinin kaldırılıp uygulamalı olmayan tamamen teorik seçmeli bir DKAB dersi konması gerektiğini ifade etmiştir.⁷⁹ Abdal Musa Kültürünü Araştırma Vakfı kurucularından Ertuğrul Aslan, laik bir devlette DKAB dersinin zorunlu olmaması gerektiğini, DKAB ders müfredatı içerisindeki konuların farklı derslerin(hayat bilgisi, tarih, edebiyat, felsefe gibi) müfredatın içerisine yayılmasını, talep eden olursa seçmeli şekilde sunulması gerektiğini ifade etmiştir.⁸⁰ Liberal Düşünce Topluluğu Alevî Araştırmaları Direktörü Şenol Kaluç “ ... DKAB dersleri zorunlu olmaktan çıkarılmalıdır. Seçmeli olarak okutulacak derslerde ise sadece Alevîlik ile ilgili değil, tüm inanç gruplarını içine alacak bir düzenleme yapılmalı ve tarafsız olunmalıdır. Din eğitiminin toplumun kendi açacağı meşru kanallar eli ile yürütülmesinin hukuki zeminleri oluşturulmalıdır. Çünkü toplum sonuçta kendi dinini kendisi aktarabiliyor.”⁸¹ Benzer bir fikir beyan eden bir dönem Alevî Vakıfları Federasyonu Başkanı olan ve şuanda Alevî Düşünce Ocağı Başkanlığını yürüten Doğan Bermek, din derslerinin zorunlu olmamasını, müfredatın düzeltilmesi gerektiğini ifade ederek

⁷⁵Fatma Betül Demir ve Zehra İpek, **Alevîlere Yönelik Ayrımcılık**, İstanbul: Mazlumder, 2015, s. 19-20.

⁷⁶ Genç ve diğerleri, s. 28.

⁷⁷ Durna, s. 73.

⁷⁸ Durna, s. 82.

⁷⁹T.C. Devlet Bakanlığı, 1. Alevî Çalıştay, s. 242.

⁸⁰T.C. Devlet Bakanlığı, 1. Alevî Çalıştay, s.62.

⁸¹ T.C. Devlet Bakanlığı, **4. Alevî Çalıştay**, Ankara: DNA Medya, 2009, s. 27.

bu konudaki fikrini beyan etmiştir.⁸² Cem Vakfı Başkanı İzzettin Doğan ise din derslerinin zorunlu olmasının yanı sıra farklı inançlara sahip kimseleri de kuşatıcı bir din dersi olacak şekilde müfredatın yeniden gözden geçirilmesini talep etmektedir. Din derslerinin zorunlu olmasıyla alakalı 50 yıl sonrasında bile insanlar arasında düşmanlık ortaya çıkaracak, ortamı bozacak, toplumu ifsat edecek bir durum ortaya çıkaracaksa DKAB dersinin zorunlu olmaktan çıkartılması gerektiğini, ayrıca devletin, herkesin kendi çocuğuna kendi inancının bilgisini verebileceği bir proje sunması gerektiğini talep etmektedir. Bu projeyi gerçekleştirebilecek yetkin ilahiyatçıların, din hizmetleri teşkilatının, DİB'in var olduğunu ifade etmektedir.⁸³Dönemin Alevî Dernekler Federasyonu Genel Başkanı olan Metin Tarhan, konu ile ilgili olarak Alevîlikle ilgili konuların doğru anlatılması, bu dersle herhangi bir inancın empoze edilmemesi ve herhangi bir inancın üstünlüğüne yer verilmemesi koşuluyla zorunlu olması gerektiğini ifade etmiştir.⁸⁴Dönemin Pir Sultan Abdal 2 Temmuz Kültür ve Eğitim Vakfı Başkanı Murtaza Demir, dersin seçmeli olmasını gerektiğini, Alevîlikle ilgili konuları ise Alevî kökenli birinin öğretmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁸⁵ Dönemin Ehl-i Beyt Vakfı Başkanı Fermanî Altun ise seçmeli olması yönünde görüş belirtmiştir.⁸⁶

Alevî Çalıştaylarında, Alevî önderlerinin DKAB dersi ile alakalı fikirlerini; dersin tamamen kaldırılması, dersin seçmeli olması, dersin Alevîlikle ilgili konuların doğru ve yeterince verilmesine bağlı olarak bu hâliyle (zorunlu) devam etmesi⁸⁷ şeklinde üç başlık altında toplamak mümkündür.

Alevî-Bektaşîlerin Din Eğitime Dair Görüşlerine İlişkin Bulgular

Gevrek'in çalışmasında, din eğitimi konusundaki soruya, Alevî katılımcıların %40'ı çocuğumda olumlu gelişme görüyorum, %23'u değişiklik görmüyorum, %17'si gereksiz cevabını vermişlerdir.⁸⁸ Çocuklarına yeterince din eğitimi verebilmelerine ilişkin soruya ise Alevî katılımcıların %60'ı hayır veremiyoruz, bu eğitimleri okulda almalarını daha doğru

⁸² T.C. Devlet Bakanlığı, 7. Alevî Çalıştayı, s.221.

⁸³ T.C. Devlet Bakanlığı, 7. Alevî Çalıştayı, s.288-289.

⁸⁴ T.C. Devlet Bakanlığı, 7. Alevî Çalıştayı, s. 244.

⁸⁵ T.C. Devlet Bakanlığı, 7. Alevî Çalıştayı, s. 358.

⁸⁶ T.C. Devlet Bakanlığı, 7. Alevî Çalıştayı, s. 332.

⁸⁷ Ömer Yaprak, **Alevî Çalıştaylarına Yansıdığı Biçimiyle Alevîlerin Toplumsal Talepleri**, Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 127; Hüseyin Yılmaz, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Alevîliğin Öğretimi", **Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi**, Recep Kaymakcan, Mahmut Zengin, Z. Şeyma Arslan(Ed.), İstanbul; Dem Yay., 2011, s. 73.

⁸⁸ Gevrek, s. 34.

buluyoruz, %34'ü evet yeterince dini bilgiler verebiliyoruz, okullardaki din eğitimi gerekli değildir cevabını vermişlerdir.⁸⁹ Çocuklarının dini konulara yönelmesine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %42'si kesinlikle rahatsızlık duymam, %35'i çocuğumu bu konuda serbest bırakırım, %19'u rahatsızlık duyarım, kesinlikle karşı olurum cevabını vermişlerdir.⁹⁰

Özdemir ve Arıcı'nın çalışmasında, Alevî katılımcıların çocuklarının din eğitimi almasına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %71,3'ü Alevîlik'i öğrensin, %75,6'sı dini inanışları öğrensin, %45,8'i Kur'an'ı da anlayacak düzeyde öğrensin, %7,1'i din eğitimi almasına gerek yok cevabını vermişlerdir.⁹¹

Taştekin ve İnan'ın çalışmasında, Alevî çocukların din eğitimi almaları gerektiğine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %72,1'i evet, %26,2'si hayır, %1,6'sı cevap yok şikkını işaretlemişlerdir.⁹²

Kaya'nın çalışmasında, çocuklarının din eğitimi almasına yönelik soruya, Alevî katılımcıların %40'ı çocuğuna bir katkı sağlamadığı, %32'si gereksiz olduğu, %18'i gelenekle çatıştığı, %6'sı ise olumlu olduğu şeklinde cevap vermişlerdir.⁹³

Alevî Çalıştayları'na baktığımızda din eğitimi konusunda Alevîlerin farklı talepleri karşımıza çıkmaktadır. Dönemin Hacı Bektaş Eğitim ve Kültür Derneği Başkanı Naki Selmanpakoğlu din eğitiminin ortaokuldan önce hiçbir şekilde verilmemesi gerektiği, ortaokuldan sonra ise mutlaka verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁹⁴Şakir Keçeli Baba, 12 yaşına kadar insanlara din eğitimi vermenin sakıncalı olduğunu, 12 yaşından sonra ise din eğitimi farklı dersler altında vermek gerektiğini ifade etmiştir.⁹⁵ Ehl-i Beyt Vakfı Başkanı Fermani Altun ise din ve ahlâk derslerinin zorunlu olmasını talep etmiştir.⁹⁶

Bu konuda 2013 Alevî Sempozyumu'nda Alevî Çalıştayları'nın sonuçlarına dair tebliğini sunan Ali Yaman'ın görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

⁸⁹ Gevrek, s. 43.

⁹⁰ Gevrek, s. 46.

⁹¹ Özdemir ve Arıcı, s. 119.

⁹² Taştekin ve İnan, s. 48.

⁹³ Ünal, s. 33.

⁹⁴ T.C. Devlet Bakanlığı, 1. Alevî Çalıştay, s.118.

⁹⁵ T.C. Devlet Bakanlığı, 1. Alevî Çalıştay, s. 170, 174.

⁹⁶ T.C. Devlet Bakanlığı, 7. Alevî Çalıştay, s.332.

- Son 20 yıl hariç, İlahiyat Fakültelerinde Alevîlikle ilgili yeterli bilimsel araştırma yoktur.
- Alevîlikle ilgili bilgiler hiç öğretilmemekte ya da taraflı öğretilmektedir.
- Son yıllarda gerek İlahiyat Fakülteleri gerekse DİB çalışmalara başlasa da bunların ne kadar objektif oldukları konusu kamuoyunda sıkça tartışılmaktadır.
- İlahiyat Fakültelerinden mezun olan ve daha sonra idari ve dinî birimlerde görev alan kişiler Alevîliğe önyargılıdır ve yeterli bilgiye sahip değildirler.
- Alevîler, İlahiyat Fakültelerinin eğitim kadrosu, uyguladıkları ders programı ve ders kitaplarının gözden geçirilmesini talep etmektedirler.
- Alevîler, Alevîlik ile ilgili dinsel hizmetleri görecekt kadroların yetiştirilmesi için gerekli eğitim kurumlarının da oluşturulmasını istemektedirler.
- Bu bağlamda İmam-Hatip Liselerinin veya İlahiyat Fakültelerinin yeniden organize edilmesi ya da Alevîlerin din görevlisi gereksinimini karşılayacak farklı eğitim kurumları kurulması gerektiğini, bu konuda üretilecek çözümlerde Diyanet'in değil, Alevî kurumlarının ön planda olması gerektiğini ifade etmiştir.⁹⁷

Alevî-Bektaşîlerin DKAB Ders Müfredatına Dair Görüşlerine İlişkin Bulgular

Gevrek'in çalışmasında, okullarda Sünni kaidelere göre verilen dini eğitime ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %59'u olumsuz bakıyorum, %40'ı olumlu bakıyorum cevabını vermişlerdir. Olumsuz olarak bakanların gerekçesi Alevîliğin de İslam'ın bir kolu olarak görülmemesidir.⁹⁸

Ünal'ın çalışmasında, DKAB ders müfredat programına yönelik soruya, Alevî katılımcıların %80'i olumsuz, %4 olumlu cevabını vermişlerdir.⁹⁹ DKAB ders müfredatına yapılan eklemeler konusundaki soruya, Alevî katılımcıların %12'si faydalı, %78'i ise

⁹⁷ Ali Yaman, "Zorunlu DKAB Dersleri Komisyonu ve Kitaplarda Gerçekleştirilen Değişiklikler Ekseninde Alevî Çalıştayları'nın Sonuçlarına Dair", Mehmet Yazıcı (Ed.) **Geçmişten Günümüze Alevîlik I.Uluslararası Sempozyumu**, Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yay., C.1, 2014, s. 373.

⁹⁸ Gevrek, s. 36.

⁹⁹ Ünal, s. 35.

Sünnilik dayatması düşüncesi ile faydasız şekilde tercihte bulunmuşlardır.¹⁰⁰ Bu araştırmada yapılan mülakata göre yaş ilerledikçe DKAB dersine karşı tepkilerin arttığı görülmektedir.¹⁰¹

Taştekin ve İnan'ın çalışmasında, Alevî çocuklarına DKAB dersinin mevcut haliyle okutulmasının Alevî aileleri rahatsız etmesine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %68,3'ü evet, %31,7'si hayır cevabını vermişlerdir.¹⁰² Alevî ailelerin DKAB dersinde Alevîlikle ilgili konuların anlatıldığına ilişkin haberdarlıklarına dair soruya, Alevî katılımcıların %51,4'ü hayır, %48,1'i evet cevabını vermişlerdir.¹⁰³ DKAB dersinin mevcut müfredatında yer alan Alevîlikle ilgili konuların yeterli olmasına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %87,4'ü hayır, %6'sı evet, %6,6'sı cevap yok şıkkını işaretlemişlerdir.¹⁰⁴ Alevî ailelerin DKAB ders müfredatında yer almasını istedikleri konulara ilişkin soruya verilen cevaplar içerisinde en çok talep edilen konular, Alevîlikte ibadet şekilleri ve uygulamaları, on iki imam sevgisi ve hayatı, Hz. Ali(r.a) sevgisi ve hayatı, Ehl-i Beyt sevgisi, cem ve cemevleri, Alevîliğin oluşumu ve tarihi, Alevîlikle ilgili kavramlar olmuştur.¹⁰⁵

Kaya'nın çalışmasında, grup görüşmelerinde Alevî ailelerin DKAB ders müfredatında yer almasını istedikleri konulara ilişkin soruya, Alevî katılımcılar DKAB derslerini, inanç ve özellikle ahlak öğretiminde önemli gördüklerini ifade etmişlerdir.¹⁰⁶

Hamurcu'nun çalışmasında, ders kitaplarının müfredatı içerisinde Alevîlikle ilgili ayrımcı ifadelerin yer almasına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %65,54'ü evet cevabını tercih etmişlerdir.¹⁰⁷ DKAB dersinin Sünni Müslümanların beklentilerini karşılamasına ilişkin soruda ise Alevî katılımcıların %41,8'i evet, %48'i kısmen, %10,2'si hiç cevabını tercih etmişlerdir.¹⁰⁸

Genç ve diğerlerinin çalışmasında, 12 Alevî öğrenciye mevcut DKAB ders müfredatına ilişkin soruya verdikleri cevaplarda, Alevî öğrencilerde güçlü bir ayrımcılık hissettirdiği bulgusuna

¹⁰⁰ Ünal, s. 38.

¹⁰¹ Ünal, s. 79.

¹⁰² Taştekin ve İnan, s. 50.

¹⁰³ Taştekin ve İnan, s. 59.

¹⁰⁴ Taştekin ve İnan, s. 59.

¹⁰⁵ Taştekin ve İnan, s. 60-61.

¹⁰⁶ Kaya, s. 51.

¹⁰⁷ Hamurcu, s. 188.

¹⁰⁸ Aktay, s. 249.

ulaşılmaktadır.¹⁰⁹ Ayrıca Alevî ailelerin kendi inanç ve geleneklerini aktarabilecek bir dersin olmasını talep ettikleri bulgusuna ulaşılmaktadır.¹¹⁰ Alevîlerin din eğitiminden beklentilerine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların Sünnî İslam anlayışından ve ayrımcılığa dayalı bilgilerden soyutlanmış bir müfredatta Alevîlikle ilgili dinî ve kültürel bilgilerin verilmesini istedikleri bulgusuna ulaşılmaktadır.¹¹¹

Alevî-Bektaşîlerin DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik Konularına Bakış Açılarına İlişkin Bulgular

Keçeli'nin çalışmasında Alevîliğin hangi kitaptan öğretilmesi gerektiğine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların büyük çoğunluğu ayrı ders kitabı hazırlanması gerektiği görüşünü ifade etmektedirler.¹¹²

Gevrek'in çalışmasında, Alevîlikle ilgili konuların da yer aldığı DKAB derslerine nasıl baktıklarına ilişkin sorulara, Alevî katılımcıların %63'ü bunun yararlı olacağı düşüncesindeyim, %32'si olumlu bakmıyorum cevabını vermişlerdir.¹¹³ Alevîlikle ilgili konuların eğitim programı içerisinde olmasına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %76'sı evet cevabını vermişlerdir.¹¹⁴ DKAB ders kitaplarında Alevîlikle ilgili konuların faydalı olmasına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %80'i evet cevabını vermişlerdir.¹¹⁵

Ünal'ın çalışmasında, Alevîlikle ilgili konuların DKAB ders kitaplarında olmasına yönelik sorulara verdikleri cevaplarda, Alevî katılımcıların %78'i evet, %5,5'i hayır tercihinde bulunmuşlardır.¹¹⁶ Alevîlikle ilgili konuların DKAB ders kitaplarına konulmasının faydalı olmasına yönelik soruya, Alevî katılımcıların %76,4'ü faydalı olduğu tercihinde bulunmuşlardır.¹¹⁷

¹⁰⁹ Genç ve diğerleri, s. 14.

¹¹⁰ Genç ve diğerleri, s. 15.

¹¹¹ Genç ve diğerleri, s. 28.

¹¹² Şakir Keçeli ve Aziz Yalçın, *Alevîlik-Bektaşîlik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi*, Ardıç Yay., 1996, s. 18.

¹¹³ Gevrek, s. 38.

¹¹⁴ Gevrek, s. 60.

¹¹⁵ Gevrek, s. 61.

¹¹⁶ Ünal, s. 63.

¹¹⁷ Ünal, s. 64-65.

Özdemir ve Arıcı'nın çalışmasında, DKAB dersinde Alevîlik-Bektaşîlik konularına yer verilmesine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %81,3'ü katılıyorum, %15,3'ü katılmıyorum, %3,3'ü fikrim yok cevabını vermişlerdir.¹¹⁸

Taştekin ve İnan'ın çalışmasında, DKAB dersinde Alevîlikle ilgili konulara yer verilip verilmemesine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %91,3'ü evet, %7,7'si hayır, %1,1'i cevap yok şikkını işaretlemişlerdir.¹¹⁹

Kaya'nın çalışmasında, öğrenci olan Alevî katılımcılara Alevîlikle ilgili konuların DKAB ders kitaplarında yer almasına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %70,3'ü olumlu, %23,75'i olumsuz, %6,25'i tarafsız cevabı vermişlerdir.¹²⁰

Durna'nın çalışmasında, DKAB dersinde Alevîlikle ilgili konuların yer almasını gerekli görüp görmediklerine ilişkin sorulan soruda, Alevî katılımcıların %93,9'u evet, %7,1'i hayır cevabını tercih etmişlerdir.¹²¹ DKAB ders kitabındaki Alevîlikle ilgili konulara ilişkin soruda, Alevî katılımcıların %71,4'ü yetersiz, %14,3'ü yeterli, %7,1'i kısmen cevabını tercih etmişlerdir.¹²² DKAB ders kitabında Alevîliğin öğretimi ile ilgili hangi konulara yer verilmesine ilişkin soruda, Alevî katılımcıların %50'si Alevîlikteki inanç esasları, %21,4'ü Alevîlikte ibadetler ve adap-erkan, %14,3'ü Alevîliğin tarihsel gelişimi, %14,3'ü diğer cevabını tercih etmişlerdir.¹²³ Alevîlikle ilgili konuların DKAB ders kitabında yer almasının faydalı olmasına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %71,4'ü evet, %28,6'sı kısmen cevabını tercih etmişlerdir.¹²⁴

Alevî Çalıştayları'na baktığımız zaman Şahkulu Dergahı Başkanı Mehmet Çamur, DKAB ders kitaplarında, Alevîlerin kestiklerinin yenilebildiğine dair bilgiler, Alevî uluları, Dede, pir, mürşid, müsahiplik, zakir gibi konuların anlatılması gerektiğini ifade etmişlerdir.¹²⁵

Alevî-Bektaşîlerin DKAB Öğretmenlerinin DKAB Ders Kitabındaki Alevîlik-Bektaşîlik Konuları Hakkındaki Bilgilerine Dair Görüşlerine İlişkin Bulgular

¹¹⁸ Özdemir ve Arıcı, s. 116.

¹¹⁹ Taştekin ve İnan, s. 49.

¹²⁰ Kaya, s. 73.

¹²¹ Durna, s. 91.

¹²² Durna, s. 97.

¹²³ Durna, s. 108.

¹²⁴ Durna, s. 111.

¹²⁵ T.C. Devlet Bakanlığı, 1. Alevî Çalıştayı, s. 242.

Taştekin ve İnan'ın çalışmasında, DKAB öğretmenlerinin Alevîlikle ilgili yeterli bilgiye sahip olup olmadıklarına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %71'i hayır, %20,2'si kısmen, %8,7'si evet cevabını vermişlerdir.¹²⁶ DKAB öğretmenlerinin Alevîlikle ilgili bilgi eksikliklerini nasıl giderilmesi gerektiğine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %62,8'i Alevî dernek veya vakıflarının uygun gördüğü kişi ve yerlerde, %26,2'si üniversitedeki akademik elemanlarla, %9,8'i MEB'in hizmet içi eğitim kurslarıyla cevabını vermişlerdir.¹²⁷

Durna'nın çalışmasında, Alevîlikle alakalı konuların anlatımında öğretmenlerin bilgisinin yeterli olup olmadığına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %64,3'ü yeterli değil, %14,3'ü yeterli, %21,4'ü kısmen cevabını tercih etmişlerdir.¹²⁸

Alevî-Bektaşîlerin Alevî-Bektaşî İnancına Dair Bilgilerine İlişkin Bulgular

Aktaş'ın çalışmasında, Alevîlikle ilgili bilgi düzeyine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %29,9'u orta , %28,5'i az, %19,8'i yüksek, %14,8'i bilginim pek yok, %7'si bilmiyorum cevabını vermişlerdir.¹²⁹

Ünal'ın çalışmasında, Alevî inançlarıyla ilgili bilgilerinin olmasına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %50'si biliyorum, %44'ü bilmiyorum cevabını vermişlerdir.¹³⁰

Alevî-Bektaşîlerin DKAB Öğretmenlerinin Alevîliğe/Alevî Öğrencilere Tavrına Dair Görüşlerine İlişkin Bulgular

Taştekin ve İnan'ın çalışmasında, Alevî ailelerin DKAB öğretmenlerinin Alevîliğe karşı tavırlarının değerlendirilmesine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %77'si olumsuz buluyorum, %21,9'u olumlu buluyorum cevabını vermişlerdir.¹³¹ DKAB dersi öğretmenlerinin Alevî öğrencileri Alevîlik dışı düşünce/inanca yönlendirmelerine ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %57,4'ü evet, %23,5'i hayır, %18'i kısmen cevabını vermişlerdir.¹³² DKAB ders

¹²⁶ Taştekin ve İnan, s. 55.

¹²⁷ Taştekin ve İnan, s. 56.

¹²⁸ Durna, s. 101.

¹²⁹ Aktaş, s. 113.

¹³⁰ Ünal, s. 43.

¹³¹ Taştekin ve İnan, s. 54.

¹³² Taştekin ve İnan, s. 57.

öğretmenlerinin Alevî öğrencilere önyargıyla yaklaşımlarına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların %57'si evet, %22,4'ü hayır, %20,2'si kısmen cevabını vermişlerdir.¹³³

Alevî-Bektaşîlerin DKAB Öğretmenlerine Bakış Açıklarına İlişkin Bulgular

Kaya'nın çalışmasında, Alevî öğrencilerin DKAB öğretmenlerine bakış açılarına ilişkin soruya, Alevî katılımcıların büyük çoğunluğu öğretmenlerden memnun oldukları fakat DKAB ders müfredatından dolayı onları eleştirdiklerini ifade etmişlerdir.¹³⁴

¹³³ Taştekin ve İnan, s. 57.

¹³⁴ Kaya, s. 106.

I. BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kızılbaşlık

Kızılbaş kelimesi, kızıl ve baş şeklinde iki kelimeden oluşan bir terkiptir.¹³⁵ Kavram olarak, Türk tarihinde on iki dilimli kırmızıbörk veya başlık şeklindeki bir baş giysisini giyen Sünni-Alevî bütün Türkmenleri tanımlamada kullanılan bir isimdir.¹³⁶ Sünniler zamanla kızıl(kırmızı) börkü terk edince, sadece Alevî topluluklarının giysisi halini almıştır.¹³⁷

Kızılbaş ismi, ağırlık kazanan görüşe göre, XV. yüzyılın son çeyreğinden itibaren belirli bir dinî ve sosyal grubu nitelemek için kullanılmaya başlanmıştır.¹³⁸ Fakat, Kızılbaş zümrelerinin Safevi tarafgirliği yapıp, Osmanlı'ya karşı isyan etmeleri sebebiyle, yıpranan ve toplum tarafından Râfîzî/Rafıza, Zındık, Mülhid şeklinde sıfatlandırılan “Kızılbaş” kullanımı XX. yüzyılın ilk çeyreğinde genel olarak terk edilmiştir.¹³⁹

1.2. Bektaşîlik

Bektaşîlik kavramı, Hacı Bektaş Veli (ö. 1270-71)'ye bağlı olan, onun yolunda giden anlamına gelmektedir.¹⁴⁰ Bektaşîlikte, yolun mürşidi Hz. Muhammed(s.a.v), rehberi Hz. Ali(r.a), pîri de Hacı Bektaş Velî kabul edilmektedir.¹⁴¹ Kurumsallaşmış özelliğe sahip bir tarikattır.¹⁴² Bektaşîliğin kurucusu kabul edilen Hacı Bektaş Velî hayatının büyük kısmını Suluca Karacahöyük'te (bugün Nevşehir, Hacıbektaş ilçesi) geçirmiştir. Burada, Hatun Anaya tarikat yolunu göstermiş ve bu bölgede vefat etmiştir.¹⁴³

¹³⁵ Ahmet Yaşar Ocak(Ed.), “Tarihsel Terminoloji (Bektaşîlik, Kızılbaşlık, Alevîlik)”, **Geçmişten Günümüze Alevi Kültürü**, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009, s.16; Doğan Kaplan, **Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik**, Ankara: TDV Yay., 2010, s. 27

¹³⁶ Ethem Ruhi Fırlı, **Çağımızda İtikadi İslâm Mezhepleri**, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yay., 2004, s. 241.

¹³⁷ Mehmet Eröz, **Türkiye’de Alevîlik Bektaşîlik**, İstanbul: Ötüken Yay., 2014, s. 93

¹³⁸ İlyas Üzümlü, “Kızılbaş”, **DİA**, C. 25, s.547.

¹³⁹ Mustafa Öz, **Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014, s. 758.

¹⁴⁰ Eröz, s. 63

¹⁴¹ Fırlı, Türkiye’de Alevîlik Bektaşîlik, s.111.

¹⁴² Fırlı, Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri, s. 241.

¹⁴³ Mehmet Saffet Sarıkaya, **İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler**, İstanbul: Rağbet Yay., 2009, s. 291.

1.3. Alevîlik

Alevî teriminin lügat manasına baktığımızda, Hz. Ali'ye(r.a) mensup ifadesi karşımıza çıkmaktadır. Bu kelimenin çoğulu ise “Alevîyye ve Alevîyyün'dur”.¹⁴⁴ Mezhepler tarihinde ve tasavvufta, “Hz. Ali'yi(r.a) sevmek ve ona bağlı olmak” manalarında kullanılmıştır.¹⁴⁵ İslâm kültür tarihinde “Hz. Ali(r.a) soyundan gelenler” anlamında kullanılmıştır.¹⁴⁶ Bazı kitap ve makalelerde Aleviliğin terminolojik kökenine inilerek ateş manasına gelen “alev” kelimesinden türeme olduğu ifade edilmektedir. Fakat bu tanımlama, İslâm dünyasında Alevî-Sünni kimselerce pek kabul görmemektedir.¹⁴⁷

Terminolojik anlamından başka Alevîlik, Hz. Ali'ye(r.a) karşı duyulan derin muhabbetin bir tezahürü olan “en üstün sahabe” ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) vefatından sonra Allah'ın ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) tayin etmesi ile halifeliğin Hz. Ali'ye (r.a) verilmesi gerektiği inancına sahip olan Şia mezhebi ile benzer manada kullanılmaktadır.¹⁴⁸

Günümüzdeki Anadolu Alevîlik'i, 13. yüzyılda Anadolu'daki gerek sosyal gerek dinî kaynaşmaların neticesinde oluşmaya başlamış ve 15-16. yüzyılda Safevi ve Hurufi etkisinde kalarak dinî bir hareket olarak şekillenmiştir. Alevîlik, 19. yüzyılda Ocakzadeliler¹⁴⁹, Kızılbaşlar, Bektaşîler, Tahtacılar¹⁵⁰, Sıraçlar gibi toplulukları da içine alan bir anlam kümesine dönüşmüştür.¹⁵¹

¹⁴⁴ Ahmet Yaşar Ocak, “Alevî”, **DİA**, C.2, s.368-369.

¹⁴⁵ Fırlı, Çağımızda İtikadi İslâm Mezhepleri, s. 239; Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul: Birlik Yay., 1986, s. 25.

¹⁴⁶ Sarıkaya, İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler, s. 282.

¹⁴⁷ Hüseyin Yılmaz, “Alevîlik-Sünnilik Açısından Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersleri”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 13/2, , 2009, s. 191; Ali Yaman, **Alevîlik-Bektaşîlik Tarihi**, İstanbul: Nokta Kitap, 2012, s. 18.

¹⁴⁸ Fırlı, Çağımızda İtikadi İslâm Mezhepleri, s.239.

¹⁴⁹ “Ocak” kavramı, Alevîlik'te dedenin intisabının olduğu aile soyunu ifade eden bir kavram olarak kullanılmaktadır. Alevîlik'te dede ölünce yerine onun oğlu geçer bu soyla devam eden “dedelik kurumu” ocak şeklinde ifade edilmektedir. Her dedenin bir ocağı bulunmaktadır. Bu ocakların soyu da bir şahsiyete dayanır. Bu şahsiyetlerin soyları da Hz Muhammed (s.a.v) dayanır. Kurumsal özelliğe büründüğü için bu soydan gelenlere ocakzâde denilmiştir. Bkz. Haşim Şahin, “Ocak” mad., **DİA**, C. 33, s. 316.

¹⁵⁰ Aslen Tahtacı kelimesi, Türkçe'de ağaç, tahta, kereste işleriyle uğraşan manasına gelmektedir. Fakat Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde ağaç keserek, tahta biçerek göçebe hayat sürmeleri sebebi ile Alevî-Türkmen toplulukları için kullanılmaya başlanmıştır. Böylece özel bir ifade haline dönüşmüştür. Bkz. Fırlı, **Türkiye'de Alevîlik Bektaşîlik**, s. 10.

¹⁵¹ Sarıkaya, İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler, s. 282-283.

1.4. Alevîlik-Bektaşîlik Tarihçesi

Hangi topluluk olursa olsun, ictimai olarak araştırılırken o topluluğun nasıl ortaya çıktığını, tarihi süreç içerisinde nasıl değişimlerden geçtiğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Değişmeyen tek şeyin değişimin kendisi olduğu anlayışından yola çıkarak, her topluluğun bir değişimden geçtiğinin bilincinde olup çalışmaları bu çerçevede yapmak gerekmektedir. Aynı şekilde toplulukların bundan sonraki süreçlerde yeni değişimlere girebileceği gerçeği de unutulmaması gereken diğer önemli bir husustur.¹⁵² Bunaistinen Alevîlik-Bektaşîliğin nasıl ortaya çıktığını ve tarihi süreçteki değişimlerinin boyutlarını ana hatlarıyla ifade etmeye çalışacağız.

Emevîler zamanında Ümeyyeoğulları ile Hâşimoğulları'nın İslam'ın bayraktarlığını yapma arzusuyla girdikleri mücadele, İslâmiyet'i yeni kabul eden topluluklar üzerinde etkili olmuştur. Bu mücadelenin yeni Müslüman olan topluluklara en büyük etkisi, Ehl-i Beyt ve Hz Ali (r.a) taraftarlığı olmuştur. Ehl-i Beyt ve Hz. Ali (r.a) konusu, İslamiyet'i yeni kabul eden topluluklar için en önemli mesele haline dönüşmüştür. Bununla beraber İslamiyet'i anlama ve algılama noktasında da birçok farklılıkları ortaya çıkarmıştır.¹⁵³ Emevîlerin mevâlî (Arap milliyetçiliği) anlayışları ve Hz. Ali'nin (r.a) soyundan gelenlere karşı olumsuz tavır ve tutumları sebebi ile İslamiyet'i yeni kabul eden Türkler, Ehl-i Beyt'i sahiplenilen Hâşimoğulları'nın anlayışını benimsemişlerdir.¹⁵⁴ Böylece Türkler, İslamiyet'i ilk olarak Hz. Ali'yi (r.a) ve evladını seven ona sahip çıkan Hâşimoğulları eliyle tanımaya başlamışlardır.¹⁵⁵

Türklerin Müslüman Araplar ile ilk karşılaşması 641 yılında yapılan Nihavend Savaşı ile olmuştur.¹⁵⁶ Türklerin İslamlaşma süreci ilk olarak tek tük veya küçük gruplar halinde iken daha sonraki süreçte ise daha büyük gruplar halinde olmuştur. İslamlaşmadaki bu kitlesel büyüme nihayetinde İdil-Bulgar Hanlığı'nın Müslümanlığı kabul etmesi ile Türkler arasındaki İslamlaşmadaki büyüme başka bir boyut kazanmıştır. Özellikle İran ve Harezm bölgesinden gelen Müslüman tüccarların etkisiyle ilk Müslüman Türk hükümdarı unvanına

¹⁵² Murat Okan, **Türkiye'de Alevîlik**, Ankara: İmge Kitapevi, 2004, s. 54.

¹⁵³ Okan, s.54.

¹⁵⁴ Mehmet Saffet Sarıkaya, **Anadolu Alevîliğinin Arka Planı**, İstanbul: ÖtükenYay., 2003, s. 106-107.

¹⁵⁵ Ahmet Turan, Harun Yıldız, "Tarihten Günümüze Anadolu Alevîlik'i", **On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 26-27, 2008, s. 13.

¹⁵⁶ Üzümlü, "Kızılbaş", s.548.

sahip İdil-Bulgar Devleti'nin hükümdarı İlteber Almış Han'ın İslâmiyet'i kabul etmesiyle kalmamış Batı Türk boylarından Başkurtlar'ın Müslüman olmalarına da önemli bir etkisi olmuştur.¹⁵⁷

İslâmiyet'i hemen kabul etmeyen belli süreçlerden sonra İslamlaşan Türkler arasında İslâmiyet'in yayılmasını hızlandıran etkenlerden biri, Samaniler dönemindeki ticari, ekonomik canlılığın getirmiş olduğu ticari ağla en sapa bölgedeki Türklere İslâmiyet'in ulaşmış olmasıdır.¹⁵⁸

Türkler İslâmiyet'i kabul ederlerken eski inanç ve geleneklerini terk edememiş, onları koruma yoluna gitmişlerdir. İslâmiyet'i yayan kimselerle beraber İslâm öncesi dinî anlamda önderleri olan atalara veya babalara itibar etmişlerdir. Bir nevi eski inanç ve geleneklerini, İslâmiyet ile yaşamayı tercih etmişlerdir. Bu Müslüman toplulukların inançlarına bakıldığında, dinsel sorumluluklarını yerine getirme noktasında eksikleri olan daha çok eski inançlarını ve geleneklerini yaşayan bir “Halk Müslümanlığı” anlayışına sahiplerdi.¹⁵⁹ Türkiye’de “Alevî” denilince ilk olarak “Türkler ve Anadolu Alevîlik’i” aklı gelse de Türklerin dışında “Arap Alevîleri” ve “Kürt Alevîleri” gibi Alevîler de vardır. Bu bağlamda Alevîlik sadece Türklere mahsus bir anlayış değildir.¹⁶⁰ Böyle düşünülmediği takdirde Alevîlik’i anlama ve açıklama noktasında eksik kalınabilir.¹⁶¹

Alevîlik anlayışını Bektaşîlik anlayışından ayırmak mümkün değildir. Tarihi süreç içerisindeki birçok sebepten dolayı bu iki anlayış günümüzde birlikte kullanılmaktadır. Bu sebeple Alevîlik’i iyi anlayabilmek için Bektaşîlik’i de iyi anlamak gerekmektedir.

Bektaşîliğin mahiyetini, yapısını ve tarihsel gelişimini iyi anlayabilmek ve doğru tespitte bulunabilmek için tarihçesini iyi bilmek gerekmektedir. 13. asırda başlayıp 14. asırda gelişerek 15. asrın sonlarına kadar uzanan kurulma devresi ile 16. asrın başından yani Balım Sultan’dan günümüze kadar devam eden devre şeklinde ikiye ayırmak gerekir. Çünkü derinlemesine inceleme yapıldığında gerek öne çıkan şahsiyetler gerek bu şahsiyetlerin

¹⁵⁷ İlyas Üzüm, **Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlik**, İstanbul: İsamYay., 2007, s.14.

¹⁵⁸ Ahmet Yaşar Ocak “Alevîlik-Bektaşîlik Hakkında Son Yayınlar Üzerine Genel Bir Bakış ve Bazı Gerçekler”, **Tarih ve Toplum**, C.1, S. 91, 1991, s.24.

¹⁵⁹ Ali Yaman, **Alevîlik ve Kızılbaşlık Tarihi**, İstanbul: Nokta Kitap, 2007, s.77.

¹⁶⁰ Ahmet Yaşar Ocak, **Babailer İsyanı**, İstanbul: Dergâh Yay., 1996, s. 80-81.

¹⁶¹ Hasan Gümüşoğlu, **İslâm Mezhepleri Tarihi**, İstanbul: Kayihan Yayınları, 2013, s. 348

Bektaşîliğe katkıları ışığında bu iki devrenin birçok konuda birbirinden farklı olduğu görülecektir.¹⁶²

Bektaşîlik, Hacı Bektaş Velî (1209-1270)'nin ismine nisbet edilir. Kendisi Vefai-Haydari şeyhidir. Ancak Bektaşîliğe gerçek kimliğini kazandıran ve Bektaşîliğin tanınip yayılmasını sağlayan Abdal Musa olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Abdal Musa ile Hacı Bektaş Velî arasında kan bağı bulunmaktadır. Bu kan bağı Kadıncık Ana diğer adıyla Hatun Ana iledir. Kendisi Haydari dervişi olan Abdal Musa, Hacı Bektaş Velî zaviyesinde yetişmiştir. Daha sonra ise Osmanlı topraklarına göç etmiş hatta Osmanlı gazileriyle savaflara katılmıştır. Bazı illeri dolaştıktan sonra en son Antalya'daki Tekke köyüne yerleşmiştir. Abdal Musa'nın tüm bu yolculukları Hacı Bektaş Velî kültünün yayılmasında etkili olmuş ve böylece Abdal Musa bugünkü Hacı Bektaş Velî imajının gerçek sahibi olarak tarih sahnesinde yerini almıştır.¹⁶³

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında İslâmiyet'in yayılmasında ve İslâmiyet'in geniş coğrafyalara ulaşmasında Bektaşîler önemli bir rol üstlenmişlerdir. 15. asrın başlarında Hacı Bektaş Velî kültü etrafında Rum Abdalları veya Abdalân-ı Rûm adıyla orta ve batı Anadolu'nun tüm bölgelerinde ve daha sonra Osmanlı'nın ilk fetihleriyle beraber Rumeli'de de bu hizmet ve faaliyetleri devam etmiştir. Bu faaliyetleri, Bektaşîlik adı altında değil Rum Abdalları adıyla yapmaktaydılar. Rum Abdalları'nın temsilcileri sayılan Abdal Mehmet, Abdal Kumral, Abdal Musa gibi şahsiyetler bu açıdan ilk Bektaşîler olarak da bilinmektedir.¹⁶⁴ Rum Abdalları'ndan Suluca Karahöyükü olanlar, Baba İlyas kültü ile beraber Hacı Bektaş Velî kültünü de katarak İslâmiyet'i bu iki kült altında tüm çevreye yaymışlardır. Süreç içerisinde daha da güçlenen Hacı Bektaş Velî kültü 15. asrın sonlarında hem Alevîliğin hem de Bektaşîliğin oluşumuna zemin hazırlamıştır.¹⁶⁵

Bektaşîliğin Hacı Bektaş Velî sonrası dönemine bakıldığında, Bektaşî Tarikatı'nın ikinci kurucusu ve Bektaşîlik'i kurumsallaştıran Balım Sultan'a (1457-1516) kadar olan dönemle ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak 15. asırdan Balım Sultan'a kadarki

¹⁶² Ahmet Yaşar Ocak, "Bektaşîlik", *DİA*, C. 5, s.373

¹⁶³ İbrahim Bahadır (hızl.), *Hacı Bektaş'ın Tarihsel Kimliği*, Ankara: Bielefeld Alevî Kültür Merkezi Yay., 2003, s. 75.

¹⁶⁴ Ocak, "Bektaşîlik", s.373

¹⁶⁵ Tahir Harimi Balcıoğlu, *Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları*, İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1940, s. 87-88.

süreçte Bektaşîlik, Safevi Şiiliği ve Hurufilik'ten etkilenmiş olduğu bilinen bir gerçektir. 1507 yılında Balım Sultan'ın Hacı Bektaş Velî tekkesi şeyhi olarak gelmesi ile birlikte Bektaşîlik yeni bir sürece girmiştir.¹⁶⁶

Bektaşîliğin ayin ve erkanının teşekkülünün 14. asırda olduğu kabul edilir. Bektaşîliğin ilk öğeleri, bir “dinî-ictimâî teşkilat” olan Ahîlerin¹⁶⁷ merâsimleri ve âdetleri olmuştur. Anadolu'daki Âhi loncaları ile dervişlerin tarikatları arasında güçlü bir bağın var olduğu kabul edilir. Ahi lonca teşkilatı ise Şiiliğin etkisinde kalmıştır. Pîr olarak Selman-ı Fârîsi'yi kabul etmeleri bunun en önemli göstergesidir.¹⁶⁸

Ahîlerin, Osmanlı'nın kuruluşunda büyük katkıları olmuştur. Bektaşî Tarikatı, Ahîlerin ve meslek loncalarının, devlet yönetiminin çeşitli kademelerinden alınmaları, Safevi Şiiliğinden ve Hurûfîlik'ten etkilenmeleri sebebiyle süreç içerisinde Osmanlı Devleti'ne düşmanca bir duruş sergileyen ve daha sonraki süreçlerde ise tazir amaçlı kullanılan “Kızılbaş” hareketine dönüşmüştür.¹⁶⁹ Osmanlı Devleti'nin Doğu-Anadolu bölgesindeki isyan hareketlerindeki kımıldanışlarda Safeviler etkin rol oynamıştır. Celali İsyanları diye bilinen ilk dinsel ayaklanmaların hazırlayıcısı da bu isyan kımıldanışlarıdır.¹⁷⁰

Kızılbaşların kendi kimliklerini kazanmalarında Safeviler'in etkin rol oynamasıyla ortaya çıkan Şahkulu İsyanı, Çaldıran Savaşı ve sonrasında ortaya çıkan isyan hareketleri etkili olmuştur. Bu isyanlar Anadolu Alevîliğinin Osmanlı karşıtı bir zihniyete bürünmesine yol açmıştır. Böylece devletten uzaklaşan, devlete düşman kesilen bir harekete dönüşmüştür. Bu durum daha sonraki süreçte ise Sünnî İslâm anlayışına karşı da bir mesafe koyma durumunu ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, Anadolu insanının birbirine karşı tavır almalarına ve birlik ve beraberliklerinin bozulmasına neden olmuştur. Bu kutuplaşma durumu, toplumda önyargıların oluşmasına ve mezhep düşmanlığına da sebep olmuştur.¹⁷¹ Bu sebeplerden dolayı farklı isimlendirmeye sahip iki topluluk karşımıza çıkmaktadır. Bu iki

¹⁶⁶ Sarıkaya, İslâm Düşünce Tarihinde Mezhepler, s.292-293.

¹⁶⁷ Anadolu'da Ahîliğin kurucusu İran'ın Hoy şehrinde doğmuş olan Şeyh Nasîrüddin Mahmûd olup daha sonra Ahî Evran denmiştir. Bkz. Ziya Yazıcı, “Ahîlik”, *DİA*, C. 1, s. 540

¹⁶⁸ Melikoff, Uyur İdik Uyardılar, s. 38

¹⁶⁹ İrene Melikoff, *Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe*, Turan Alptekin(çev.), İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2010, s. 217

¹⁷⁰ İrene Melikoff, *Kırklar'ın Cemi'nde*, Turan Alptekin(çev.), İstanbul: DemosYay., 2011, s.56

¹⁷¹ Turan, Yıldız, s. 23.

zümreden biri kurumsallaşmış olan Bektaşîlik, diğeri ise kurumsallaşamamış ve olumsuz bir algıya sahip Kızılbaşlıktır.¹⁷²

Osmanlı Devletinin Safevî mücadelesi sürecinde, Safevî taraftarları, Osmanlı Devleti'nin takibinden kurtulmak için Haydari, Kalenderi, Hurufi, Işık gibi çeşitli guruplar, kendilerini Bektaşî Tekkesi'ne nispet etmişlerdir. Süreç içerisinde Bektaşîlik artık bir şemsiye kavrama dönüşmüş ve neticede Bektaşî vakıfları, Hacı Bektaş Merkez Tekkesi'nin kontrolü altına girmiştir. Bektaşî Tarikatı'nın bu nüfuzu, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırıldığı 1826 yılına kadar sürmüştür. Ocağın kaldırılmasıyla güç kaybeden tarikat Sultan Abdulaziz döneminde tekrar toparlanmaya çalışmıştır.¹⁷³Yeniçeri Ocağı'ndan mahrum bir şekilde, zarar gören zâviyeler bu dönemde onarılmaya çalışılmıştır.¹⁷⁴

Bektaşîler, Yeniçeri Ocağı'nın ve 1925 yılında Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasından ciddi şekilde etkilenmişlerdir. Aynı şekilde, Cumhuriyet döneminin 1947 yılına kadar olan süreçte din eğitimindeki ihmaller ve yasaklar, Anadolu'daki Sünnilerin yanı sıra Alevî kesimlerini de olumsuz bir şekilde etkilemiştir.¹⁷⁵

Cumhuriyet döneminin Tek Partili iktidar yıllarında, Bektaşî grupların tekke ve dergâhlarının kapatılması, Bektaşî kesimlerinde ciddi şaşkınlıklara ve hayal kırıklıklarına neden olmuştur. Alevîler yeni kurulan bu ulus devletine destek vermiş fakat devletin ideolojik tutumu, Alevîler arasında uyum sorunu ortaya çıkarmıştır.¹⁷⁶

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Nevşehir'deki Hacı Bektâş-ı Velî merkez zâviyesini 1964'te müze olarak açmıştır. Bununla birlikte her yıl Hacı Bektâş-ı Velî'yi anma toplantılarına da izin vermiştir. 1990'lı yıllardan sonra bu izinler yaygınlaştırılmıştır. Toplantılar ise festival havasına bürünerek turistik bir gösteri haline gelmiştir.¹⁷⁷

Cumhuriyet döneminde kapalı toplum yapısına sahip Alevî toplumu arasında, süreç içerisinde kendini yetiştirmiş, okumuş, kültürlü kimselerin çoğalması Alevîlerin kendi inanç ve geleneklerini sorgulamalarını, inanç ve gelenekleri konusunda eleştiride bulunmalarını da

¹⁷² Melikoff, Kırklar'ın Cemi'nde, s.208.

¹⁷³ Sarıkaya, İslâm Düşünce Tarihinde Mezhepler, s.292-293.

¹⁷⁴ Ocak, s.374.

¹⁷⁵ Sarıkaya, İslâm Düşünce Tarihinde Mezhepler, s. 300-301.

¹⁷⁶ Ali Murat İrat, **Alevîliğin ABC'si**, İstanbul: Profil Yay., 2013, s. 84-85.

¹⁷⁷ Sarıkaya, İslâm Düşünce Tarihinde Mezhepler, s. 300-301.

hızlandırmıştır.¹⁷⁸ Bu arayış ve eleştirel tutumları, dedelik ve düşkünlük kurumuna zarar vermiştir. Ayrıca Alevîler, kimlik problemlerinin yanı sıra, kendi inançlarına göre ibadetlerini yapabilecekleri yer konusunda ve kendi inançlarına, geleneklerine uygun bir din eğitimi alma noktasında birçok sorunla karşı karşıya kalmışlardır.¹⁷⁹

1980'li yıllardan sonra dünyada dine bakış açıları olumlu manada değişmiş ve din, değer gören bir kutsala dönüşmüştür. Bu süreçte bazı ateist çevreler arasında Alevîliğe yönelim olmuştur. 1985 ile 1998 yılları arasında Alevîlik yayın hayatına güçlü bir şekilde girmiştir.¹⁸⁰

Şehirlerdeki Alevî toplumu, 1990 yılından itibaren çeşitli dernekler ve vakıflarla örgütlenmiştir. Burada amaç, AB'nin sivil toplum örgütlerine verdiği haklardan istifade etmektir. Fakat bu örgütlenmeye çalıştıkları dernek ve vakıfların etkisi altında kalmışlardır. Günümüzde dört yüzden fazla çeşitli dernek ve vakıf örgütlenmesi vardır. Aralarında en öne çıkanlar AABF (Avrupa Alevî Birlikleri Federasyonu), CEM Vakfı (Cumhuriyetçi Eğitim Kültür Merkezi), Hacı Bektaş Derneği, Pir Sultan Abdal Derneği, Dünya Ehl-i Beyt Vakfı'dır. Bu dernek ve vakıfların anlayışları, farklı fikir ve ideolojilere sahip başka gruplarla etkileşimleri ve kendilerini konumlandıkları yer, Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili sorunlara karşı reflekslerinin farklı olmasına yol açmaktadır.¹⁸¹

Türkiye coğrafyasında Alevî-Bektaşîler, Amasya, Tunceli, Çorum, Tokat, Erzincan, Sivas, Kahramanmaraş ve Malatya gibi şehirlerde yoğun olarak bulunmaktadır. Bu bölgelerin dışında yaşayan Alevî-Bektaşîlerin nüfusu azdır. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Aydın gibi şehirlere de ekonomik, sosyal vb sebeplerden dolayı göç etmişlerdir. Böylece bu şehirlerde Alevî-Bektaşîlerin ciddi bir nüfusu oluşmuştur. Bu göç hareketi özellikle 1970 yılından itibaren olmuştur. Alevî-Bektaşîlerin sayısının Türkiye'de ne kadar olduğu merak konusu olurken kesin bir rakam yoktur. Alevî-Bektaşîler kendi nüfuzlarını etkin kılmak ve bu konuda algı oluşturmak için 15-20 milyon gibi bir sayı vermektedirler. Fakat bu gerçeği yansıtmamaktadır.¹⁸² Türkiye'de 2009'da Süleyman Hayri Bolay'a göre 5-6 milyon Alevî

¹⁷⁸ Öz, Başlangıçtan Günümüze İslâm Mezhepleri Tarihi, s.770.

¹⁷⁹ Sarıkaya, İslâm Düşünce Tarihinde Mezhepler, s. 300-301.

¹⁸⁰ Sarıkaya, İslâm Düşünce Tarihinde Mezhepler, s. 300-301.

¹⁸¹ Sarıkaya, İslâm Düşünce Tarihinde Mezhepler, s. 300-301.

¹⁸² Öz, s.770-771.

vardır.¹⁸³2014 yılı itibari ile 6-7 milyon Alevî-Bektaşî olduğu tahmin edilmektedir.¹⁸⁴ Nüfus artış hızını dikkate aldığımızda, günümüzde bu sayının en fazla 7 ile 8 milyon arasında olabileceğini tahmin etmekteyiz. Burada şöyle bir problem karşımıza çıkıyor;Alevî-Bektaşî anlayışına sahip olmayan kimselerden bazıları, çeşitli sebeplerden dolayı kendilerini Alevî-Bektaşî olarak tanımlayanlar da vardır. Bu sayının ne kadar olduğunu bilemiyoruz. Bu anlayışa sahip kimseler Alevi-Bektaşîlerin gerçek nüfusuna ve ayrıca gerçek Alevî-Bektaşî anlayışına etki etmektedirler.

Bütün bu söylenenlerle beraber Anadolu'daki Alevî-Bektaşîliğin teşekkülü ve tarihi süreç içerisinde nasıl şekillendiğini kısaca şöyle ifade edebiliriz: Alevîlik-Bektaşîlik, Orta Asya'dan Anadolu ve Balkanlara uzanan bir süreçle birlikte, inançlarıyla, ibadetleriyle Sünni anlayıştan farklı özelliklere sahip bir İslâm anlayışına sahipken, bu süreçte yazılı olmaktan ziyade sözlü bir geleneğe sahip bir anlayış çerçevesinde, gerek tarihi koşullar gerekse sosyal koşulların vermiş olduğu etkiyle, önceki inanç, gelenek ve anlayışlarını tamamen terk edemeyip İslâm çatısı altında yaşatmaya ve yaşamaya çalışan bir halk Müslümanlığıdır. Günümüzde Alevî Dedeleri kendi inançlarına ve ritüellerine sahip çıkarak “bizler İslâm'ın özüyüz” anlayışındadırlar. Alevî-Bektaşîler kendilerini İslâm dairesi içerisinde görmektedirler. Fakat bazı sağ, sol, ateist çevreler ise Alevîlik'i, İslâm-dışı bir anlayış olarak görmektedirler. Bir topluluğu tamamen bu şekilde İslâm-dışı görmek dinî açıdan uygun olmamakla beraber toplumsal gerçekliğe de aykırıdır. Alevîlik-Bektaşîlik ve Alevî-Bektaşîler ile ilgili bilim adamlarına ve aydınlar düşen görev, Anadolu'daki Alevîlik-Bektaşîlik'i doğru bir şekilde anlamak ve anlatmaktır. Çünkü ülkemizde gerek iç mihraklar gerek dış mihraklar dinsel, mezhepsel ve fikirsel manada oyunlar oynamakta ve toplumu birbirine düşürmektedirler.¹⁸⁵ Bunlara en güzel cevap, birlik ve beraberliğimizi güçlendirerek, birbirimizi doğru anlayarak ve anlatarak verilebilir.

¹⁸³ Recep Kılıç(Ed.), **Okulda Din Eğitimi ve Öğretimi DKAB Dersi İle İlgili Durum Değerlendirilmesi**, Ankara: TDV Yay., 2009, s.69.

¹⁸⁴ Mehmet Eröz, **Türkiye’de Alevîlik Bektaşîlik**, Ankara: Ötüken Neşriyat, 2014, s. 28.

¹⁸⁵ Ali Yaman, **Alevîlik’te Dedelik ve Ocaklar**, İstanbul: KaracaAhmet Sultan Derneği Yay., 2004, s. 79.

1.5. Din Eğitimi

Din eğitimi, din ve eğitim şeklinde iki kavramdan meydana gelmiş bir tamlamadır. Din ve eğitim gibi iki farklı alan bulunduran bu tamlama ile alakalı olarak şöyle bir tanımlama yapmak mümkündür.¹⁸⁶Din eğitimi, din ile ilgili bilgilerin eğitimin içine alınıp bireylere öğretilmesi ve bireylerde dinle ilgili bilinçlenmeye katkı sağlamanın bir sürecidir.¹⁸⁷Başka bir ifadeyle bireylere dinî kültürün verilmesi, dinî bir kişilik kazandırılması noktasındaki eğitim sürecidir.¹⁸⁸Din eğitimini, inanılan dinin eğitimi olarak tanımlayanların yanında,¹⁸⁹davranışı “sâlih amel” olan insanı meydana getirmek şeklinde tanımlayanlar da vardır.¹⁹⁰

Cemal Tosun’a göre; “bireyin dini davranışlarında kendi yaşantıları vasıtasıyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri sürecini geçmişi, bugünü ve geleceği ile bilimsel metotları kullanarak betimlemeye, açıklamaya ve kontrol altına almaya çalışan bilimsel disiplindir.”¹⁹¹

Selahattin Parlador’a göre; “ Allah kelimesini yükseltmek hedefi, üstün değerleri hayatımızın temel dinamikleri haline getirmek için medeni ve ilmi her türlü eğitim tedbirlerini almak”tır.¹⁹²

Kerim Yavuz’a göre, “çocukların ve gençlerin, büyüklerin başta dini ve ahlaki olmak üzere kültürel ve sosyal dünyalarına uyumlu bir şekilde katılmaları ve oraya uyum sağlamaları ile meşgul olan bilim dalı”dır.¹⁹³

Cumhuriyetten önce din eğitimi camiler, medreseler, tekkeler, enderun, sıbyan mektepleri, rüştiye, idadi ve sultaniler gibi çeşitli öğretim kurumları tarafından verilirdi.

¹⁸⁶ Şükrü Keyifli, “Eğitim ve Din Eğitimi”, **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 13, S. 2, s. 117.

¹⁸⁷ Hüseyin Yılmaz, “Alevilik-Sünnilik Açısından Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersleri”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.8, S.2, 2009, s.193

¹⁸⁸ Beyza Bilgin, “Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri”, s. 474.

¹⁸⁹ Cemal Tosun, **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Ankara: Pegem Yayınları, 2001, s. 7-12.

¹⁹⁰ Selahattin Parlador, “Din Eğitiminde Hedefler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.9, 1995, s. 14.

¹⁹¹ Nurullah Altaş, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi**, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2001, s. 27.

¹⁹² Altaş, s. 27.

¹⁹³ Altaş, s. 27.

Cumhuriyetten itibaren ise yaygın din eğitimi ve örgün din eğitimi altında verilmektedir. DİB ve sosyal gruplar ile STK'ların vermiş olduğu din eğitimi yaygın din eğitimi kapsamında değerlendirilirken MEB okullarında verilecek öğretimi ise örgün din eğitimi şeklinde değerlendirilmektedir.¹⁹⁴

Cumhuriyet öncesi ve sonrası din eğitimine baktığımız zaman şöyle bir durum karşımıza çıkmaktadır: Cumhuriyet öncesi eğitim sisteminde “dinî eğitim” anlayışı merkeze alınıp bu çerçevede eğitim verilmekteydi. Burada amaç dini öğretmektir. Cumhuriyetten sonraki eğitim sistemine baktığımızda, din eğitimi nasıl amaç değil eğitimin bir parçası olarak kabul edildiğini görmekteyiz.¹⁹⁵ Bugün eğitim de, din eğitimi de birer bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁹⁶

Din eğitimi, bazen din öğretimi ile aynı manada kullanılmaktadır. Bu yanlış kullanımın sebebi, eğitim ve öğretimi, birbirinin yerine kullanma alışkanlığıdır. Bu hatayı yapmamak için, din eğitimi ile din öğretiminin tanımı yapılırken birbirinden farklı oldukları belirtilmelidir. Din öğretimi çoğunlukla, dini öğretme süreci olarak tanımlanırken; din eğitimi, öğrenilen bilgilerin istenilen davranışları kazandırma süreci şeklinde ifade edilmektedir. Bu çerçevede din eğitimi ile din öğretimi birbirlerinin tamamlayıcısı olarak görülebilir.¹⁹⁷

Halis Ayhan “Dinî öğrettiği konulara inanma, kabul etme, dinin icabına göre davranışlarda bulunmayı din eğitimi” olarak tanımlamaktadır.¹⁹⁸

Din eğitimi verecek kimseler; ailede anne-baba veya anne-babaların yerini tutan yakınları, okullarda din dersi öğretmenleri, camilerde ise din görevlileridir.¹⁹⁹

¹⁹⁴ Mehmet Zeki Aydın, “Dünden Bugüne Türkiye’de Din Eğitimi”, **Kamuda Sosyal Politika**, C. 8, S. 29, 2014, s. 68.

¹⁹⁵ Beyza Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Ankara: Yeni Çizgi Yay., 1995, s. 26; Nurullah Altaş, “Türkiye’de Örgün Öğretimde Dinin Yeri (1924-1980 Arası Din Öğretimi Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme)”, **Marife Dini Araştırmalar Dergisi**, C.2, S. 1, 2002, s. 219.

¹⁹⁶ Şükrü Keyifli, “Eğitim ve Din Eğitimi”, s. 104.

¹⁹⁷ Muhiddin Okumuşlar ve Fatih Genç, “Din Eğitimi’nin Bilimselleşmesi/Neliği”, Recai Doğan ve Remziye Ege(Ed.), **Din Eğitimi El Kitabı**, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, s. 53.

¹⁹⁸ Halis Ayhan, **Eğitime Giriş ve İslamiyet’in Eğitime Getirdiği Değerler**, İstanbul: Damla Yay., 1982, s. 33.

¹⁹⁹ Bilgin, “Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri”, s. 47.

1.6. Örgün Din Eğitimi

Örgün din eğitimi; okullarda planlı, programlı ve kasıtlı yapılan bir dinî eğitimidir. Yani, bağdaşık olan bir gruba uzun süreli ve aşamalı olarak devam eden bir din eğitimidir. İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında yürütülen din eğitimi faaliyetleri, örgün din öğretimi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bugün ilk ve orta öğretim kurumlarındaki DKAB dersleri; mesleki din eğitiminin yürütüldüğü İmam Hatip Liselerindeki din eğitimi ve İlahiyat Fakültelerinde icra edilen din eğitimi örgün din eğitimidir.²⁰⁰

Türkiye Cumhuriyeti'nde din eğitimi, 1924 yılının Tevhid-i Tedrisat Kanunu (1924 Anayasasının 153. Maddesi ile korunan sekiz kanundan biri) ile hukuki bir meşruluk kazanmıştır. Bu kanunun din eğitimi ile ilgili 4. Maddesi şöyledir:

“Maarif Vekaleti, yüksek diniyât mütehasısları yetiştirmek üzere Darülfünun'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet, hitabet gibi hidemat-ı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir (açacaktır).” Görüldüğü üzere Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığı'na İlahiyat Fakültesi ve İmam-Hatip okulları açması için yetki vermekte, fakat devlet okullarında din dersleri verilmesi konusunda ise hiç bahsetmemektedir.²⁰¹

Bu düzenlemeler yapılırken, ilkokulların programlarında yer alan Kur'an-ı Kerim, Malumat-ı Diniyye, Ahlak gibi dersler; orta ve lise seviyeli okulların programlarında Kur'an-ı Kerim, Siyer ve Malumat-ı Diniyye, Akaid ve Fıkıh, Arapça gibi dersler var iken, bu dersler kademeli olarak okul programlarından çıkarılmışlardır. Neticede 1924'te liselerin, 1927'de ortaokulların, 1929 ile 1931 yılları arasında ise ilkokullarla öğretmen okullarının programlarından dinle alakalı bütün dersler çıkarılmıştır.²⁰² 1931'de şehir ilkokullarından, 1939'da köy okullarından kaldırılmıştır.²⁰³ Ancak Arapça ve Farsça 1931 yılına kadar

²⁰⁰ Süleyman Akyürek, “Din Eğitimi Biliminin Alt Bilim Dallarına İlişkin Bir Analiz”, **Kuram ve Eylem Yönüyle Din Eğitiminin Teolojik ve Felsefi Temelleri**, Konya: Konya İlahiyat Derneği Yay., 2010, s.99-100.

²⁰¹ Şaban Sitembölükbaşı, **Türkiye'de İslâm'ın Yeniden İnkişafı (1950-1960)**, Ankara: TDV Yay., 1995, s. 76-77.

²⁰² Öcal, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi”, s. 242.

²⁰³ Bayramalı Nazıroğlu, **Vatandaşlık ve Din Eğitimi**, İstanbul: Açılık Kitap, 2013, s.133.

programdaki yerlerini koruyabilmişlerdir. Bu tarihten sonra bu dersler de program dışı bırakılmıştır.²⁰⁴

1930 programında din dersleri yalnızca beşinci sınıf öğrencilerine, ebeveynleri isterse, haftada yarım saat verilen bir ders haline gelmiştir. Köy okullarında din dersleri, 3. sınıfta perşembe günleri yarım saat okutulacaktır.²⁰⁵

Din dersleri kitapları, 1927-28 yıllarında Osmanlıca harflerle, 1929-31 yıllarında ise yeni Türk harfleriyle basılmıştır.²⁰⁶

1926-1944 yılları arasında ilk mektepler ve köy mekteplerinin 3, 4. ve 5. sınıflar için basılan din dersleri kitaplarından bazıları şunlardır:

- Yusuf Ziya'nın (Yörükân) "Din Dersleri-Peygamberimiz" (1926).
- M. Ali Rıza'nın "Cumhuriyet Mekteplerine Din Dersleri" (3. sınıflar için birinci kitap, 1929; 4. sınıflar için ikinci kitap, 1929-1930; 5. sınıflar için üçüncü kitap, 1930).
- Muallim Abdülbaki'nin (Sabri Esad Abdülbaki) "Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri" (3. sınıflar için birinci kitap, 1930-1931; 4. sınıflar için ikinci kitap, 1929; 5. sınıflar için üçüncü kitap, 1929-1930).
- Diyanet İşleri Reisi Şerafettin Yaltkaya'nın "Benim Dinim" (1943) başlıklı kitabı
- Diyanet İşleri Reis Muavini A. Hamdi Akseki'nin "Yavrularımıza Din Dersleri" (birinci kitap 1945, ikinci kitap 1944).²⁰⁷

Daru'l-Fünun'daki İlahiyat Fakültesi, 1932-1933 öğretim yılında kapanmıştır. Buna paralel olarak okullardaki din dersleri de, ülkede sadece Müslümanların yaşamadığı gerekçesi

²⁰⁴ Mustafa Öcal, Fahri Unan ve Yücel Hacaloğlu (Yayına Hazırlayanlar), **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi**, Ankara: Türk Yurdu Yay., 1999, s. 312.

²⁰⁵ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1982'ye)**, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay., 1982, No:114, s. 215.

²⁰⁶ Muallim Abdülbaki, **Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri**, İstanbul: Kaynak Yay., 2005, s. 7.

²⁰⁷ Kazım Ateş, **Türkiye'de Milliyetçilik, Yurttaşlık ve Alevîler: "Öztürkler" ve "Heretik Ötekiler"**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2010, s. 257-258.

ile 1927 yılından itibaren 1931 yılına kadarki süreçte önce ortaokullardan sonra da ilkokullarla öğretmen okullarından kademeli olarak kaldırılmıştır.²⁰⁸

Sonuç olarak görüyoruz ki, 1930'lu yıllara gelindiğinde Türkiye'de ne genel eğitim ve öğretim yaptıran okullarda dinî bir ders ve ne de müstakil olarak dinî eğitim ve öğretim yaptıran okul kalmıştır. Türk eğitim sistemi tamamen dinden ve dinî eğitim ve öğretimden soyutlanmıştır.²⁰⁹

Devlet okullarında din öğretimi yapılamadığı 14 yıl içinde (1935-1948) din öğretimi kitapları çıkmış ve okullardaki bu eksikliği bu şekilde gidermeye çalışmışlardır.²¹⁰

Çok partili döneme geçiş aşamasında dinî konuların yeniden konuşulmaya başlandığı 1946 yılında ilkokullara Din Bilgisi dersi konulması TBMM gündemine getirilmişti. Bu konunun gündeme gelmesinin sebebi; genç kuşağın anne-babaya saygısızlığı ve dünyaya yayılan komünizm tehlikesine karşı koruyucu tedbir olarak düşünülmesiydi. Teklif belli aralıklarla yaklaşık iki yıl tartışıldı.²¹¹

Halkın din görevlisi ihtiyacını karşılayacak müesseseler olarak İmam-Hatip okulları meselesi, 10 Şubat 1948 tarihinde yapılan CHP meclis grubunda ele alınmış ve Başbakan Hasan Saka'nın teklifi üzerine, ilkokullara din dersi konulması ve halkın din görevlisi ihtiyacının karşılanması ve gerekli eleman yetiştirmek üzere meslek okulları açılması için konunun incelenip karara bağlanması noktasında 17 kişiden oluşan bir heyet kurulmuştur. Komisyon raporu 17 Şubat 1948 tarihli Ulus Gazetesi'nde yayınlanmıştır.²¹²

1930'lu ve 1940'lı yıllarda yasak olan din eğitimi ve öğretimi, çok partili döneme geçişle birlikte yeniden canlanmaya başlamıştır. 1948'de İmam ve Hatip Yetiştirme Kursları, 1951'de ise İmam-Hatip Okulları açılmıştır. 1949 yılında da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretime başlamıştır. Aynı yıl ilkokullara Din Bilgisi dersleri konulmuştur.²¹³

²⁰⁸İsmet Parmaksızoğlu, **Türkiye'de Din Eğitimi**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966, s. 25. s. 28.

²⁰⁹Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", **UÜİFD**, S. 7, C. 7, Yıl: 1998, ss. 241-268, s. 242.

²¹⁰Bu kitapların hangileri olduğu hakkında bkz. Abdullah Akın, **Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi(1920-1950)**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011, s.206.

²¹¹Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", s. 260

²¹²Ahmet Ünsür, **İmam-Hatip Liseleri**, 2. Baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005, s. 149.

²¹³Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi" s. 244.

Böylece tekrar, ilkokul 4. ve 5. sınıflara Din dersi, program dışı ve seçmeli olarak haftada 2 saat olarak konmuştur: “Çocuklarının din derslerine devam etmesini arzu eden ebeveyn bu hususu okul idarecilerine bildireceklerdir.” Bu Din derslerinin sınıf geçmeye bir etkisi olmayacaktır.²¹⁴ Bir yıl öncesinde planlanan fakat “kitap yazdırmak” bahanesiyle kararın uygulanması bir yıl ertelenen, Ahmet Hamdi Akseki’nin yazdığı “Din Bilgisi” adlı kitap 15 Şubat 1949’da fiilen okutulmaya başlanmıştır.²¹⁵

Öğrenciler ve veliler bu derslere ülkenin her tarafında ve her kesimde büyük bir ilgi göstermişlerdir. 1949-1950 öğretim yılında ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında okuyan 414.447 öğrencinin 408.648’i bu dersi almıştır. 1951-1952 yılında ise yine öğrencilerin tamamına yakını bu dersi almıştır. Din derslerine devam etmeyen öğrencilerin büyük bir kısmı da gayrimüslim ailelerin çocukları olmuştur.²¹⁶ Bu bilgiler bize gösteriyor ki din dersleri program dışı ve isteğe bağlı olmasına rağmen büyük ilgi görmüştür.

Türkiye’de çok partili hayata geçilmesi ile birlikte 1950’den itibaren din eğitimi ve öğretiminde ilk ve orta dereceli okullar ile yüksek din öğretimi okullarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu bağlamda ilkokullarda program dışı ve isteğe bağlı olarak konulan din dersleri, 1950 yılından itibaren, halkın yoğun isteği neticesinde program dışı olmaktan çıkarılmış, program dâhiline alınmıştır.²¹⁷ 4 Kasım 1950 tarihinden itibaren din derslerinin okutulması noktasında iki olumlu değişiklik yapılmış ve Milli Eğitim Bakanlığı 7 Kasım 1950 tarih ve 2949 sayılı genelge ile valiliklere bildirmiştir. Bu genelge ile köy okullarının ilgili sınıflarının Tarım derslerinden; şehir okullarının ilgili sınıflarının da Türkçe derslerinden birer saatin isteğe bağlı olarak din derslerine ayrılması kararı alınmıştır.²¹⁸

Halkın dine gösterdiği bu ilgi kaçınılmaz olarak, din derslerinin ortaokullara ve liselere de konulması taleplerini beraberinde getirdi. Nihayet çok geçmeden Bakanlar Kurulu’nun 13 Ağustos 1956 tarihinde aldığı 7805 sayılı kararla isteğe bağlı olarak din derslerinin 1956-1957 öğretim yılında ortaokullarda da okutulacağını ilan etti.

²¹⁴ Akyüz, s. 215.

²¹⁵ Öcal, Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi, 316-317.

²¹⁶ Parmaksızoğlu, s. 31.

²¹⁷ Halis Ayhan, “Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış”, **AÜİFD**(75. Yıl özel sayısı), 1999, ss. 237-254, s. 251.

²¹⁸ Halis Ayhan, **Türkiye’de Din Eğitimi (1920-1998)**, İstanbul: MÜİFV Yay., 1999, s.7, s.125.

Bu uygulama 1967 yılına kadar böyle devam ederken, halkın bu ilgisi ve talebi ile lise 1 ve 2. sınıflara da isteğe bağlı din dersleri konulmuştur.²¹⁹

18 Haziran 1969'da yayımlanan bir genelge ile çocuklarına Din Bilgisi dersini aldirmek isteyen velilerin, öğretim yılı başında okul idaresine yazılı bildirimde bulunmaları gerekiyordu. Şayet veliler bir ay içerisinde fikirlerini değiştirirlerse yine yazılı bildirim ile vazgeçme hakkı verilmiştir.²²⁰ Böylece ilkokul 4. sınıftan lise 3.sınıfa kadar “Din Bilgisi” derslerinin haftada bir saat ve isteğe bağlı olarak okutulması kararlaştırılmıştır.²²¹

1974-1975 öğretim yılında ilkokul 4. ve 5. sınıflara, haftada birer saat olmak üzere zorunlu Ahlak dersi konulmuştur.²²²

Halkın yoğun istek ve talepleri neticesinde, 1976 yılında Bakanlık kararı ile, ortaokul 3. sınıftan itibaren lise ve dengi okulların tüm sınıflarına Din Bilgisi dersi konulmuştur.²²³

1980 yılı sonrasında Türkiye’de din eğitimi ve öğretimi mevzusu farklı bir boyut kazanmıştır. 1980 yılı öncesi dönemdeki din dersleri, liselerde öğrencinin kendi seçimine, daha alt sınıflarda ise velinin seçimine bırakılmıştır. 1980 askeri darbesinin ardından, din derslerine zorunluluk şartı getirilmesi yönünde araştırmalar yapılması konusunda Milli Güvenlik Konseyinin oluşturduğu Danışma Kurulu bu boyuta derinlik kazandırmıştır. Arkasından Din Eğitimi Komisyonu oluşturularak din derslerinin zorunlu veya ihtiyari olma konusunda çalışmalar yapılmıştır.²²⁴

Sonuç olarak Türkiye’de din eğitimine ilişkin birçok tartışma gerçekleşmiş ve bu tartışmaların neticesinde birçok öneri uygulama imkânı bulmuştur. Bu doğrultuda Cumhuriyet dönemi din derslerinin tarihi sürecini şu şekilde tablolaştırılmıştır:

²¹⁹ Ayhan, “Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış”, 251.

²²⁰ MEB, **Tebliğler Dergisi**, C. 31, S. 1525, 21 Ekim 1968, s. 474.

²²¹ Mustafa Öcal, **Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007, s.555.

²²² Muhammet Şevki Aydın, **Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı**, Kayseri: İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı, 2000, s. 53

²²³ Ayhan, “Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış”, s. 251.

²²⁴ Beyza Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Ankara: Gün Yay., 1998, s. 79-80.

Tablo 1*Cumhuriyet Döneminde Din Derslerinin Tarihi Süreci*²²⁵

Yıl	Dersin Adı	Programdaki Yeri	Statüsü	Sınıflar	Saat
1924	Kur'an-ı Kerim ve Din Dersleri	Program içi	Zorunlu	-İlkokul: 2, 3, 4 ve 5. Sınıf -Lise Birinci Devre: 1 ve 2. Sınıf	-İlkokul: 2 Saat -Lise: Birinci Devre: 1 Saat
1924			Lise programından din dersleri çıkarıldı		
1926	Din Dersleri			İlkokul: 3, 4 ve 5. Sınıf	İlkokul: 1 Saat
1927			Ortaokul programından din dersleri çıkarıldı		
1930		Program dışı	Ebeveynleri isteyenlere	-Şehir İlkokulları:5. Sınıf -Köy İlkokullar:3. Sınıf	-Şehir İlkokulları:Yarım saat -Köy İlkokulları:1 Saat
1931				-Şehir İlkokullarında: Yok -Köy İlkokullarında: 3. Sınıf	-Köy İlkokullarında: 1 Saat
1939				-Köy İlkokullarında:Yok	
1949	Din Bilgisi		-İsteğe bağlı(Velinin yazılı müracaatı) -Sınıf geçmede etkili değil	-İlkokul: 4 ve 5. Sınıf	2 Saat
1950		Program içi	-İsteğe bağlı(Dersi almak istemeyen velinin yazılı müracaatı ile)	-İlkokul:4 ve 5. Sınıf -Ortaokul: 1 ve 2. Sınıf	1 Saat

²²⁵Tuğrul Yürük, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 52, S.1, 2011, ss. 239-254, s. 248

1953			-Dersin notlandırılması ve sınıf geçmeye etki etmesine karar verildi		
1956			-İsteğe bağlı(Dersi almak istemeyen velinin yazılı müracaatı ile) -Dersi seçenler için zorunlu ve sınıf geçmede etkili	Ortaokul: 1 ve 2. Sınıf	1 Saat
1967	Din Bilgisi	Program Dışı	-İsteğe bağlı -Dersi seçenler için zorunlu ve sınıf geçmede etkili	Lise: 1 ve 2. Sınıf	1 Saat
1974			İsteğe bağlı	-İlkokul: 3, 4 ve 5. Sınıf -Ortaokul: 1, 2 ve 3. Sınıf -Lise: 1, 2 ve 3. Sınıf	1 saat
1975			İsteğe bağlı	-İlkokul: 4 ve 5. Sınıf -Lise: 1 ve 2. Sınıf	1 Saat
1976			İsteğe bağlı	-Lise: 1, 2 ve 3. Sınıf	1 Saat
1982	DKAB		Zorunlu	İlkokul:4 ve 5. sınıf Ortaokul:1, 2 ve 3. Sınıf Lise: 1, 2, 3 ve 4. Sınıf	İlkokul ve Ortaokul: 2 saat Lise: 1 Saat
2018	DKAB		Zorunlu	İlkokul:4. Sınıf Ortaokul: 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Lise: 1, 2, 3 ve 4. Sınıf	İlkokul ve Ortaokul: 2 Saat Lise: 2 Saat

1.7. Örgün Eğitimde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri

Türkiye’deki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, bir din dersinden ziyade, bir din kültürü dersidir. İslâm merkezli ve mezhepler üstü bir ders olarak tasarlanmıştır. Dinî kurumların değil devletin ve devlet eğitiminin bir dersidir. Dolayısıyla mezhebe dayalı sunulan bir din dersi değildir. Bu ders din, İslâm dini ve yeryüzünde bulunan diğer bazı dinler hakkında doğru bir şekilde temel bilgiler vermeyi hedefler.²²⁶

Örgün eğitimde DKAB dersi 1980 askerî darbesinden sonra okutulmaya başlanmıştır.

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra yeniden hazırlanan ve 1982’de yürürlüğe giren Türkiye Cumhuriyetinin yeni anayasasının 24. maddesinde şu ifadeye yer verilmiştir.

"Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din Kültürü ve Ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır." Anayasadaki bu hüküm ile okullarda isteğe bağlı olarak okutulan Din Bilgisi dersi ile zorunlu olarak okutulan Ahlak dersleri birleştirilmiştir. Ancak anayasadaki hüküm, derslerin ilkokulların 1. sınıfından başlayarak bütün sınıf düzeylerinde okutulmasını emretmekteyken, anayasadaki bu hüküm ihlal edilerek, 1982-1983 öğretim yılından itibaren DKAB dersi, ilkokulların 4. sınıfından lise son sınıfa kadar zorunlu olarak okutulmaya başlanmıştır.²²⁷

1986 yılında DKAB dersinin temel ilkeleri noktasında tekrar düzenleme ihtiyacı duyulmuştur. 30 Ekim 1986 tarih ve 2219 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayımlanmış olan bu düzenlemelere göre DKAB dersleri ilkokul 4. sınıf ve 5. sınıflarda haftada ikişer saat olarak; ortaokullarda 6, 7 ve 8. sınıflarda ikişer saat ve lisede her sınıfta birer saat olarak okutulmaya başlanmıştır. Böylece, 1982 anayasasının amir hükümleri doğrultusunda okullarda din derslerinin okutulması konusunda karşılaşılan farklı uygulamalar ortadan kaldırılmıştır.²²⁸

²²⁶ Cemal Tosun, "Din Eğitimi-Öğretimi ve Mezhep", **İslami Araştırmalar Dergisi**, C. 29, S. 2, 2018, s. 266.

²²⁷ Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi", **UÜİFD**, C.7, S. 7, 1998, ss. 241-268, s. 263.

²²⁸ Ahmet Gül, **Cumhuriyet Dönemi (1923-1997) Orta Öğretimde Din Eğitimi**, Ankara: Türkiye Din Eğitimi Vakfı Yay., s. 21.

2000 yılında İlköğretim DKAB (İDKAB) dersi programı, 2005 yılında ortaöğretim DKAB dersi programının geliştirilmesiyle, sonraki süreçte İDKAB dersi programı tekrar ele alınmış ve tekrar geliştirilerek 2007 yılında uygulamaya konulmuştur.²²⁹2011 yılına kadar uygulanan bu program, “İDKAB dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu” Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün 20.12.2010 tarih ve 2748 sayılı teklif yazısı üzerine Talim Terbiye Kurulunun 30.12.2010 tarih ve 328 sayılı kararı ile 2011-2012 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiştir.²³⁰

2018 yılında Talim ve Terbiye Kurulunun 19.01.2018 tarih ve 18 sayılı kararı ile liselerdeki 1 saatlik DKAB dersi 2 saat olarak değişmiştir.²³¹

İlköğretim ve Ortaöğretim DKAB ders kitaplarında süreç içerisinde öğrenim alanlarında ve öğrenim alanlarındaki ünitelerde çeşitli değişiklikler olmuştur. 2018-2019 eğitim yılı itibari ile İDKAB ders kitaplarındaki ünitelerin son hali sırasıyla şu şekilde karşımıza çıkmaktadır.

4. sınıfların üniteleri: Günlük Hayattaki Dinî İfadeler, İslâm’ı Tanıyalım, Güzel Ahlak, Hz. Muhammed’i (s.a.v) Tanıyalım, Din ve Temizlik;

5. sınıfların üniteleri: Allah İnancı, Ramazan ve Oruç, Adap ve Nezaket, Hz. Muhammed (s.a.v) ve Aile Hayatı, Çevremizde Dinin İzleri;

6. sınıfların üniteleri: Peygamber ve İlahi Kitap İnancı, Namaz, Zararlı Alışkanlıklar, Hz. Muhammed’in (s.a.v) Hayatı, Temel Değerlerimiz;

7. sınıfların üniteleri: Melek ve Ahiret İnancı, Hac ve Kurban, Ahlaki Davranışlar, Allah’ın Kulu ve Elçisi Hz. Muhammed (s.a.v), İslam Düşüncesinde Yorumlar;

8. sınıfların üniteleri: Kader İnancı, Zekât ve Sadaka, Din ve Hayat, Hz. Muhammed’in (s.a.v) Örnekliği, Kur’an-ı Kerim ve Özellikleri²³² şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

²²⁹ Halit Ev, **İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı Hakkında Bir Değerlendirme**, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Dergisi, 2010, S. 32, s. 140-141.

²³⁰ Hayati Tetik, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 2010-2018 Öğretim Programı Ünite ve Kazanımları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Universal Journal Of Theology**, C.3, S.1, 2018, s. 67

²³¹ MEB, **Tebliğler Dergisi**, C. 81, S. 2726, Mart 2018

2018-2019 eğitim öğretim yılı itibariyle ortaöğretim DKAB ders kitaplarındaki ünitelere baktığımızda ise:

9. sınıfların üniteleri: Bilgi ve İnanç, Din ve İslam, Gençlik ve Değerler, Gönül Coğrafyamız;

10. sınıfların üniteleri: Allah İnsan İlişkisi, Hz. Muhammed (s.a.v) ve Gençlik, Din ve Hayat, Ahlaki Tutum ve Davranışlar, İslam Düşüncesinde İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Yorumlar;

11. sınıfların üniteleri: Dünya ve Ahiret, Kur'an'a Göre Hz. Muhammed (s.a.v), Kur'an'da Bazı Kavramlar, İnançla İlgili Meseleler, Yahudilik ve Hristiyanlık;

12. sınıfların üniteleri ise: İslam ve Bilim, Anadolu'da İslam, İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar, Güncel Dinî Meseleler, Hint ve Çin Dinleri²³³ şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

1.8. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerindeki Alevîlik-Bektaşîlik Konuları

Alevîlik-Bektaşîlik inanç ve kültürü yüzyıllardır dedelerin gayretleri, âşıkların deyiş ve nefesleri sayesinde kuşaktan kuşağa aktararak yaşatılmaya çalışılmıştır. Köylerde yaşayan ve kapalı toplum özelliği taşıyan Alevî-Bektaşîler; genç, yaşlı, kadın, erkek ayrımına gitmeksizin, inanç ve kültürlerini bu yolla öğrenirlerdi. Yaklaşık altı aylık aralıklarla köye gelen ve posta oturup cem ayinini yürüten dede, nefesler söyleyip telkinde bulunur, cem sonrası sohbetlerde cemaatten gelen soruları yanıtlardı. 1950'lerden itibaren başlayan köyden kente göç olgusundan Alevî-Bektaşî kesim önemli ölçüde etkilenmiştir. Şehirleşmeyle birlikte büyük kentlere göç eden Alevî-Bektaşî gençlerin inançlarını nasıl öğreneceği önemli bir sorun haline gelmiştir. İşte DKAB dersi hem Alevî-Bektaşî hem de Sünni bütün bireylere din kültürünün öğretilmesi açısından önemli bir imkân haline gelmiştir.²³⁴

²³²MEB, **DKAB Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)**, Ankara: MEB Yay., 2018, ss. 16-35.

²³³MEB, **DKAB Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)**, Ankara: MEB Yay., 2018, ss. 15-35.

²³⁴Yılmaz, "Alevîlik-Sünnilik Açısından Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersler", s. 200.

Alevîlik-Bektaşîlik üzerinden zorunlu din dersi tartışmaları son yıllarda gelişen bazı olaylar sebebiyle gündem oluşturmıştır. İlk olarak; Alevi-Bektaşîler 1980 yılı sonrasında, kültürel bir topluluk olarak farklılıklarının kabul edilmesini ve aynı zamanda kültürel haklarının verilmesini dillendirmeye başladılar. Bu dönemde dernek, vakıf ve cemevi kurarak; dergi, gazete ve kitap yayınlayarak kamusal alanda boy göstermeye başladılar.²³⁵ Ardından 2001 yılında yerel mahkemeye daha sonra Danıştay’a açılan fakat sonuç alınamayınca AİHM mahkemesine götürülen bir dava etrafındaki gelişmeler bu tartışmaların yoğunlaşmasına neden olmuştur. Hasan Zengin adındaki Alevî bir velinin 7. sınıfta okuyan çocuğunun din derslerinden muaf tutulması ile ilgili AİHM’e yaptığı başvurusu üzerine AİHM’in 9 Ekim 2007’de²³⁶ açıkladığı kararı ile tekrar bir tartışma ortamı doğmuştur. Mahkeme önce ilköğretim DKAB ders programını ve kitaplarını eleştirel, objektif ve çoğulcu olup olmadığı bakımından ele almıştır. Mahkemenin kararına göre bu derste diğer din ve felsefelerden daha çok İslâm bilgisine, genel kültürün de ötesinde İslâm inanç ve ibadetlerine ayrıntılı olarak yer verilmekte, öğrencilerin bazı sureleri ezberlemeleri istenmektedir. Alevîlere özgü inanç ve ritüellerin öğretilmediği belirtilerek anne ve babaların çocuklarını kendi dinî ve felsefî inancına göre yetiştirme hakkını düzenleyen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ek protokol 2. maddesinin ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır.²³⁷

Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili konuların DKAB ders kitaplarında yer alması, birçok boyutuyla tartışılıp çözüm bulunması gereken önemli bir sorun olarak önümüzde durmaktadır. Bu sorunlara baktığımızda; DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik konuları yer almalı mıdır? DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili hangi konulara yer verilecektir? Alevîlik-Bektaşîlik konuları DKAB ders kitaplarında hangi statüyle yer alacaktır?²³⁸ Bu sorunlara çözümler üretilmesi açısından 2000 yılında programa yansımaları zaman alsa da

²³⁵ Ahmet Taşğın, “1980 Sonrası Alevîlerin Farklı Bir Görüntüsü: Alevi Caferiler ve Aşura Dergisi”, **Dini Araştırmalar Dergisi**, C.6, S.18, 2014, s.142.

²³⁶ Kaymakcan, Yeni Ortaöğretim DKAB Öğretim Programı: İnceleme ve Değerlendirme Raporu, s.5.

²³⁷ Recep Kaymakcan, “AİHM Din Dersi Kararı Nasıl Anlaşılmalı?”, **İstanbul: Dem Dergi**, S. 2, s. 60-61.

²³⁸ Cemal Tosun, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Alevîlik”, Remziye Yılmaz (Ed.), **Kültürel Çeşitlilik ve Din**, Ankara: Sinemis Yay., 2005, s.344.

mezhepler üstü bir yaklaşımla eğitim programı hazırlanmış²³⁹ ve 2005 yılından itibaren somut adımlar atılmıştır.

Bu süreçlerin neticesinde 31.03.2005 tarih ve 16 sayılı karar ile ilk defa Alevîlikle ilgili konu ve ders kazanımları Ortaöğretim DKAB ders kitabında yer almış ve 2005-2006 öğretim yılında okutulmaya başlanmıştır. Ayrıca 28.10.2006 tarih ve 410 sayılı karar ile ilköğretim DKAB ders kitaplarında da değişiklik yapılmış, 2007-2008 öğretim yılında bu ders kitapları okutulmaya başlanmıştır.²⁴⁰

Ortaöğretim DKAB programlarının 2005 yılındaki gelişmeler çerçevesinde Alevîlik-Bektaşîlik ile doğrudan ilişkili olan öğrenme alanı, ünite, konu, kazanım, etkinlik örnekleri, açıklamalar ve okuma metinlerinin sınıflara göre sayısal dağılımı şu şekilde olmaktadır.

Alevîlik-Bektaşîlik ile doğrudan ilgili öğrenme alanı ve ünite başlıklarının 9-12. sınıflarda yer verilmediğini; 9. sınıfta 4 konu, 11. sınıfta 3, 12. sınıfta 2 konuya yer verildiği ve 10. sınıfta Alevîlik-Bektaşîlik'e ait hiçbir konuya yer verilmediği saptanmıştır. Kazanım bakımından ise 9. sınıfta 2, 11 ve 12. sınıfta 4, 10. sınıfta ilgili kazanım bulunmadığı görülmektedir. Etkinlik örneğine bakıldığında 9 ve 10. sınıfta ikişer etkinlik örneğine yer verildiği görülmektedir. Sadece 9. sınıfta 1 açıklamanın bulunduğu, 9 ve 12. sınıfta 1 okuma metnine, 10 ve 11. sınıfta iki okuma metnine yer verildiği tespit edilmiştir.²⁴¹

Programda Alevîlik-Bektaşîlik hakkında okuma metinleri, 9. sınıfta “Hz. Fâtıma ve Aile Fertleriyle İlişkileri”; 10. sınıfta “Hacı Bektaş Veli'nin Makâlat Adlı Eserinde Tevhit ve İnanç Esasları” ve “Hz. Ali'nin (r.a) Örnek Şahsiyeti ve İbadetin Öneme Dair Sözleri”; 11.sınıfta “Şiirlerimizde Hz. Muhammed (s.a.v) Sevgisine Örnekler” ve “Barış ve Kardeşlik”; 12. sınıfta “Hacı Bektaş Veli'nin Makâlat'ında Dört Kapı Kırk Makam” olarak görmekteyiz.²⁴²

²³⁹ Emine Keskiner, “Okullardaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri ve Sorunları”, Mustafa Köylü(Ed.), **Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları**, İstanbul: Dem Yay., 2018, s.61.

²⁴⁰ Fatih Kaya, “DKAB Derslerinde Alevîliğin Öğretimi ve Sorunları”, Mustafa Köylü(Ed.), **Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları**, s. 85.

²⁴¹ Halise Kader Zengin, “DKAB Dersi Öğretim Programlarında Devletin Alevîlik Algısı”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 12, S.47, 2013, s.69.

²⁴² Zengin, s. 69.

2006 yılında İDKAB programlarındaki gelişmelere baktığımız zaman Alevîlik-Bektaşîlik ile doğrudan ilişkili olan öğrenme alanı, ünite, konu, kazanım, etkinlik örnekleri, açıklamalar ve okuma metnlerinin sınıflara göre sayısal dağılımı şu şekilde olmaktadır.

Sadece 6 ve 8. sınıfta Alevîlik-Bektaşîlik ile doğrudan ilişkili konu, kazanım ve etkinlik örnekleri tespit edilmiştir. 6. sınıfta 5 konu bulunmakta iken 8. sınıfta bu sayı 3'e düşmüştür. Bu iki sınıfta da ikişer kazanım ve etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Bu iki sınıfta birer açıklama yapılmıştır. Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili okuma metnlerine ise hiçbir sınıf seviyesinde yer verilmemiştir. İDKAB dersinde öğrencilere verilecek kavramlar listesinde doğrudan Alevîlikle ilişkili sadece 6. sınıfta geçen "Ehl-i Beyt" kavramı bulunmaktadır.²⁴³

Alevîlik-Bektaşîlik, 8 ve 12. sınıf DKAB dersi öğretim programına baktığımızda "İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar" başlığı altında ve tasavvufi bir oluşum olarak verildiğini görmekteyiz. Ayrıca 6 ve 9. sınıfta "Din, Kültür ve Medeniyet" öğrenme alanında "İslâmiyet ve Türkler" başlığı altında Türklerin din anlayışında etkili olan "Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Ahi Evran ve Yunus Emre" gibi şahsiyetler anlatılmıştır.²⁴⁴

İlköğretim ve ortaöğretim ders programlarındaki yeniden yapılanma girişimi neticesinde yeni DKAB dersi programında, İslam dışındaki dinlerin öğretimine nesnel yaklaşılmıştır. İslam öğretimine teolojik yaklaşmak yerine din bilimsel yaklaşım ön plana çıkarılmıştır. Din içerisindeki çoğulculuğa göreceli olarak yer vermesi, konuların açıklamasında akılcı ve eleştirel düşünme önemsenerek konuların açıklanması bakımından olumlu karşılanmıştır. Fakat öğrenci merkezli olma yerine konu merkezli olması ve aktif öğrenme noktasındaki eksiklikler nedeniyle eleştirilmiştir.²⁴⁵

²⁴³ Zengin, s. 70.

²⁴⁴ MEB, İlköğretim DKAB Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 71-76.

²⁴⁵ Recep Kaymakcan, **Yeni Ortaöğretim DKAB Öğretim Programı İnceleme ve Değerlendirme Raporu**, Sabancı Üniversitesi, Eğitim Reformu Girişimi Raporu, 2007, s. 19-20.

Tüm bu gelişmelerin arkasında ilki 3-4 Haziran 2009'da, sonuncusu da 28-30 Ocak 2010 tarihlerinde olmak üzere 7 adet Alevî Çalıştayı yapılmıştır. Bu Çalıştayların sonunda hazırlanan nihai rapor içerisinde Din Eğitimi ve Öğretimine de bir bölüm ayrılmıştır.²⁴⁶

Alevî Çalıştaylarının nihai raporunun açıklanmasından sonra Din Eğitimi Genel Müdürlüğünün 20.12.2010 tarih ve 2748 sayılı teklif yazıları üzerine Talim ve Terbiye kurulunca görüşülmüştür. 30.12.2010 tarihinde 328 karar sayısı ile Milli Eğitim Bakanlığının 2641 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan İDKAB dersi (4-8. Sınıflar) Öğretim Programları'nda 2011-2012 öğretim yılında uygulanmak üzere değişiklik yapılması hususunda karar alınmıştır.²⁴⁷

Diğer bir program değişikliği, ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) DKAB dersi için yapılmıştır. Değişikliğe ilişkin karar metni 20.12.2010 tarih 329 sayılı karar sayısı ile 2641 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır.²⁴⁸

2010 yılında İlköğretim DKAB programlarındaki gelişmeler doğrultusunda Alevîlik-Bektaşîlik ile doğrudan ilişkili olan öğrenme alanı, ünite, konu, kazanım, etkinlik örnekleri, açıklamalar, okuma metinleri ve görsellerin sınıflara göre sayısal dağılımı şu şekilde olmaktadır:

Tablo 2

İlkokul 4 ve Ortaokul (5-8) DKAB Dersi Öğretim Programında Alevîlik

Sınıf	4	5	6	7	8
Konu	-	1	4	9	-
Kazanım	-	-	2	2	-
Etkinlik Örnekleri	1	3	4	1	2
Açıklama	4	2	4	3	-
Okuma Metni	-	1	1	2	1
Görseller	-	-	5	5	-
Toplam	5	7	20	22	3

²⁴⁶ Taştekin, İnan, s. 28.

²⁴⁷ Taştekin, İnan, s. 28.

²⁴⁸ Taştekin, İnan, s. 28.

Kaynak: Fatih Kaya, “DKAB Derslerinde Alevîliğin Öğretimi ve Sorunları”, Mustafa Köylü(Ed.), **Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları**, İstanbul: Dem Yay., 2018, s. 87.

Programa Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili 5. sınıfta “Hz Peygamber’in Hz. Hasan(r.a) ve Hz. Hüseyin(r.a) Sevgisi”, 6. sınıfta “Hz. Ali’nin (r.a) Hz. Hasan’a(r.a) Öğüdü”, 7. sınıfta “Mevlana, Abdal Musa ve Kaygusuz Abdal’dan Sözler”, yine 6. sınıfta “Hz. Ali’nin(r.a) Cesaret ve Kahramanlığı”, 8. Sınıfta ”Kurban Tıglama (Kesme) Duası” okuma metinleri eklenmiştir.²⁴⁹

4. sınıfta İlköğretim DKAB ders kitabı birinci ünitesinde,Hz. Ali’ye(r.a) ait bir sözü aktarılmaktadır.²⁵⁰Yine farklı bir sayfada Hz. Ali’ye(r.a) ait hikmetli bir söz verilmiştir.²⁵¹Kevser Sûresi açıklanırken birçok nimet verilmesinin yanında Hz. Muhammed’in (s.a.v) soyunun devam etmesinin de bir nimet olduğu anlatılmış sonra bu soyun Hz. Fatıma(r.a) ile Hz. Ali’nin(r.a) evliliklerinden dünyaya gelen Hz. Hasan(r.a) ve Hz. Hüseyin(r.a) ile devam ettiği ifade edilmiştir.²⁵²“Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesinde, Hz. Ali’nin(r.a) Kur’an-ı Kerim’i en iyi bilenlerden olması ve Kur’an-ı Kerim’in tek bir nüsha haline getirilmesindeki katkılarından bahsedilmiştir.²⁵³ “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” ünitesinde Hz. Ali’nin(r.a) ve Cafer-i Sadık’ın sözlerine yer verilmektedir.²⁵⁴ Yine “Aile ve Din ünitesinde” Hz. Ali’ye(r.a) ve Cafer-i Sadık’a ait sözler aktarılmıştır.²⁵⁵

5. sınıfta “Hz. Muhammed’in (s.a.v) Aile Hayatı” adlı ünitesinde, Hz. Muhammed (s.a.v)’in, Hz. Ali(r.a) ve Hz. Fatıma(r.a) ve çocukları Hz. Hasan(r.a) ve Hz. Hüseyin’e(r.a)gösterdiği sevgi anlatılmıştır.²⁵⁶ DKAB ders kitabındaki sözlük kısmında ise Alevîliğin tanımına yer verilmiştir.²⁵⁷Müslüman bilginlerden Ca’fer es-Sâdık’tan bahsedilerek ona ait dua örnekleri verilmiştir.²⁵⁸ Hz. Muhammed (s.a.v) ve Aile Hayatı adlı bölümün

²⁴⁹ Zengin, s. 71.

²⁵⁰ Mehmet Akgül ve Diğerleri,**Dördüncü Sınıf İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**, MEB Yay., 2012, s.27.

²⁵¹Akgül ve Diğerleri, Dördüncü Sınıf İlkokul, s.28.

²⁵²Akgül ve Diğerleri, Dördüncü Sınıf İlkokul, s.67.

²⁵³Akgül ve Diğerleri, Dördüncü Sınıf İlkokul,s.81.

²⁵⁴Akgül ve Diğerleri, Dördüncü Sınıf İlkokul, s.102.

²⁵⁵Akgül ve Diğerleri, Dördüncü Sınıf İlkokul,s.114.

²⁵⁶ Mustafa Ünal, İlhan Koç, **Beşinci Sınıf Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**, Ankara: Doku Yay., 2012, s.63.

²⁵⁷ Ünal, Koç, s. 139.

²⁵⁸ Ünal, Koç, s. 45.

okuma metninde Hz. Peygamber'in Hz. Hasan(r.a) ve Hz. Hüseyin(r.a) Sevgisi ele alınmıştır.²⁵⁹

6. sınıfta “Namaz İbadeti” adlı ünite de Caferilikte var olan ezanın okunuşundaki "Eşhedüenne Muhammeden Resulallah" ifadesinden sonra "Eşhedü Enne Aliyyen Veliyyullah" ifadesine yer verilmiştir.²⁶⁰“Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v)” ünitesinde, Hz. Ali'nin(r.a) Hz. Muhammed'in (s.a.v) hicretinde gösterdiği cesaret, kahramanlığı anlatılmıştır.²⁶¹ “Hz. Peygamberin Vefatı” adlı bölümde, Hz. Muhammed'in (s.a.v) yıkanması ve kefenlenmesinin Hz. Ali(r.a) tarafından gerçekleştiği bilgisine yer verilmiştir.²⁶²

İDKAB dersinde Öğrencilere Verilecek Kavramlar Listesinde Alevîlik-Bektaşîlik ile doğrudan ilişkili kavramlar incelendiğinde 5. sınıfta 2 (Hidrellez, Nevruz), 6. Sınıfta 1 (Ehl-i Beyt), 7. sınıfta 6 kavram (Aşure, Cem, Gülbak, Musahiplik, Semah, Tasavvuf) yer alırken 8. sınıfta doğrudan ilgili bir kavram bulunamamıştır. 2010 programında Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili kavram sayısında artış olmuştur. 2006 programında sadece “Ehl-i Beyt” kavramı varken 2010 yılına gelindiğinde ise bu programın daha da zenginleştirildiği görülmektedir.²⁶³

Ortaöğretim DKAB programlarının2010 yılındaki gelişmelere baktığımız zaman Alevîlik-Bektaşîlik ile doğrudan ilişkili olan konu, kazanım, etkinlik örnekleri, açıklamalar ve okuma metinleri ve görsellerin sınıflara göre sayısal dağılımı şu şekilde olmaktadır:

Tablo 3

Ortaöğretim (9-12) DKAB Dersi Öğretim Programında Alevîlik

Sınıf	9	10	11	12
Konu	3	-	1	8
Kazanım	3	-	3	8
EtkinlikÖrnekleri	2	-	2	4
Açıklama	4	1	-	3
OkumaMetni	-	2	2	2
Görseller	4	-	2	5
Toplam	16	3	10	30

²⁵⁹ Ünal, Koç, s. 68.

²⁶⁰ Mehmet Akgül ve Diğerleri, *Altıncı Sınıf Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, Ankara:MEB Yay., 2012, s.38.

²⁶¹ Akgül ve Diğerleri, *Altıncı Sınıf Ortaokul*, s.68

²⁶² Akgül ve Diğerleri, *Altıncı Sınıf Ortaokul*, s.77

²⁶³ Zengin, s. 72.

Kaynak: Fatih Kaya, “DKAB Derslerinde Alevîliğin Öğretimi ve Sorunları”, Mustafa Köylü(Ed.), **Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları**, İstanbul: Dem Yay., 2018, s. 103.

Okuma metinleri olarak; 10.sınıfta “Hacı Bektaş Veli’nin Eserlerinde Tevhid ve İnanç”, yine aynı sınıfta “Hz Ali’nin Örnek Şahsiyeti ve İbadetlerin Önemine Dair Sözleri”, 11. sınıfta “Şiirlerimizde Hz. Muhammed (s.a.v) Sevgisine Örnekler” ve “Hz. Fatıma(r.a) ve Onun Aile Fertleriyle İlişkileri”, 12. sınıfta “Dört Kapı, Kırk Makam ve Barış ve Kardeşlik”²⁶⁴ ve Kitab-ı Cabbâr Kulu’ndan “Barış ve Kardeşlik”tir.²⁶⁵

Bunlarla beraber dokuzuncu sınıfta; “Hz. Muhammed’in (s.a.v) Hayatı” adlı ünite, “Hz. Muhammed’in (s.a.v) Doğumu, Çocukluğu ve Gençliği” bölümünde Peygamberimizin soyunun Hz. Ali(r.a)-Fatma’nın çocukları Hz. Hasan(r.a) ve Hz. Hüseyin’den(r.a) devam ettiği bilgisine yer verilmiştir.²⁶⁶ Ayrıca ilerleyen sayfalarda Hz. Ali’nin(r.a) cesareti,²⁶⁷ Hz. Peygamberin kefenlenmesi sırasında Hz. Ali’nin(r.a) yer alması,²⁶⁸ Hz. Ali’nin(r.a) Kur’an’ın toplanması esnasında, vahiy katibi olan Hz. Ali’deki(r.a) Kur’an’dan faydalanıldığı²⁶⁹ bilgisine değinilmiştir. “Kur’an ve Ana Konuları” ünitesinin “Kültürümüzde Kur’an’ın Yeri ve Önemi” bölümünde Hacı Bektaş Veli ve Hoca Ahmet Yesevî’nin Kur’an-ı Kerim’le alakalı sözlerine yer verilmiştir.²⁷⁰ Ayrıca Hacı Bektaş Velî’nin hayatı ve düşüncelerine yer veren bir bölüm bulunmakta, burada onun İslâm’ın ilkelerine bağlılığı vurgulanmakta, her zaman hoşgörü ve sevgi dilini kullandığı ifade edilmektedir. Buna ek olarak düşüncelerinin Bektaşîlik tarikatını oluşturduğu bilgisine yer verilmiştir.²⁷¹ Ayrıca kitabın çeşitli yerlerinde Hacı Bektaş Velî ile ilgili kısa referanslara yer verilmiştir.²⁷² Kitabın “Türklerin Müslüman Oluşu” bölümünde, Türklerin Müslüman oluşunda Ehl-i Beyt’in oynadığı rolden ve özellikle

²⁶⁴ Zengin, s. 73.

²⁶⁵ Demirtaş, Onikinci Sınıf Ortaöğretim, s.111.: daha geniş bilgi için bkz., Cengiz Kanık, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Müfredatı Bağlamında Alevîlik”, Mehmet Yazıcı(Ed.), **Geçmişten Günümüze Alevîlik 1. Uluslar arası Sempozyumu**, Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yay., C.2, 2013, s. 427-435.

²⁶⁶ Nazım Genç, **Dokuzuncu Sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**, İstanbul: FCM Yayıncılık, 2012, s.45.

²⁶⁷ Genç, s.50.

²⁶⁸ Genç, Dokuzuncu Sınıf Ortaöğretim, s.58.

²⁶⁹ Genç, Dokuzuncu Sınıf Ortaöğretim, s.66.

²⁷⁰ Genç, Dokuzuncu Sınıf Ortaöğretim, s.77.

²⁷¹ Genç, Dokuzuncu Sınıf Ortaöğretim, s.118-119

²⁷² Genç, Dokuzuncu Sınıf Ortaöğretim, s.120, 122, 127, 128.

İmam Ali er-Rıza'ın etkisiyle Türklerin İslâm'ı kolay kabul ettikleri ve benimsedikleri bilgisine yer verilmiştir.²⁷³

Onuncu sınıfta; “İslâm’da İbadetler” ünitesinde, oruç konusu işlenirken Peygamber Efendimizin tuttuğu ve tavsiye ettiği nafile oruçlardan biri olan Muharrem orucu zikredilmiş ve bu oruçla ilgili detaylı bilgi verilmiştir.²⁷⁴

On ikinci sınıfta; "Hz. Muhammed'i (s.a.v) Anlama" ünitesinde, "Başlıca Hadis Kaynakları" konusu anlatılırken diğer kaynakların yanı sıra Alevî, Bektaşî ve Caferilik'te önemli olan “Kütüb-i Erbaa” adıyla bilinen Kuleynî'nin Kâfî; Şeyh Saduk'un men yehduruhu'l-Fakih, Tusi'nin et-Tezhip ve el-İstibsar adlı eserlerine ismen değinilmiştir.²⁷⁵

“Barış İçinde Yaşamak İhtiyaçtır” başlığı altında, barışa katkı sunmuş kişiler arasında Hoca Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Mevlânâ'ya ek olarak Hacı Bektaş Velî, Cabbar Kulu ismine de yer verilmiştir.²⁷⁶

Bu çerçevede 2011-2012 eğitim-öğretim yılında DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili zenginleştirilmiş ünite ve konular şu şekildedir:

Tablo 4

2011-2012 Eğitim-Öğretim Yılındaki DKAB Ders Programında Yer Alan Alevîlik-Bektaşîlik ile İlgili Konular

2011-2012 Eğitim-Öğretim Yılı	Sınıf	Ünite	Konu
	4. Sınıf	-	Alevîlikle ilgili konu bulunmamaktadır
	5. Sınıf	-	Alevîlikle ilgili konu bulunmamaktadır

²⁷³ Genç, Dokuzuncu Sınıf Ortaöğretim, s.111.

²⁷⁴ Kasım Barman, **Onuncu Sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**, Ankara: Özgün Matbaacılık, , 2012, s. 44.

²⁷⁵ Kenan Demirtaş, **Onikinci Sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**, Ankara: Özgün Matbaacılık, , 2012, s.60.

²⁷⁶ Demirtaş, Onikinci Sınıf Ortaöğretim, s.102.

İlkokul/Ortaokul	6. Sınıf	İslamiyet ve Türkler	Ali er-Rıza Ahmed Yesevi Hacı Bektaş Veli Türklerde Peygamber ve Ehlibeyt Sevgisi
		İslam'ın Sakınılmasını İstediği Bazı Davranışlar	Hız Ali'nin Hz Hasan'a Öğüdü (Okuma Metni)
	7. Sınıf	İslam Düşüncesinde Yorumlar	Alevîlik-Bektaşîlik Cem ve Cemevi Razılık ve Kul Hakkının Sorulması Oniki Hizmet Semah Musahiplik (Yol Kardeşi) Dua ve Gülbenkler Hızır Orucu Hz Ali'nin Cesaret ve Kahramanlığı(Okuma Metni)
		Din ve Güzel Ahlak	Abdal Musa, Kaygusuz Abdal ve Mevlana'dan Sözler(Okuma Metni)
	8. Sınıf	Zekat Hac ve Kurban	Kurban Tıglama Duası (Okuma Metni)
Lise	9. Sınıf	Türkler ve Müslümanlık	Ahmet Yesevi Hacı Bektaş Veli Ahi Evran Yunus Emre
	10. Sınıf	Allah İnancı	Hacı Bektaş Veli'nin Eserlerinde Tevhit ve İnanç(Okuma Metni)
		İslam'da İbadetler	Hız. Ali'nin(r.a) Örnek Şahsiyeti ve İbadetlerin Önemine Dair Sözleri(Okuma Metni)
	11. Sınıf	İslam Düşüncesinde Yorumlar	İslam Düşüncesinde Ameli-Fıkhi Yorumlar; Caferilik
		Aile ve Din	Hız. Fatıma(r.a) ve Onun Aile Fertleriyle İlişkileri(Okuma Metni)
	12. Sınıf	İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar	Alevîlik-Bektaşîlik Cem ve Cemevi Cemin Yapılışı Semah Musahiplik(Yok Kardeşliği) Dua ve Gülbenkler Muharrem Ayı ve Aşure Nusayrilik Birlikte Yaşama ve Hoşgörü Kültürü Dört Kapı Kırk Makam (Okuma Metni)

Kaynak:Osman Taştekin, Mesut İnan, **Alevî Gözüyle DKAB(Erzincan Örneği)**, İstanbul: Rağbet Yay., 2013, s. 29.

2017- 2018 eğitim-öğretim yılına baktığımızda ilköğretim ve ortaöğretim DKAB ders kitabındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularıyla ilgili bazı zenginleştirmelerin yapıldığını görmekteyiz. Bu zenginleştirme neticesinde İlköğretim DKAB ders kitabındaki doğrudan veya dolaylı olarak Alevîlik-Bektaşîlik ile alakalı konuları incelediğimizde şu bilgiler karşımıza çıkmaktadır.

Dördüncü sınıfta; “Ehl-i Beyt”,öğrenilecek kavramlar listesinde²⁷⁷ gösterilmekte ve Ehl-i Beyt hakkında bilgi verilmektedir.²⁷⁸ Bunlarla beraber Hz. Ali’nin (r.a) Hz. Muhammed’in (s.a.v) evinde yetişmiş,²⁷⁹ ilk Müslüman²⁸⁰ ve Ehl-i Beytten biri²⁸¹ olarak anlatıldığı tespit edilmiştir.

Beşinci sınıfta; Bektaşî Nefeslerinden Derviş Ruhullah’tan bir dua örneği²⁸²verilmektedir. Nehcü’l-Belaga adlı eserden Hz. Ali’ye(r.a) ait bir dua örneği²⁸³ verilmektedir. Hacı Bektaş Veli’nin Kitabü’l-Fevaid adlı eserinden bir söz²⁸⁴ nakledilmektedir. Ehl-i Beyt ve Hz. Muhammed’in (s.a.v) Ehl-i Beyt’e duası verilmektedir.²⁸⁵Hoca Ahmet Yesevi, Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Velî gibi isimler verilerek tasavvuf edebiyatının önemli şahsiyetleri olarak anlatılmaktadır.²⁸⁶ Hz. Ali(r.a) ile alakalı, Hz. Muhammed’in(s.a.v) kızı Hz. Fatıma(r.a) ile evlenen,²⁸⁷ Hz. Hasan(r.a) ve Hz. Hüseyin’in(r.a) babası olan,²⁸⁸ kitabın sözlük kısmında naat tanımını içerisinde yer alan kişi²⁸⁹ şeklinde bilgiler tespit edilmiştir.

²⁷⁷Hulusi Yiğit, Emine Öğülmüş Doğan ve Diğerleri,**Dördüncü Sınıfİlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**, MEB Yay., 2018, s. s. 77.

²⁷⁸Yiğit, Doğan ve Diğerleri, s. 98.

²⁷⁹Yiğit, Doğan ve Diğerleri, s. 90

²⁸⁰Yiğit, Doğan ve Diğerleri, s. 93.

²⁸¹Yiğit, Doğan ve Diğerleri, s. 98.

²⁸²Yiğit, Doğan ve Diğerleri, s. 25.

²⁸³Yiğit, Doğan ve Diğerleri, s. 28.

²⁸⁴Yiğit, Doğan ve Diğerleri, s. 66.

²⁸⁵Yiğit, Doğan ve Diğerleri, s. 95.

²⁸⁶ Hulusi Yiğit, Abdullah Açık ve Diğerleri,**Beşinci SınıfOrtaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**, MEB Yay., 2018, s. 113

²⁸⁷Yiğit, Açık ve Diğerleri, s.83.

²⁸⁸Yiğit, Açık ve Diğerleri, s. 94.

²⁸⁹Yiğit, Açık ve Diğerleri, s.139.

Altıncı sınıfta; Hacı Bektaş Velî'ye ait bir sözü sözcük avı içerisinde verilmektedir.²⁹⁰ Ayrıca, Hz. Ali(r.a) ile alakalı, Müslümanların ilki,²⁹¹ hicrette güvenlik açısından Mekke şehrinde kalan,²⁹² hicret yapılırken Hz. Muhammed'in (s.a.v) Mekke şehrindeki kimselerin emanetlerini teslim ettiği,²⁹³ hicrette bütün tehlikelere rağmen Mekke şehrinde kalan ve ölümü göze alıp Hz. Muhammed'in (s.a.v) yatağında kalan,²⁹⁴ Hz. Muhammed'in (s.a.v) yıkanıp kefenlenmesinde Hz. Muhammed'in (s.a.v) bizzat yanında bulunan²⁹⁵ ve kitabın sözlük kısmında naat tanımı içinde yer alan²⁹⁶ şeklinde bilgiler tespit edilmiştir. Bunlarla beraber Hz. Ali(r.a) ile alakalı olarak sorular sorulmuştur.²⁹⁷

Yedinci sınıfta; “İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünite başlığı altında, 8 sayfa boyunca Alevîlik-Bektaşîlik konusu anlatılmıştır. İçeriğini incelediğimizde “Alevîlik-Bektaşîlik”konu başlığı altında çeşitli tanım ve açıklamalar, Hacı Bektaş Velî türbesinin resmi yanı sıra Bektaşîliğin kurucusu olan Hacı Bektaş Velî'ye ait bir öğüt²⁹⁸bulunmaktadır. “Alevîlik-Bektaşîlikle İlgili Temel Kavramlar ve Erkânlar” konu başlığı altında erkan, Cemevi, âyin-i cem,²⁹⁹ baba, dede, cem çeşitleri(ikrar, görgü, Abdal Musa)³⁰⁰ şeklinde bilgiler tespit edilmiştir. Ayrıca“Musahiplik”,³⁰¹“Razılık ve Kul Hakkı Sorulması”,³⁰² “Cemde On İki Hizmet” “Semah”,³⁰³ “Gülbank” ve “Gülbank Örneği”,³⁰⁴“Lokma Duası”,³⁰⁵“Hızır ve Muharrem Orucu”³⁰⁶ şeklinde alt konu başlıkları verilip bunlarla ilgili açıklamaların yapıldığı saptanmıştır.“Hac ve Kurban” ünitesinde “Kurban Tığlama Duası”³⁰⁷başlığı altında “Okuyalım” kısmı, “Ahlaki Davranışlar” ünitesinde Alevî-Bektaşî şahsiyetlerden Genç

²⁹⁰ Sümeyye Kırman ve Diğerleri,Altıncı Sınıf Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı, MEB Yay., 2018, s. 137.

²⁹¹Kırman ve Diğerleri, s. 89.

²⁹²Kırman ve Diğerleri, s. 94.

²⁹³Kırman ve Diğerleri, s. 95

²⁹⁴Kırman ve Diğerleri, s. 95.

²⁹⁵Kırman ve Diğerleri, s. 108.

²⁹⁶Kırman ve Diğerleri, s. 141.

²⁹⁷Kırman ve Diğerleri, s. 111, 112, 113, 114.

²⁹⁸Ayşe Macit ve Diğerleri,Yedinci Sınıf Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı, MEB Yay., 2018, s. 135

²⁹⁹Macit ve Diğerleri, s. 136.

³⁰⁰Macit ve Diğerleri, s. 137.

³⁰¹Macit ve Diğerleri, s. 137.

³⁰²Macit ve Diğerleri, s. 138.

³⁰³Macit ve Diğerleri, s. 139.

³⁰⁴Macit ve Diğerleri, s. 140.

³⁰⁵Macit ve Diğerleri, s. 140.

³⁰⁶Macit ve Diğerleri, s. 141-142.

³⁰⁷ Macit ve Diğerleri, s. 59.

Abdal'a ait bir şiir³⁰⁸ bulunmaktadır. Yine Hz. Ali(r.a) ile alakalı olarak, Hz. Peygamberin özelliklerini anlatan hadisi nakleden,³⁰⁹ Ehl-i Beytten biri ve velayet sahibi,³¹⁰ Hz. Muhammed'e (s.a.v) kardeş olan,³¹¹ on iki imamdan biri,³¹² Hz. Muhammed'den (s.a.v) yaşanan bir musibet sebebi ile oruç tutma tavsiyesi alan,³¹³ şeklinde bilgiler tespit edilmektedir.

Sekizinci sınıfta; hicrette, Hz. Muhammed'den (s.a.v) Mekke şehrindeki kimselerin emanetlerini teslim alan³¹⁴ şeklinde bilgi tespit edilmektedir. Bu bilgi dışında Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili dolaylı veya doğrudan bir bilgi saptanamamıştır.

Bu zenginleştirme neticesinde ortaöğretim DKAB ders kitabındaki doğrudan veya dolaylı olarak Alevîlik-Bektaşîlik ile alakalı konuları incelediğimizde şu bilgiler karşımıza çıkmaktadır:

Dokuzuncu sınıfta; “Gençlik ve Değerler” ünitesinde, “Hz. Ali'nin (r.a.) Cesaret ve Kahramanlığı” adı altında Hz. Ali'nin(r.a)cesaret ve kahramanlığını anlatan bir okuyalım bölümü³¹⁵ tespit edilmiştir. Hz. Ali(r.a) ile alakalı olarak Ehl-i Beyt'en biri,³¹⁶ Camii ve Türbesinin resmi³¹⁷ şeklinde bilgiler karşımıza çıkmaktadır. Balım Sultan'a ait “Biz Urum Abdallarınız” adı altında okuyalım³¹⁸ kısmı, ayrıca Hacı Bektaş Velî gibi İslâm'ın yayılmasında katkıları olan âlim şahsiyetler olarak Hoca Ahmet Yesevi, Karacaahmet, Abdal Musa, Sarı Saltuk gibi Horasan erenlerinden, aynı sayfa içerisinde Hacı Bektaş Velî Dergahı ve Hoca Ahmet Yesevi Türbesi resmine³¹⁹ yer verildiği saptanmaktadır. Bunlarla beraber

³⁰⁸ Macit ve Diğerleri, s. 76.

³⁰⁹Macit ve Diğerleri, s.102

³¹⁰Macit ve Diğerleri, s. 135.

³¹¹Macit ve Diğerleri, s. 138.

³¹²Macit ve Diğerleri, s. 139.

³¹³Macit ve Diğerleri, s. 142

³¹⁴Sabahattin Nayir ve Diğerleri,**Sekizinci Sınıf Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**, MEB Yay., 2018, s. 93.

³¹⁵ Abdullah Bektaş ve Diğerleri,**Dokuzuncu Sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**, MEB Yay., 2018, s. 87.

³¹⁶Bektaş ve Diğerleri, s.115.

³¹⁷Bektaş ve Diğerleri, s.115.

³¹⁸ Bektaş ve Diğerleri, s.121.

³¹⁹Bektaş ve Diğerleri, s.109

Hacı Bektaş Velî'nin İslam'a katkılarından³²⁰ bahsedilmiştir. Kitabın sözlük kısmında ise deyiş³²¹ ve nefes³²² kavramlarına yer verildiği görülmektedir.

Onuncu sınıfta; “Hz. Muhammed (s.a.v) ve Gençlik” ünite başlığı altında “Genç Sahabiler” konu başlığı altında, “Bilge ve Kahraman Bir Genç: Hz. Ali(r.a)”³²³alt başlığı altında Hz. Ali(r.a) anlatılmaktadır. “İslam Düşüncesinde İtikadi, Siyasi ve Fıhki Yorumlar” ünite başlığı altında, “Caferilik”³²⁴ konu başlığı altında Caferilik anlatılmaktadır. Hz. Ali(r.a) ile alakalı olarak Haydar-ı Kerrar,³²⁵ Hz. Peygamberin kızı Hz. Fatıma'nın(r.a) eşi,³²⁶ Hz. Hasan(r.a) ve Hz. Hüseyin'in(r.a) babası,³²⁷ hicrette Hz. Peygamberin isteği ile Mekke şehrinde kalan,³²⁸ 12 İmamların ilki,³²⁹ şeklinde anlatımlar tespit edilmiştir. Bunlarla beraber Hz. Ali'ye(r.a) ait bir söz,³³⁰ verilmekte olup, Şia tanımlaması,³³¹ yapılırken Hz. Ali'nin(r.a) konumu anlatılmaktadır.

Onbirinci sınıfta; Hz. Ali(r.a) ile alakalı, Hz. Muhammed'in (s.a.v) hicret ederken Mekke şehrindeki kimselerin emanetlerini teslim ettiği³³² Ehl-i Beyt'ten biri,³³³ şeklinde bilgiler verilmektedir. Hacı Bektaş Velî ile alakalı olarak, tasavvuf büyüklerinden biri,³³⁴ Anadolu'nun İslâmlaşmasında etkili olan ve Makalat adlı eserin sahibi,³³⁵ şeklinde bilgiler verilmektedir. Ehl-i Beyt ile ilgili olarak, “Kur'an'a Göre Hz. Muhammed (s.a.v)” ünite başlığı altında “Hz. Muhammed'e (s.a.v) Bağlılık ve İtaat” konusu başlığı altında, “Kültürümüzde Peygamber ve Ehl-i Beyt Sevgisi”³³⁶alt başlığı ile detaylı bilgiler

³²⁰Bektaş ve Diğerleri, s.119.

³²¹Bektaş ve Diğerleri, s.132.

³²²Bektaş ve Diğerleri, s.141.

³²³ Numan Konaklı, Hüseyin Çınar, Süleyman Emiroğlu, **Onuncu SınıfOrtaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**, MEB Yay., 2018, s. 46-47.

³²⁴ Konaklı, Çınar, Emiroğlu, s. 129-130.

³²⁵ Konaklı, Çınar, Emiroğlu, s. 47.

³²⁶ Konaklı, Çınar, Emiroğlu, s. 51.

³²⁷ Konaklı, Çınar, Emiroğlu, s. 52.

³²⁸ Konaklı, Çınar, Emiroğlu, s. 53.

³²⁹ Konaklı, Çınar, Emiroğlu, s. 124.

³³⁰ Konaklı, Çınar, Emiroğlu, s. 47.

³³¹ Konaklı, Çınar, Emiroğlu, s. 123.

³³² Bekir Çelik ve Diğerleri,**Onbirinci Sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**, MEB Yay., 2018, s. 43

³³³Çelik ve Diğerleri, s. 57

³³⁴Çelik ve Diğerleri, s. 58

³³⁵Çelik ve Diğerleri, s. 59.

³³⁶Çelik ve Diğerleri, s. 57.

verilmektedir. Sözlük kısmında ise Ehl-i Beyt tanımı³³⁷, yine bir bulmacada anahtar kelime,³³⁸ şeklinde bilgiler verilmektedir. “Dünya ve Ahiret” ünitesinde, “Hakka Uğurlama Geleneği”³³⁹ başlığı altında okuma metni,³⁴⁰ tespit edilmiştir.

Onikinci sınıfta; “Anadolu’da İslam” ünitesinde “Milletimizin İslam Anlayışının Oluşmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetler” konu başlığı altında “Cafer es-Sadık”³⁴¹, “Ahmet Yesevi”,³⁴² “Ahi Evran”³⁴³, “Hacı Bektaş Veli”³⁴⁴, “Yunus Emre”³⁴⁵, “Sarı Saltuk”³⁴⁶, “Sarı Saltuk Türbe ve Makamları”³⁴⁷ başlığı altında okuma parçası, “Hacı Bayram-ı Veli”³⁴⁸ gibi şahsiyetler alt konu başlığı altında verilmiştir. “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” ünite başlığı altında, “Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufi Yorumlar” konu başlığı altında, “Alevilik-Bektaşilik”³⁴⁹ alt konu başlığı altında altı sayfalık Alevilik-Bektaşilik ile ilgili çeşitli başlıklandırmalar yapılarak bilgi verilmiştir. Bu konular şu şekildedir: “Alevilik-Bektaşilikteki Temel Kavram ve Erkânlar” başlığı altında “Cem ve Cemevi” (Cemle İlgili 12 Hizmet)³⁵⁰ ve “Âyin-i Cem Türleri”³⁵¹, “Müsahtiplik”³⁵², “Razılık ve Kul Hakkının Sorulması”³⁵³, “Semah”³⁵⁴, “Gülbank”³⁵⁵, “Hızır ve Muharrem Orucu”³⁵⁶ ve “Dört Kapı Kırk Makam”³⁵⁷ adlı okuma parçasıdır. Hz. Ali(r.a) ile alakalı olarak, ilk dil çalışması talebinde bulunan kişi,³⁵⁸ Cafer es-Sadık’ın baba tarafından soyu³⁵⁹ olarak bilgi verilmektedir.

³³⁷Çelik ve Diğerleri, s. 141.

³³⁸Çelik ve Diğerleri, s. 138.

³³⁹Çelik ve Diğerleri, s. 32.

³⁴⁰Çelik ve Diğerleri, s. 59.

³⁴¹ Feramuz Yılmaz ve Diğerleri, **Onikinci Sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**, MEB Yay., 2018, s.52.

³⁴² Yılmaz ve Diğerleri, s.55.

³⁴³ Yılmaz ve Diğerleri, s.57-58.

³⁴⁴ Yılmaz ve Diğerleri, s.58-59.

³⁴⁵ Yılmaz ve Diğerleri, s.59.

³⁴⁶ Yılmaz ve Diğerleri, s.59-60.

³⁴⁷ Yılmaz ve Diğerleri, s.60.

³⁴⁸ Yılmaz ve Diğerleri, s.60-61.

³⁴⁹Yılmaz ve Diğerleri, s. 79.

³⁵⁰ Yılmaz ve Diğerleri, s. 80-81.

³⁵¹ Yılmaz ve Diğerleri, s. 81.

³⁵² Yılmaz ve Diğerleri, s. 82.

³⁵³ Yılmaz ve Diğerleri, s. 82-83.

³⁵⁴ Yılmaz ve Diğerleri, s. 83.

³⁵⁵ Yılmaz ve Diğerleri, s. 83-84.

³⁵⁶ Yılmaz ve Diğerleri, s. 84.

³⁵⁷ Yılmaz ve Diğerleri, s. 85.

³⁵⁸ Yılmaz ve Diğerleri, s.33

³⁵⁹Yılmaz ve Diğerleri, s. 52.

Bu çerçevede 2017-2018 eğitim-öğretim yılında DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili zenginleştirilmiş ünite ve konular şu şekildedir:

Tablo 5

2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılındaki DKAB Ders Programında Yer Alan Alevîlik-Bektaşîlik ile İlgili Konular

2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı	Sınıf	Ünite	Konu
İlkokul/Ortaokul	4. Sınıf	-	Alevîlikle ilgili konu bulunmamaktadır
	5. Sınıf	Hız. Muhammed (s.a.v) ve Aile Hayatı	Hız. Hasan(r.a) ve Hız. Hüseyin(r.a)
	6. Sınıf	-	Alevîlikle ilgili konu bulunmamaktadır
	7. Sınıf	İslam Düşüncesinde Yorumlar	Alevîlik-Bektaşîlik Alevîlik-Bektaşîlikle İlgili Temel Kavram ve Erkânlar Musahiplik (Yol Kardeşi) Razılık ve Kul Hakkının Sorulması Cemde On iki Hizmet Semah Gülbank Lokma Duası Hızır ve Muharrem Orucu
		Hac ve Kurban	Kurban Tığlama Duası (Okuma Metni)
		Ahlaki Davranışlar	Genç Abdal'a Ait Şiir (Şiir Metni)
	8. Sınıf	-	Alevîlikle ilgili konu bulunmamaktadır
Lise	9. Sınıf	Gençlik ve Değerler	Hız. Ali'nin(r.a.) Cesaret ve Kahramanlığı (Okuma Metni)

		Gönül Coğrafyamız	Biz Urum Abdallarıyız (Okuma Metni)
	10. Sınıf	Hz. Muhammed (s.a.v) ve Gençlik	Bilge ve Kahraman Bir Genç: Hz. Ali(r.a)
		İslam Düşüncesinde İtikadi, Siyasi ve Fıhki Yorumlar	Caferilik
	11. Sınıf	Dünya ve Ahiret	Hakk'a Uğurlama Geleneği (Okuma Metni)
		Aile ve Din	Hz. Fatıma(r.a) ve Onun Aile Fertleriyle İlişkileri(Okuma Metni)
	12. Sınıf	Anadolu'da İslam	Milletimizin İslam Anlayışında Oluşmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetler Cafer es-Sadık Ahmet Yesevi Ahi Evran Hacı Bektaş Veli Yunus Emre Sarı Saltuk Hacı Bayram-ı Veli Sarı Saltuk Türbe ve Makamları (Okuma Parçası)
		İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar	Alevîlik-Bektaşîlik Alevîlik-Bektaşîlikte Temel Kavram ve Erkanlar Cem ve Cemevi Musahiplik(Yok Kardeşliği) Razılık ve Kul Hakkının Sorulması Semah Gülbank Hızır ve Muharrem Orucu Dört Kapı Kırk Makam (Okuma Metni)

Alevîlik-Bektaşîlik konularına dair 2011-2012 eğitim-öğretim yılı ile 2017-2018 eğitim-öğretim yılını karşılaştırdığımız zaman şu hususlar karşımıza çıkmaktadır:

Dördüncü sınıf düzeyinde, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında ve 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili ünite ve konu bulunmamaktadır.

Beşinci sınıf düzeyinde, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında ünite ve konu bulunmazken; 2017-2018 eğitim öğretim yılında “Hz. Muhammed (s.a.v) ve Aile Hayatı” ünite başlığı altında “Hz. Hasan(r.a) ve Hz. Hüseyin(r.a)” konusu anlatılmaktadır.

Altıncı sınıf düzeyinde, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında “İslamiyet ve Türkler” ünite başlığı altında “Ali er-Rıza”, “Ahmet Yesevi”, “Hacı Bektaş Veli”, “Türklerde Peygamber ve Ehl-i Beyt Sevgisi” konuları ile “İslam’ın Sakınılmasını İsteddiği Bazı Davranışlar” ünite başlığı altında “Hz. Ali’nin(r.a) Hz. Hasan’a(r.a) Öğüdü” okuma parçası verilirken, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili ünite ve konu bulunmamaktadır.

Yedinci sınıf düzeyinde, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında “İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünite başlığı altında “Alevîlik-Bektaşîlik”, “Cem ve Cemevi”, “Razılık ve Kul Hakkının Sorulması”, “On iki Hizmet”, “Semah”, “Müsaheplik”, “Dua ve Gülbenkler”, “Hızır Orucu”, “Hz. Ali’nin(r.a) Cesaret ve Kahramanlığı(Okuma Metni)” ayrıca “Din ve Güzel Ahlak” ünite başlığı altında “Abdal Musa, Kaygusuz Abdal ve Mevlana’dan Sözler(Okuma Metni)” şeklinde verilmiştir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında daha da zenginleştirilerek, “Temel Kavramlar ve Erkanlar” konu başlığı altında yukarıdaki konular verilmiştir. Farklı olan husus “Dua ve Gülbenkler” konusu “Gülbank”, “Hızır Orucu” konusu “Hızır ve Muharrem Orucu”, “Cem ve Cemevi” ile “Oniki Hizmet” konuları birleştirilerek “Cemde On iki Hizmet” konusu şeklinde verilmiştir. “Hz. Ali’nin(r.a) Cesaret ve Kahramanlığı” okuma parçası ise çıkarılarak dokuzunca sınıf düzeyinde verilmiştir. “Din ve Güzel Ahlak” ünitesindeki “Abdal Musa, Kaygusuz Abdal ve Mevlânâ’dan Sözler” başlığı altındaki okuma parçası çıkarılmış, “Ahlaki Davranışlar” ünitesi başlığı altında Genç Abdal’a ait bir şiir metni konulmuştur.

Sekizinci sınıf düzeyinde, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında “Zekat, Hac ve Kurban” ünite başlığı altında “Kurban Tığlama Duası” başlığı altında verilen okuma parçası 2017-2018 eğitim-öğretim yılında yedinci sınıf düzeyinde verilmiştir. Sekizinci sınıf düzeyinde, Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili hiçbir ünite ve konu verilmemiştir.

Dokuzuncu sınıf düzeyinde, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında “Türkler ve Müslümanlık” ünite başlığı altındaki “Ahmet Yesevi”, “Hacı Bektaş Veli”, “Ahi Evran”, “Yunus Emre” konuları, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında, onikinci sınıf düzeyine daha da zenginleştirilerek “Anadolu’da İslam” ünite başlığı altında, “Milletimizin İslam Anlayışının Oluşmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetler” başlığı altında “Cafer es-Sadık”, “Ahmet Yesevi”, “Ahi Evran”, “Hacı Bektaş Velî”, “Yunus Emre”, “Sarı Saltuk”, “Hacı Bayram-ı Veli”, “Sarı Saltuk ve Türbe ve Makamları”(Okuma Metni) şeklindealt başlık altında verilmiştir. Ayrıca 2017-2018 eğitim-öğretim yılında “Gönül Coğrafyamız” ünite başlığı altında “Biz Urum Abdallarıyız(Okuma Metni)” verilmiştir.

Onuncu sınıf düzeyinde, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında “Allah İnancı” ünite başlığı altındaki “Hacı Bektaş Veli’nin Eserlerinde Tevhit ve İnanç (Okuma Metni)” ve “İslam’da İbadetler” ünite başlığı altındaki “Hz. Ali’nin(r.a) Örnek Şahsiyeti ve İbadetlerin Önemine Dair Sözleri”(Okuma Metni) kaldırılmıştır. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında “Hz. Muhammed (s.a.v) ve Gençlik” ünite başlığı altında “Bilge ve Kahraman Bir Genç: Hz. Ali(r.a)” konusu verilmiştir. Ayrıca 2011-2012 eğitim-öğretim yılında onbirinci sınıf düzeyinde “İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünite başlığı altındaki “İslam Düşüncesindeki Ameli-Fıkhi Yorumlar; Caferilik” şeklinde verilen konu, 2017-2018 eğitim öğretim yılında onuncu sınıf düzeyinde “İslam Düşüncesinde İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Yorumlar” ünite başlığıyla “İslam Düşüncesinde Fıkhi Yorumlar” konu başlığı ile “Caferilik” alt başlığı ile verilmiştir.

On birinci sınıf düzeyinde, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında, “Aile ve Din” ünite başlığı altındaki “Hz. Fatıma(r.a) ve Onun Aile Fertleriyle İlişkileri”(Okuma Metni), 2017-2018 eğitim-öğretim yılında da verilmiş olup buna ilave olarak “Dünya ve Ahiret” ünite başlığı altında “Hakk’a Uğurlama Geleneği”(Okuma Metni) verilmiştir.

On ikinci sınıf düzeyinde, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” ünite başlığı altında “Alevîlik-Bektaşîlik”, “Cem ve Cemevi”, “Cemin Yapılışı”, “Semah”, “Müsaheplik”, “Dua ve Gülbenkler”, “Muharrem Ayı ve Aşure”, “Nusayrilik” ve “Birlikte Yaşama ve Hoşgörü Kültürü”, “Dört Kapı Kırk Makam”(Okuma Metni) şeklinde verilmiştir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında daha da zenginleştirilerek, “Temel Kavramlar ve Erkanlar” konu başlığı altında yukarıdaki konular verilmiştir. Ayrıca 2017-2018 eğitim-öğretim yılında “Nusayrilik”, “Birlikte Yaşama ve Hoşgörü Kültürü” konuları çıkarılmıştır. “Razılık ve Kul Hakkının Sorulması” konusu eklenmiştir. Farklı olan husus “Dua ve Gülbenkler” konusu “Gülbank”; “Muharrem Ayı ve Aşure” konusu “Hızır ve Muharrem Orucu” şeklinde değişmiştir.

1924’ten 2005’e kadarki öğretim programlarında sadece Sosyal Bilgiler dersinde Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konular yer almaktayken 2010 DKAB programı ile ilk defa Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konulara Alevîlik-Bektaşîlik başlığı altında yer verilmiştir.³⁶⁰ Daha sonraki süreçte de Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili konular çeşitli şekilde zenginleştirilmiştir.

Görüldüğü gibi Alevîlik, DKAB ders kitaplarında müstakil bir ünite olarak yer almasa da Alevî-Bektaşî anlayışına ve bu anlayışla ilgili konulara, kazanımlara, etkinlik örneklerine, açıklamalara, okuma metinlerine ve görsellere yer verilmektedir.³⁶¹

³⁶⁰ Cihat Yaşaroğlu, “Cumhuriyetten Günümüze Öğretim Programlarında Alevîlik”, Mehmet Yazıcı(Ed.), **Geçmişten Günümüze Alevîlik 1. Uluslar arası Sempozyumu**, Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yay., C.2, 2013, s. 395.

³⁶¹ Serdarhan Musa Taşkaya, “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik”, **2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevîlik ve Bektaşîlik Bilgi Şöleni**, İstanbul: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, 2007, s. 475-497.

II. BÖLÜM

2. BULGULAR VE YORUM

2.1.Katılımcıların Kişisel Bilgileriyle İlgili Bulgular

İstanbul ilinin Başakşehir ilçesinin Güvercintepe Mahallesinde yaşayan Alevî-Bektaşîlerin “ DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Konularına İlişkin Alevî-Bektaşîlerin Değerlendirmesi” ne yönelik katkı sağlamasına ilişkin hazırlanan anket formumuzun ilk kısmı demografik içerikli sorular olup böylece ankete katılanlarla alakalı bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Bu bağlamda, yapacağımız analizler için bir temel oluşturabileceğini esas alarak ankete katılanlara cinsiyetleri, kaç yaşında oldukları, hayatlarının büyük çoğunluğunun nerede geçtiği, eğitim durumları, aile içindeki durumları, gelir durumları, medeni durumları, meslekleri ve kendilerini nasıl tanımladıklarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verdikleri cevaplar çerçevesinde bir istatistik oluşmuştur.

Tablo 6

2.1.1. Katılımcıların Cinsiyeti

Cinsiyetiniz	Frekans	%
Kadın	46	41,4
Erkek	65	58,6
Toplam	111	100

Araştırmamızın örneklem grubu 111 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımına baktığımızda 65 erkek ve 46 kadın olduğunu görmekteyiz. Bunların birbirlerine oranı ise %41,4 kadın ve %58,6 erkek şeklindedir.

Tablo 7

2.1.2. Katılımcıların Yaşı

Yaşınız	Frekans	%
18-24	32	28,8
25-34	23	20,7
35-44	23	20,7
45-54	23	20,7
55+	10	9,1
Toplam	111	100

Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımına baktığımızda, ankete katılan toplam 111 kişiden 32 kişi (%28,8) 18-24 yaş grubu, 23 kişi (%20,7) 25-34 yaş grubu, 23 kişi (%20,7) 35-44 yaş grubu, 23 kişi (%20,7) 45-54 yaş grubu, 10 kişi (%9,1) 55 ve üzeri yaş grubu olarak şekillenmektedir.

Tablo 8

2.1.3. Katılımcıların Hayatlarının Büyük Çoğunluğunun Geçtiği Yer

Hayatınızın büyük çoğunluğu nerede geçti?	Frekans	%
Köy	12	10,8
Kasaba	3	2,7
İlçe	11	9,9
İl	16	14,4
Büyükşehir	69	62,2
Yurt dışı	0	0
Toplam	111	100

Tabloya göre katılımcılardan 12 kişinin (%10,8) köyde, 3 kişinin (%2,7) kasabada, 11 kişinin (%9,9) ilçede, 16 kişinin (%14,4) il merkezinde ve 69 kişinin (%62,2) büyükşehirde hayatlarının büyük çoğunluğunu geçirmişlerdir.

Tablo 9

2.1.4. Katılımcıların Eğitim Durumu

Eğitim Durumunuz?	Frekans	%
Hiç okula gitmemiş	3	2,7
İlkokul	35	31,5
Ortaokul	31	27,9
Lise	27	24,4
Üniversite veya Yüksekokul	15	13,5
Toplam	111	100

Tabloya baktığımızda katılımcılardan 3 kişi (%2,7) hiç okula gitmemiş, 35 kişi (%31,5) ilkokul mezunu, 31 kişi (%27,9) ortaokul mezunu, 27 kişi (%24,4) lise mezunu ve 15 kişi (%13,5) üniversite mezunu düzeyinde bir eğitime sahip oldukları görülmektedir. Buna göre katılımcıların tamamına yakını bir okula gitmiştir. Katılımcılardan sadece 3 kişi (2,7) hiçbir okula gitmemiştir.

Tablo 10

2.1.5. Katılımcıların Aile İçindeki Durumu

Aile içindeki durumunuz?	Frekans	%
Baba	50	45,1
Anne	21	18,9
Kardeş	33	29,7
Diğer	7	6,3
Toplam	111	100

Katılımcıların aile içi durumuna bakıldığında, 50 kişi (% 45,1) baba, 21 kişi (% 18,9) anne, 33 kişi'nin (% 29,7) kardeş oldukları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte “diğer” seçeneği işaretleyen 7 kişi (%6,3) evli oldukları fakat çocuk sahibi olmadıklarından dolayı anne veya baba şeklinde bir tercihte bulunmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 11

2.1.6. Katılımcıların Gelir Durumu

Gelir Durumunuz?	Frekans	%
Çok iyi	5	4,5
İyi	16	14,4
Orta	83	74,8
Düşük	7	6,3
Çok düşük	0	0
Toplam	111	100

Bu tabloya göre, katılımcılardan 5 kişi (% 4,5) çok iyi, 16 kişi (% 14,4) iyi, 83 kişi (% 74,8) orta, 7 kişi (%6,3) düşük gelire sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 12

2.1.7. Katılımcıların Medeni Durumu

Medeni Durumunuz?	Frekans	%
Evli	75	67,6
Bekar	34	30,6
Dul	2	1,8
Toplam	111	100

Bu tabloya göre katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında evli olanların sayısı 75 (% 67,6), bekar olanların sayısı 34 (% 30,6), dul olanların sayısı 2 (%1,8) olarak görülmektedir.

Tablo 13

2.1.8. Katılımcıların Mesleği

Mesleğiniz?	Frekans	%
Memur	6	5,4
İşçi	29	26,2
Serbest meslek	21	18,9
Emekli	15	13,5
Ev hanımı	12	10,8
İşsiz	2	1,8
Öğrenci	26	23,4
Toplam	111	100

Ankete katılanların mesleki durumlarına bakıldığında 6 kişi (%5,4) memur, 29 kişi (%26,2) işçi, 21 kişi (%18,9) serbest meslek, 15 kişi (%13,5) emekli, 12 kişi (%10,8) ev hanımı, 2 kişi (%1,8) işsiz, 26 kişi (%23,4) öğrenci olarak tespit edilmiştir.

Tablo 14

2.1.9. Katılımcıların Kendini Tanımlaması

Kendinizi Nasıl Tanımlıyorsunuz?	Frekans	%
Alevî Müslüman	41	36,9
Müslüman Caferi	3	2,7
Müslüman Kızılbaş	4	3,6
Sadece Alevîyim	52	46,9
Müslüman Bektaşî	4	3,6
Sadece Müslüman	0	0,0
Başka	7	6,3
Toplam	111	100

Katılımcıların kendilerini tanımlamasıyla ilgili tabloya bakıldığında 41 kişi (%36,9) Alevî Müslüman, 3 kişi (%2,7) Müslüman Caferi, 4 kişi (%3,6) Müslüman Kızılbaş, 52 kişi (%46,9) sadece Alevîyim, 4 kişi (%3,6) Müslüman Bektaşî şeklinde kendilerini

tanımlarken“Sadece Müslüman” seçeneğini işaretleyen olmamıştır. Katılımcılardan 7 kişi (%6,3) ise “başka” seçeneği adı altında Müslüman Alevî-Bektaşî (1 kişi), Alevî-Bektaşî (2 kişi), Alevî-Bektaşî Müslüman (1 kişi), Kızılbaş (1 kişi), Türkmen Alevî (1 kişi), İslam Alevî (1 kişi) şeklinde kendilerini tanımlamışlardır.

2.2.Katılımcıların Alevî-Bektaşî Ritüel ve Faaliyetlerine İlişkinBulgular

Tablo 15

2.2.1. Katılımcıların Cem Törenine Katılımıyla İlgili Bulgular

Düzenli olarak her hafta mahallelerdeki/çevremdeki Cem törenine katılım.	Frekans	%
Düzenli olarak katılım	52	46,8
Arasıra katılım	54	48,7
Nadiren katılım	5	4,5
Hiç katılmam	0	0
Toplam	111	100

Katılımcıların düzenli olarak her hafta mahallelerindeki/çevrelerindeki Cem törenine katılmalarına yönelik tabloya bakıldığında 52 kişinin (%46,8) düzenli, 54 kişinin (%48,6) arasıra, 5 kişinin (%4,5) nadiren katıldıkları, hiç katılmam seçeneğini işaretleyen ise olmadığı görülmektedir.

Tablo 16

2.2.2. Katılımcıların Alevî-Bektaşî Derneklerine İrtibatına İlişkin Bulgular

Mahallelerde/Çevremde bulunan Alevî dernekleriyle irtibatım vardır.	Frekans	%
Vardır	69	62,2
Kısmen vardır	29	26,1
Neredeyse hiç yoktur	6	5,4
Kesinlikle yoktur	7	6,3
Toplam	111	100

Tabloya göre katılımcıların mahallelerinde/çevrelerinde bulunan Alevî-Bektaşî dernekleriyle irtibatına bakıldığında 69 kişi (%62,2) vardır, 29 kişi (%26,1) kısmen vardır, 6 kişi (%5,4) neredeyse hiç yoktur, 7 kişinin (%6,3) ise kesinlikle yoktur seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bu durumda 98 kişi (%88,3) kısmen var olduğu veya var olduğu seçeneğini işaretlemişlerdir. 13 kişinin (%11,7) ise neredeyse hiç yoktur veya kesinlikle yoktur seçeneğini işaretledikleri görülmektedir.

Tablo 17

2.2.3. Katılımcıların Buyruk ile İrtibatına İlişkin Bulgular

Buyruğu okudum	Frekans	%
Evet okudum	44	39,7
Kısmen okudum	39	35,1
Hiç okumadım	28	25,2
Toplam	111	100

Katılımcıların buyruğu okumalarıyla ilişkin tabloya göre 44 kişi (%39,7) evet okudum, 39 kişi (%35,1) kısmen okudum, 28 kişinin (%25,2) ise hiç okumadım seçeneğini işaretledikleri görülmektedir.

Tablo 18

2.2.4. Katılımcıların Alevî Ozanlarının Değişlerini Okumalarıyla İlgili Bulgular

Alevî ozanlarının değişlerini okudum.	Frekans	%
Evet okudum	65	58,6
Kısmen okudum	39	35,1
Hiç okumadım	7	6,3
Toplam	111	100

Katılımcıların Alevî ozanlarının değişlerini okumalarıyla ilgili soruya verdikleri cevaplar neticesinde oluşan tabloya bakıldığında, 65 kişinin (%58,6) okuduğunu, 39 kişinin (%35,1) kısmen okuduğunu, 7 kişinin (%6,3) ise hiç okumadıkları görülmektedir.

2.3.Katılımcıların Örgün Eğitimde Din Eğitiminin Yerine İlişkin Bulgular

Tablo 19

2.3.1.Katılımcıların Çocuklarının İlk Din Öğretimini Aldıkları Yerle İlgili Bulgular

Çocuğunuz ilk Din öğretimini nereden aldı?	Frekans	%
Alevî-Bektaşî büyüklerinden	12	10,8
Aileden	69	62,2
Camiden	1	0,9
Cem evinden	25	22,5
Kur'an kurslarından	1	0,9
İmam Hatip Lisesinden	0	0
DKAB derslerinden	3	2,7
Dini bilgisi yok	0	0
Başka	0	0
Toplam	111	100

Ankete katılanların din öğretimini nerede aldıklarına yönelik soruya verdikleri cevaplar neticesinde oluşan tabloya göre 12 kişi (%10,8) Alevî-Bektaşî büyüklerinden, 69 kişi (%62,2) aileden, 1 kişi (%0,9) camiden, 25 kişi (%22,5) cemevinden, 1 kişi (%0,9) Kur'an kurslarından, 3 kişi (2,7) DKAB derslerinden aldıklarını tercih ederlerken, İmam Hatip Lisesinden seçeneğini ve dini bilgim yok seçeneğini tercih eden olmamıştır. Bu tabloya göre katılımcıların büyük bir kısmının din öğretimlerini aileden (%62,2) aldıklarını bunun yanı sıra cemevi (%22,5) ve Alevî-Bektaşî (%10,8) büyüklerinden din öğretimini alan kişi sayısının da toplamda 37 (%33,3) olduğu görülmektedir.

Tablo 20

2.3.2. Katılımcıların Çocuğuna Din Öğretimine Ne Kadar Yardımcı Olduğuna Dair Bulgular

Çocuğunuzun din öğretimine yeterince yardımcı olduğunuzu düşünüyor musunuz?	Frekans	%
Her zaman	39	35,1
Çoğu zaman	22	19,8
Bazen	32	28,8
Nadiren	12	10,8
Hiçbir zaman	6	5,3
Toplam	111	100

Katılımcıların çocuklarının din öğretimine yeterince yardımcı olabildiklerine ilişkin yöneltilen soruya verdikleri cevaplar neticesinde oluşan tabloya göre 39 kişi (%35,1) her zaman, 22 kişi (%19,8) çoğu zaman, 32 kişi (%28,8) bazen, 12 kişi (%10,8) nadiren, 6 kişi ise (%5,3) hiçbir zaman şeklinde cevap vermişlerdir. Bu bulguya göre ankete katılan katılımcılardan 105 kişinin (%94,7) çocuklarının din eğitime yardımcı olduklarını, 12 kişinin de nadiren de (%10,8) olsa çocuklarının din öğretimine yardımcı olduklarını görmekteyiz.

Tablo 21

2.3.3. Katılımcıların Ortak Değerlerin ve Yaşamın Öne Çıkarıldığı Daha İnsancıl Bir Din Öğretimi Olması Hususundaki Görüşleriyle İlgili Bulgular

Ortak değerlerin ve yaşamın öne çıkarıldığı daha hümanist(insancıl) bir din öğretimi olmalıdır	Frekans	%
Tamamen katılıyorum	41	37
Katılıyorum	50	45
Fikrim yok	18	16,2
Katılmıyorum	0	0
Hiç katılmıyorum	2	1,8
Toplam	111	100

Katılımcılara ortak değerlerin ve yaşamın öne çıkarıldığı daha insancıl bir din öğretimi olmasıyla ilgili yöneltilen soruya katılımcıların verdikleri cevaplar çerçevesinde oluşan tabloya göre 41 kişi (%37) tamamen katılıyorum, 50 kişi (%45) katılıyorum, 18 kişi (%16,2) fikrim yok, 2 kişi (%1,8) hiç katılmıyorum, şeklinde tercihte bulunurken katılmıyorum seçeneğini tercih eden olmamıştır.

Tablo 22

2.3.4. Katılımcıların Çocuklarının Din Öğretimi Alma Konusundaki Tutumlarıyla İlgili Bulgular

Çocuğumun din öğretimi almasını gerekli görüyorum.	Frekans	%
Tamamen katılıyorum	26	23,4
Katılıyorum	59	53,2
Kararsızım	11	9,9
Katılmıyorum	4	3,6
Hiç katılmıyorum	11	9,9
Toplam	111	100

Katılımcıların çocuklarının din öğretimi almasını gerekli görmeleri konusundaki cevapları çerçevesinde oluşan tabloya göre 26 kişi (%23,4) tamamen katılıyorum, 59 kişi (%53,2) katılıyorum, 4 kişi (%3,6) katılmıyorum, 11 kişi (%9,9) hiç katılmıyorum ve 11 kişinin (%9,9) de kararsızım seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir.

Derinlemesine yaptığımız görüşmelerde katılımcılarımıza “Alevî-Bektaşî öğrencilerin din eğitimi almalarını gerekli görüyor musunuz?” sorusunu sorduk. Bu soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir:

“Evet düşünüyorum (Alevî-Bektaşî öğrenciler) yeterli bilgi donanımına sahip değiller.”³⁶²

³⁶²Niyazi Geçgöl, 38 yaşında, Başakşehir Hacı Bektaş Veli Cem ve Kültür Evi Derneği Yönetim Kurulu Üyesi, Memur, , Lisans Mezunu, Tokat Erbaa Keçeci Baba Ocağı mensubu.(Hoca Ahmet Yesevî'nin halifesi olarak rivayet edilen 13. yüzyılın sonralında14. yüzyılın başlarında yaşamış olan

“Bence doğru şekilde ve doğru bilgilerle almalı.”³⁶³

“Alevî-Bektaşî öğrencilerin, din eğitimlerini kendi inançları doğrultusunda almaları lazımdır.”³⁶⁴

“Tabii ki, hem Sünniliği hem Alevîlik’i öğrensin ama öncelikle kendi özünü bilmelidir.”³⁶⁵

“Almaları gerekir ama kendi çevresinden inancından olmalıdır.”³⁶⁶

“Düşünüyorum. Alevî çocuğu din eğitimini Alevîlik olarak almalıdır. Din kitaplarında da Alevî öğrencilerine Alevîlik’i öğretmeleri lazım ne ile ibadet ediyorlarsa her şey Türkçe olarak dilimize göre inancımızı öğrenip yaşanmalıdır.”³⁶⁷

“Düşünüyorum, cehaletten kime hayır gelmiş. (DKAB dersi) Genel kültür amaçlıdır.”³⁶⁸

Derinlemesine görüşmede katılımcılara sorduğumuz diğer bir soru da “Alevî-Bektaşî öğrencilerin sağlıklı din eğitimi almaları konusunda sorunlar nelerdir?” şeklindedir. Bu soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir:

“Kendi inançlarını yaşamaları, felsefeleriyle ilgili eksiklikler var.”³⁶⁹

Horasan erenlerinden Gül Ahî Baba diye de bilinen Keçeci Baba’ya nispet edilen ve merkezi Tokat Erbaa olan ocaktır. Geniş bilgi için bkz. Fahri Maden, “Keçeci Baba Ocağı”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 71, 2014, s. 149.)

³⁶³Emrah Yıldız, 31 yaşında, lisans mezunu, Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cem ve Kültür Evi Derneği Semah Hocası, Derviş Cemal Ocağı³⁶³ Mensubu(Hacı Bektaş Velî’nin ilk halifesi olarak zikredilen asıl adı Seyyid Cemâleddin olan Seyyid Derviş Cemal Sultan’a nispet edilen ve merkezi Adıyaman olan ocaktır. Fevzi Rençber, “Adıyaman Yöresi Alevî Ocakları”, **Ondokuz Mayıs İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 35, 2013, s.166.)

³⁶⁴Kazım Bozkurt, 62 yaşında, Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cem ve Kültür Evi Derneği Dedesi, Esnaf emeklisi, Şah İbrahim Velî Ocağı³⁶⁴ mensubu.(15. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen, Dede Garkın’ın halifesi olarak bilinen Şah İbrahim Velî’ye nispet edilen ve merkezi, Malatya ilinin Hekimhan ilçesinin Mezirme diye de bilinen Ballıkaya köyü olan ocaktır. Geniş bilgi için bkz. Harun Yıldız, “Şah İbrahim Velî Ocağı’nın Amasya Yöresindeki İzdüşümleri”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, S.63, 2012.)

³⁶⁵Hakkı Şahin, 51 yaşında, Emekli, Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cem ve Kültür Evi Derneği Yöneticisi, Alevî Dedesi

³⁶⁶Cafer Geçgöl, 42 yaşında, Özel Sektör Yöneticisi, Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cem ve Kültür Evi Derneği Başkanı

³⁶⁷Hamdi Ateş, 70 yaşında, SGK Emeklisi, Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cem ve Kültür Evi Derneği Kurucusu ve Hocası.

³⁶⁸Hasan Kandemir, 62 yaşında, İşçi Emeklisi, Başakşehir Hacı Bektaş Velî Cem ve Kültür Evi Derneği Hizmetlisi.

“Milli eğitimin müfredatı, daha çok Sünni inanca göre hazırlaması.”³⁷⁰

“Müfredata tam olarak Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konular konulmuyor, konulmadığı için yeterince bilgi alamıyorlar. Konular Alevî-Bektaşî dedeleri tarafından öğretilmelidir. Yine Alevî-Bektaşî öğrenciler Alevî dedeleri tarafından eğitilmelidir.”³⁷¹

“Alevî-Bektaşî öğrencisine yeterli zaman ayrıldığını sanmıyorum. Okulda ne öğretilirse çocuk onu algılar. Yaş itibarıyla daha erken din eğitimi verilmelidir.”³⁷²

“DKAB ders kitaplarının müfredatında yer alan Alevîlik, Alevîlerin inanç ve anlayışlarına tam olarak uygun olmayan konuların verilmesi.”³⁷³

“Sorunları, DKAB ders kitaplarımızda Alevînin inancına göre yazılı değildir. Bir de Alevî çocuklarına yeterince ve doğru bilgi verilmiyor.”³⁷⁴

“Gelişim çağına geldiği zaman aile ve okul işbirliği içerisinde çocuğun dini bilgi birikimi oluşturulur. Taraflı din eğitimi kesinlikle reddediyorum.”³⁷⁵

Tablo 23

2.3.5. Katılımcıların Okullarda DKAB Dersi Hakkındaki Görüşleriyle İlgili Bulgular

Okullarda DKAB dersi hakkındaki görüşünüz?	Frekans	%
Zorunlu olmalı	9	8,1
Seçmeli olmalı	75	67,6
Ailenin onayına bağlı olmalı	22	19,8
Hiç olmamalı	5	4,5
Toplam	111	100

³⁶⁹Niyazi Geçgöl

³⁷⁰Emrah Yıldız

³⁷¹Kazım Bozkurt

³⁷²Hakkı Şahin

³⁷³Cafer Geçgöl

³⁷⁴Hamdi Ateş

³⁷⁵Hasan Kandemir

Katılımcıların DKAB dersi hakkındaki görüşlerini gösteren tabloya bakıldığında zorunlu olmasını isteyenlerin 9 kişi (%8,1), seçmeli olmasını isteyenlerin 75 kişi (%67,6), ailenin onayına bağlı olmalı diyenlerin 22 kişi (%19,8), hiç olmamalı seçeneğini tercih edenlerin ise 5 kişi (%4,5) olduğu görülmektedir.

Ankete katılan katılımcılarımıza “DKAB dersinin zorunlu olmasını istemiyorsanız bunun nedenini açıklar mısınız?” şeklinde açık uçlu soru sorduk. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir:

- Evet istiyorum. Lakin hep Sünnilerin dersini veriyorlar Alevîlikle ilgili hiçbir şey işlemiyoruz, bu nasıl bir ders açıklar mısınız lütfen? Dünyada bir tek Sünniler var, onlar insan da biz insan değil miyiz?
- Eğitim ve öğretim hayatında dinini bilmeyen bir toplum geleceğini zaten kontrol edemez.
- Din Kültürü tabî ki olmalı ama Alevîlik yerden yere vurularak değil.
- Evet olsun fakat Alevîliğe de yer verilsin.
- Seçmeli olabilir, isteyen o dersi görür istemeyen o dersi görmez.
- Zorunlu olsun, herkes kendinin nereden geldiğini öğrensin istemese de kendi bilir.
- Tamamen Sünnilere göre yapıldığı için.
- Bizlere zorla namaz kılmayı öğretip diğer arkadaşlarımıza Alevîlik’i öğretmemeleri. Alevîlere Sünniliği öğretip, Sünnilere Alevîlik’i öğretmemeleri bu şekilde ayrımcılık yapmaları.
- Alevîlik’i anlatmadığı için Alevîliğin içeriğinden bihaber olduğu için istemiyorum.
- Ayrılcılığı tetiklediği için sadece Sünniliğe yönelik olup, Alevîlik’i görmezden geldiği için istemiyorum.
- Dinde zorlama yoktur.
- Alevîlik doğru anlatılmadıkça ve Hanefî mezhebi hep övülüp insanlara tek doğru diye anlatıldıkça istemiyorum.
- Sünniliği öne çıkardığı için istemiyorum
- Herkes inancına göre öğrensin. Alevî, Alevîliği; Sünnî, Sünniliği öğrensin.

- Alevîlik daha detaylı anlatılmalı.
- Genelde hep Sünni olarak ön görüldüğü için.
- Bize (Alevî-Bektaşîlere) hitap etmiyor bizi kapsayıp kucaklamıyor, evrensel değildir.
- İstemem. Çünkü hep Sünnilik var, Alevîlik sadece 2-3 sayfada var.
- Hep Sünnilik anlatılıyor, Alevîlik anlatılmıyor.
- Elbette istemiyorum çünkü doğruları anlatmaya fırsat verilmiyor. Doğrular anlatılsın ki gerçekler ortaya çıksın.
- Din Kültürü dersi Alevîlik'i içermediği ve ona hiç değinilmediği için istemiyorum.
- Tamamen Hanefi mezhebi baz alındığı için ve Alevîlik görmezden gelindiği için (istemiyorum).
- Alevîlik konusu, DKAB ders kitaplarında eksik, hatta hemen hemen yoktur.
- Dinde zorlama yoktur, insanın içinden gelir.
- Alevî çocuklarına yeterince ve doğru bilgi verilmiyor.
- Alevîlik konularının ön planda olmamasından dolayı istemiyorum.
- Alevîlikle ilgili bilgiler olsun.
- Din Kültüründe Alevîlik konularının yetersizliği var.
- Sevap-günah düşüncesinden bahsederek insanların günümüz çağına ayak uydurmasına engel oluyor.
- Dinin düzgün anlatılması birlik beraberlik olması, bunlar yok.
- Sadece kendi inancımızı öğrenmek istiyorum.
- Peygamberimize Müslümanlığın geldiği gibi öğretilmemesinden(dolayı istemiyorum). Sadece Sünni dininin öğretilmesi ve Müslümanlığın en büyük kıymetlileri olan Ehl-i Beyt ve onların izinden gidenlerin ve tüm Müslümanlığın öğretilmemesi sebebi ile istemiyorum.
- Diyanetin belirlediği tek mezhep(Sünnilik) öğretiliyor.
- DKAB dersini yanlı bir ders olarak görüyorum. Alevîlik adına hiçbir şey anlatılmıyor.
- Sadece Sünni kesimin inanışlarını öğretiyorlar.
- Tek taraflı anlatılıyor.
- Sünni eğitimin dayatılması sebebi ile istemiyorum.

- Alevîlikle ilgili konular yeterince yoktur.
- Sadece Hanefi mezhebi ağırlıklı olduğu için istemiyorum.
- Doğrular saptırılıyor, ortak akıl doğruları bulacaktır, bundan da huzur doğacaktır.
- Taraflı ve diğer görüşleri hiçe saydığı ya da Sünni inancı diğerlerinin üzerinde tutarak kişiye, seçme özgürlüğüne saldırı olarak gördüğüm için (istemiyorum).
- Alevîlik'i içermediği için istemiyorum.
- Alevî inancını karşılamadığı için karşıyım.
- Toplumdaki her mezhebe eşit mesafede olunmasını istiyorum.
- Alevî inancını içermediği için karşıyım.
- Hanefi mezhebi ağırlıklı olduğu için, Alevîlik'i hiç ama hiç içermediği için istemiyorum.
- Alevîlik'i tanımadıkça iyi ve doğru anlatılmadıkça istemiyorum.
- Alevîlik daha detaylı anlatılmalıdır.
- Alevîlik'i yok sayarak yapılan hizmeti kabul etmiyorum.
- DKAB dersinde sadece Hanefi-Sünni mezhebinin gereklerinin öğretildiğini ve Alevîliğin kötü gösterildiğini, yani dersin saptırılarak verildiğini düşünüyorum.
- Mevcut müfredat sadece Hanefi mezhebine hitap ediyor.
- Kendi inanç ve anlayışımıza uygun olarak tam ifade edilmiyor.
- Bizi asimilasyona uğrıyorlar.
- Yanlış bilgilerin öğretilmesinden dolayı (istemiyorum). Çünkü hep diğer mezheplerin düşüncesi anlatılıyor. Alevî inancına göre aslen İslam ve Hz Muhammed tam olarak anlatılmıyor.
- Sürekli aynı konuları görmemiz pek mantıklı değildir.
- Çünkü içlerinde Alevîlikle ilgili bilgiler tam olarak yoktur.
- Zorunlu olmasından ziyade her Müslümanın ibadetini inancını anlatsalar zorunlu olmasını isterim. Ayrım olduğu için istemiyorum.
- Hep Sünnilikle ilgili ders veriliyor.
- İnsanları veya toplumu ötekileştirme, ayrıştırma gibi birçok sorunlar vardır. İnsanları bir başkasına yönlendirme gibi sorunlar çoktur.
- Namaz kıldırma gösteriyorlar.
- Ülkemiz laik bir ülkedir. Kimse dini bir inanca sahip olmak zorunda değildir.

- Alevîlere Sünniliği öğretiyorlar. Sünnilere Alevîlik'i öğretmiyorlar, ayrımcılık yapıyor.
- İstemiyorum. Çünkü Alevîlik yanlış tanıtılıyor namaz kılmamıza baskı yapılıyor, kılmayanlar Cehenneme gidecek diye gözleri korkutuluyor.
- Alevîlikle ve Sünnilikle ilgili bilgiler verilmediği için (istemiyorum).
- İnsanların özgürce hürriyetine uygun yaşaması lazım. İnsanların asimilasyona uğramasından dolayı (istemiyorum).
- Ortak yönlü olursa zorunlu olabilir.
- Namaz nasıl kılınır onu falan anlatıyor çok zor durumda kalıyoruz.
- Herkes hür ve istediği gibi ibadet etsin.
- Bazı hocalar bize namaz kıldırıyor, Alevî ilkelerine göre yetişmek istiyorum.
- İstemiyorum çünkü kitaplarda Alevîlikle ilgili hiçbir konudan bahsedilmiyor.
- Çünkü ben Alevî isem çocuğumda Alevî olduğumuzu bilip inancını öğrenmesini isterim. Herkes inancının ne olduğunu çocuğunun öğrenmesini isterse ben de inancımı çocuklarımla öğrenmesini isterim.
- İnsanları veya toplumu ötekileştirme, ayırıştırma gibi birçok sorun vardır. İnsanları bir başkasına yönlendirme gibi sorunlar çoktur.
- Çünkü kişinin (çocuğumun) kendi inancı yok sayılarak sistemin istediği görüşler empoze ediliyor ya da çocuğun inancı yok sayılıyor.

Derinlemesine yaptığımız görüşmelerde katılımcılarımıza ayrıca “Türkiye’de DKAB dersinin zorunlu olmasında size göre herhangi bir sakınca var mıdır?” sorusunu sorduk. Bu soruya verdikleri cevaplar ise şu şekildedir:

“Evet vardır. Çünkü sadece bir kesime hitap ediyor.”³⁷⁶

“İnsanları inançtan ve dinden soğutmaya sebep olabilir.”³⁷⁷

“Sakınca vardır. Çünkü Hanefi anlayışıyla hizmet ediliyor başkasına hizmet etmiyor. Herkesin inancına göre eğitim alması lazım. Alevî bir kimseye Alevî inancına göre eğitim, Sünni bir kimseye Sünni inancına göre bir eğitim verilmesi lazım.”³⁷⁸

³⁷⁶ Niyazi Geçgöl

³⁷⁷ Emrah Yıldız

³⁷⁸ Kazım Bozkurt

“Madem Türkiye’de her şeyde özgürlük var, niçin bu mecburi olsun!”³⁷⁹

“Tek mezhebe odaklanma sorunu ortaya çıkar çünkü sadece Sünniliğe bağlı anlatılmaktadır.”³⁸⁰

“Vardır. Alevî, Alevîliğe göre inancını öğrenmelidir. Mevcut DKAB ders kitaplarında bunu öğretmiyorlar.”³⁸¹

“Taraflı din eğitimi veriliyorsa ben buna karşıyım. Bir Alevî olarak beni yok sayamazsın.”³⁸²

Tablo 24

2.3.6. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Konularına Yer Verildiğine Dair Bilgi Sahibi Olmalarına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular

DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına yer verildiğine dair bilgi sahibiyim	Frekans	%
Bilgi sahibiyim	29	26,1
Kısmen bilgi sahibiyim fakat içeriğini bilmiyorum	52	46,9
Bilgi sahibi değilim	30	27
Toplam	111	100

Katılımcılardan okullarda DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına yer verildiğine dair bilgi sahibi olmalarına ilişkin tercih ettikleri cevaplara göre oluşan tabloya bakıldığında, bilgi sahibiyim diyenlerin 29 kişi (%26,1), kısmen bilgi sahibiyim fakat içeriğini bilmiyorum diyenlerin 52 kişi (%46,9), bilgi sahibi değilim diyenlerin ise 30 kişi (%27) olduğu görülmektedir.

³⁷⁹Hakkı Şahin

³⁸⁰Cafer Geçgöl

³⁸¹Hamdi Ateş

³⁸²Hasan Kandemir

Tablo 25

2.3.7. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Hakkındaki Konuların Sünni Kaynaklardan Alındığına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular

DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik hakkındaki konular Sünni kaynaklardan alınmıştır	Frekans	%
Tamamen katılıyorum	48	43,3
Katılıyorum	33	29,7
Fikrim yok	8	7,2
Katılmıyorum	14	12,6
Hiç katılmıyorum	8	7,2
Toplam	111	100

Ankete katılan katılımcılardan DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik hakkındaki konuların Sünni kaynaklardan alınmasıyla ilgili tercih ettikleri cevaplara göre oluşan tabloya bakıldığında, 48 kişi (%43,2) tamamen katılıyorum, 33 kişi (%29,7) katılıyorum, 8 kişi (%7,2) fikrim yok, 14 kişi (%12,6) katılmıyorum, 8 kişi (%7,2) hiç katılmıyorum seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 26

2.3.8. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Konularının Tarafsız Anlatıldığı Hususundaki Görüşleriyle İlgili Bulgular

DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konuları tarafsız bir şekilde anlatılmaktadır	Frekans	%
Tamamen katılıyorum	14	12,6
Katılıyorum	12	10,8
Fikrim yok	8	7,2
Katılmıyorum	43	38,8
Hiç katılmıyorum	34	30,6
Toplam	111	100

Ankete katılanların DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularının tarafsız bir şekilde anlatılmasıyla ilgili verdikleri cevaplar doğrultusunda, 14 kişi (%12,6) tamamen katılıyorum, 12 kişi (%10,8) katılıyorum, 8 kişi (%7,2) fikrim yok, 43 kişi (38,7) katılmıyorum, 34 kişi (%30,6) hiç katılmıyorum seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 27

2.3.9. Katılımcıların Çocuklarının DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Dışındaki Konuları Öğrenmesini Gerekli Görmelerine İlişkin Fikirleriyle İlgili Bulgular

Çocuğumun DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik dışındaki konuları öğrenmesini gerekli görmüyorum	Frekans	%
Tamamen katılıyorum	20	18
Katılıyorum	44	39,7
Fikrim yok	9	8,1
Katılmıyorum	31	27,9
Hiç katılmıyorum	7	6,3
Toplam	111	100

Katılımcıların, çocuklarının DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik dışındaki konuları öğrenmesini gerekli görmelerine dair yöneltilen soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda oluşan tabloya göre, 20 kişi (%18) tamamen katılıyorum, 44 kişi (%39,7) katılıyorum, 9 kişi (%8,1) fikrim yok, 31 kişi (%27,9) katılmıyorum, 7 kişinin (%6,3) ise hiç katılmıyorum seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir.

2.4.Katılımcıların Örgün Eğitimde DKAB Ders Kitaplarına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular

Tablo 28

2.4.1. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğin Tasavvufî-Mistik Öğretiler İçinde Verilmesini Uygun Bulmasıyla İlgili Görüşleriyle Dair Bulgular

DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğin Tasavvufî-mistik öğretiler içinde verilmesini uygun bulurum	Frekans	%
Tamamen katılıyorum	37	33,3
Katılıyorum	52	46,9
Fikrim yok	16	14,4
Katılmıyorum	3	2,7
Hiç katılmıyorum	3	2,7
Toplam	111	100

Ankete katılanların DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîliğin Tasavvufî-mistik öğretiler içinde verilmesini uygun bulmaları konusunda verdikleri cevaplara göre oluşan tabloya bakıldığında, tamamen katılıyorum diyenler 37 kişi (%33,3), katılıyorum diyenler 52 kişi (%46,9), fikrim yok diyenler 16 kişi (%14,4), katılmıyorum diyenler 3 kişi (%2,7), hiç katılmıyorum diyenler 3 kişi (%2,7) olduğu görülmektedir.

Tablo 29

2.4.2. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik Konularının Kim Tarafından Yazılması Gerektiğine İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular

Sizce DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konuları kim tarafından yazılmalıdır?	Frekans	%
Din Öğretmenleri tarafından	2	1,8
Akademisyenlerce	20	18
Alevî-Bektaşî Dedeleri tarafından	64	57,7
Hem Alevî-Bektaşî hem Sünni kimselerin bulunduğu komisyon tarafından	23	20,7
Diğer	2	1,8
Toplam	111	100

Katılımcıların DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularının kim tarafından yazılması gerektiğine dair yöneltilen soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda oluşan tabloya göre, 2 kişi (%1,8) din öğretmenleri tarafından, 20 kişi (%18) akademisyenlerce, 64 kişi (%57,7) Alevî-Bektaşî dedeleri tarafından, 23 kişi (%20,7) hem Alevî-Bektaşî hem Sünni kimselerin bulunduğu komisyon tarafından, 2 kişinin (%1,8) ise “diğer” seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 30

2.4.3. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğin Caferilikle İlişkisi ve Farkının Anlatılması Hakkındaki Görüşleriyle İlgili Bulgular

DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğin Caferilikle ilişkisi ve farkı anlatılmalıdır	Frekans	%
Tamamen katılıyorum	52	46,9
Katılıyorum	40	36
Fikrim yok	12	10,8
Katılmıyorum	7	6,3
Hiç katılmıyorum	0	0
Toplam	111	100

Ankete katılanlara yöneltilen DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğin Caferilikle ilişkisi ve farkının anlatılmasıyla ilgili soruya cevap verenler neticesinde oluşan tabloya göre 52 kişi (%46,9) tamamen katılıyorum, 40 kişi (%36) katılıyorum, 12 kişi (%10,8) fikrim yok, 7 kişi (%6,3) katılmıyorum derken, hiç katılmıyorum seçeneğini tercih eden kimsenin olmadığı görülmektedir.

Tablo 31

2.4.4. Katılımcıların Okulda Seçmeli Olarak Alevîlik-Bektaşîlik Adı Altında Bir Dersin Okutulmasına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular

Okulda seçmeli olarak Alevîlik-Bektaşîlik adı altında bir dersin okutulmasını istiyorum	Frekans	%
Tamamen katılıyorum	57	51,4
Katılıyorum	25	22,5
Kararsızım	3	2,7
Katılmıyorum	10	9
Hiç katılmıyorum	16	14,4
Toplam	111	100

Ankete katılanların okulda seçmeli olarak Alevîlik-Bektaşîlik adı altında bir dersin okutulmasıyla ilgili verdikleri cevaplara göre oluşan tabloya bakıldığında, tamamen katılıyorum diyenler 57 kişi (%51,4), katılıyorum diyenler 25 kişi (22,5), kararsızım diyenler 3 kişi (2,7), katılmıyorum diyenler 10 kişi (%9), hiç katılmıyorum diyenlerin ise 16 kişi (14,4) olduğu görülmektedir.

Derinlemesine yaptığımız görüşmelerde katılımcılarımıza “Size göre Alevî-Bektaşî öğrencilerin din eğitimi ihtiyacını gidermek için Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konular, mevcut DKAB ders müfredatı içinde mi yer alsın yoksa seçmeli müstakil bir Alevîlik-Bektaşîlik dersinin olması mı daha uygundur?” sorusunu sorduk. Bu soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir:

“Seçmeli Alevîlik-Bektaşîlik dersinin olması daha uygundur.”³⁸³

“Ayrı bir seçmeli müstakil Alevîlik-Bektaşîlik dersi olması daha uygundur.”³⁸⁴

“Küçük çocuklar ortak alabilirler, fakat yetişkinler yetiştikçe seçmeli müstakil bir Alevîlik-Bektaşîlik dersini almalılar.”³⁸⁵

³⁸³Niyazi Geçgöl

³⁸⁴Emrah Yıldız

“Ders kitaplarında olması daha uygundur. Çünkü Alevî çocukları sadece Alevîlik’i öğrenmesin; Sünnî çocukları da Alevîlik hakkında bir şeyler öğrensin ki toplum yozlaşmasın.”³⁸⁶

“Seçmeli bir Alevîlik-Bektaşîlik dersi olsun.”³⁸⁷

“Müstakil Alevîlik-Bektaşîlik dersinin olması daha uygundur.”³⁸⁸

“Müfredatın içerisinde yer alsın ki herkes öğrensin. Onu isteyen seçmeli ders olarak verilebilir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın asli görevlerinden biridir.”³⁸⁹

Tablo 32

2.4.5. Katılımcıların DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik ile İlgili Eksik Olan Konuların Neler Olduğuna Dair Görüşleriyle İlgili Bulgular

DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili sizce eksik olan konular nelerdir?	Frekans	%
İnanç konuları	1	0,9
İbadet konuları	7	6,3
Cem, Cemevleri ve sosyal fonksiyonları	9	8,1
Semah, deyiş, gülbank	1	0,9
Alevî-Bektaşî önderleri	3	2,7
Ahlaki konular	0	0
Kerbela olayı	2	1,8
12 İmamlar	3	2,7
Hepsi	52	46,9
Diğer	33	29,7
Toplam	111	100

³⁸⁵Kazım Bozkurt

³⁸⁶Hakkı Şahin

³⁸⁷Cafer Geçgöl

³⁸⁸Hamdi Ateş

³⁸⁹Hasan Kandemir

Katılımcıların DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili eksik olan konularla ilişkin yöneltilen soruya verdikleri cevaplar çerçevesinde oluşan tabloya göre; 1 kişi (%0,9) inanç konuları, 7 kişi (%6,3) ibadet konuları, 9 kişi (%8,1) Cem, Cemevleri ve sosyal fonksiyonları, 1 kişi (%0,9) semah, deyiş, gülbank, 3 kişi (%2,7) Alevî-Bektaşî önderleri, 2 kişi (%1,8) Kerbela olayı, 3 kişi (%2,7) 12 İmamlar, 52 kişi (%46,9) hepsi, 33 kişi (%29,7) “diğer” seçeneği altında birden fazla seçenek işaretledikleri görülmektedir. Tercih edilen konuları anketteki “hepsi” ve “diğer” seçeneği ile ele aldığımızda, inanç konuları(62 defa-%55,86), ibadet konuları(72 defa-%64,86), Cem, Cemevleri ve sosyal fonksiyonları(79 defa-%71,17), semah, deyiş, gülbank(64 defa-%57,66), Alevî-Bektaşî önderleri(68 defa-%61,26), ahlaki konular(53 defa-%47,75), Kerbela olayı(69 defa-%62,16), 12 İmamlar(69 defa-%62,16) şeklinde bir bulguya ulaşılmaktadır. Bunlarla beraber “diğer” seçeneği tercih eden 33 kişiden 9’unun da Alevîliğin kaynağı Kur’an(1 defa), yanlış anlatılıyor(1 defa), bilgi sahibi değilim(6 defa), konular az(1 defa) şeklinde ifadeleri vardır. Cem, Cemevleri ve sosyal fonksiyonları en çok tercih edilen seçenek olurken, ahlak konuları en az tercih edilen seçenekler arasında yer almıştır.

Ankete katılan katılımcılarımıza “DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili öncelikle hangi konulara yer verilmesini istersiniz?” şeklindeki açık uçlu soruya verdikleri cevaplar sonucunda oluşan durum aşağıda tablolaştırılmıştır.

Tablo 33

Alevi-Bektaşîlerin DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlikle İlgili Olmasını İstedikleri Konular

İnançla İlgili Olanlar	Uygulamayla İlgili Olanlar	Kavram, Kültür ve Tarihle İlgili Olanlar	Ahlakla İlgili Olanlar	Önemli Şahsiyetlerle İlgili Olanlar
-Alevîlik uygulamasının Kur'an-ı Kerim ayetlerinin emrettiği şekilde uygulanmakta olduğunun anlatılması lazım. -Alevîlerin de Allah'a ve Peygamberine inandığını anlatılmalı -Alevî-Bektaşî inancı anlatılmalı -Alevîliğin Kur'an'a dayalı bir inanç olduğu bilimsel olarak işlenmelidir. -İnanç Konuları -İman temizliği -İnanışlarımız -Maneviyatlarımız	-Cem-Cemevi -Cemevi ve sosyal fonksiyonları -Cem ibadeti -Cemde ne yapılır -Cemevinde nasıl ibadet edilir? -Cemevinde neler konuşulur? -Cem'in Yapılış Şekilleri -Cem Törenleri -Dua -Alevîler Kur'an okur mu dua eder mi? -Gülbanklar -Semah -Semah neden ederiz? -İbadetler(semah, deyiş) -Neden namaz kılmayız?(Daha doğrusu çoğunlukla kılmayız) -Cenaze namazı -Namazın kılınması -Alevîlikteki ibadet biçimleri -İbadet -Alevîlik bir bütünlük içerisinde ele alınmalıdır. -İçeriği belirlenmeli,detaylı eğitim verilmelidir. -İbadetlerimiz -İbadetini yerine göre yapma -Yöresel olarak ibadetlere ilişkin kurslar(Semah, cem, saz kursu) -İbadet konuları -İbadet şekilleri -Deyiş	-Dedelerimiz nereden gelme? -Alevî tarihi -Alevî-Bektaşî tarihi -Alevîlik -Alevîlik nedir? -Alevîlik bir bütündür içeriği detayları incelenerek yazılmalıdır. -Alevîlik öğretileri -Alevîlik temeli -Alevîlik oluşum süreci -Alevîliğin doğuşu -Alevîliğin yolu -Alevî-Bektaşî inancın kökü -Alevîliğin gerçekte ne olduğunu -Alevîliğin özü -Alevî-Bektaşîliğin Anadolu'ya gelişi -Kerbela olayı ve matemi -Bektaşîlik -Bektaşîliğin kökeni -Alevîlik-Bektaşîlik, tamamına yer verilmelidir -Alevîlik-Bektaşîlik doğru bir şekilde anlatılmalıdır. -Alevî-Bektaşîlerin gerçek Müslüman olduğu -Cahiliye devrinde İmam Ali ve Ehli -Beytin durumu -Kur'an ayetleri ile birlikte Alevîlik-	-Kul hakkı -Doğruluk -Ahlaki konular -Elbette dini ve ahlakı güzel olan bir birey vatana hayırlı evlat olacaktır. -Ahlak -Güzel ahlak -Ahlak ve hoşgörü tam anlamıyla öğretilmeli -Dürüstlük -Ayrımcılık yapılmaması	-Hz. Muhammed(s.a.v) -Hz. Ali(r.a) ve Hz Muhammed arasındaki ilişki -Peygamber -Hz. Ali (r.a)-Hz. Hüseyin -Pir Sultan -Alevî Bektaşî önderleri -12 İmamlar -12 İmam ve hayatı -Ehl-i Beyt -Hacı Bektaş Velî -12 Hizmet sahipleri -7 Ulu Ozanlar -Hızır -Duvaz imamları -Horasan erenleri -Dede ve pir

	-12 Hizmetler nasıl görülür? -Müşahiplikerkanı -Müşahip -Hızır orucu -Oruç -Saz ve söz -İkrarlık -Kur'an-ı Kerim -Tezekkar -Lokma -Kırklar meclisi -Süpürge -Çerağ	Bektaşiliğin anlatılması -Açıklamalı -Alevilik -Alevîlerin azınlık olmadığı -Müslüman ve Türk oldukları -Alevîliğin tanıtılması -Alevî Müslüman değil midir? -Alevîliğin Kur'an'a aykırı olmadığı -Alevîliğin önemi -Alevîler -Alevî inanç ve kültürü her yönüyle öğretilmeli -Hacı Bektaş Velî'nin "eline diline beline sahip ol" ikrarına bağlılık -Din -Tüm dinler -Geçmişten günümüze yaşanan zorluklar haksızlıklar. -(Alevîliğin) Yanlış bilgilendirilmemesi -4 kapı 40 makam -Kirvelik -(Alevîlerin) Neyi amaçladıkları -(Alevîlerin) Bakış açıları -Mezhep kardeşliği -Dinin buyrukları		
--	--	--	--	--

Derinlemesine yaptığımız görüşmelerde katılımcılarımıza "Mevcut DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşilik ile ilgili hangi konulara yer veriliyor, biliyor musunuz; biliyorsanız bu konular sizce yeterli mi?" sorularını sorduk. Bu soruya verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir.

“Cem ibadeti, 12 Hizmet, yol, erkan - az veriliyor yeterli değil.”³⁹⁰

“Alevîliğin tanımı, Hacı Bektaş Velî - yeterli değil.”³⁹¹

“Tam olarak bilmiyorum - (DKAB ders kitaplarında verilen) konular tam olarak mı yoksa saptırılmış bir şekilde mi anlatılıyor bu önemlidir.”³⁹²

“Evet biliyorum - yeterli değildir.”³⁹³

“Tam bilgi sahibi değilim - (bildiğim kadarıyla) yetersizdir, Alevîliğin tam bir şekilde anlatılması gerekir.”³⁹⁴

“Yeterince bilgi sahibi değilim, dostlardan duyduğum kadarıyla - yeterli değil ama bu zamana kadar hiç yoktu en azından kitaplara koydurabildik.”³⁹⁵

“Evet (biliyorum) - yeterli değil, Alevîlik bir bütündür, tek tek bu hizmeti, şu hizmeti seçip de ayrı ayrı konumlandıramayız. Bir bütün olarak verilmelidir.”³⁹⁶

Derinlemesine yaptığımız görüşmelerde katılımcılarımıza “Yeterli değilse bunlar dışında sizce yer verilmesini istediğiniz diğer konular nelerdir?” sorusunu sorduk. Bu soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir:

“Aydınlanma felsefesi, Alevîlik temelinde insan vardır, insan eksik anlatılmaktadır.”³⁹⁷

“Kur’an ayetleriyle birlikte 4 kapı, 40 makam aslına inerek bahsedilmelidir. Çünkü; 4 Kapı, 40 makam Kur’an ayetlerinden bahseder. Örneğin; İman etmek, ilim öğrenmek gibi. Aslı Kur’an olsun da gerisi önemli değil.”³⁹⁸

³⁹⁰Niyazi Geçgöl

³⁹¹Emrah Yıldız

³⁹²Kazım Bozkurt

³⁹³Hakkı Şahin

³⁹⁴Cafer Geçgöl

³⁹⁵Hamdi Ateş

³⁹⁶Hasan Kandemir

³⁹⁷Niyazi Geçgöl

³⁹⁸Emrah Yıldız

“Alevîlik’i diğer inançlardan ayıran en temel özellikler verilmeli, Alevî-Bektaşî inancına göre İslam’ın özüne göre dürüst, ahlaklı konuları içeren bir kitap olmalı.”³⁹⁹

“Ehl-i Beyt ve 12 İmamlar hakkında yeterince bilgi verilmiyor.”⁴⁰⁰

“Alevîlik-Bektaşîlik tarihi, inancı yer almalı. Ehl-i Beyt’ten, Kerbela’dan, Hacı Bektaş Velî’ye varıncaya kadar kitapta yer verilmelidir.”⁴⁰¹

“İnançları, ibadetleri, cem ve Cemevleri, semah ve gülbank bunun yanında 12 imamlar Alevîliğe göre bir bütün olarak anlatılmalıdır.”⁴⁰²

Derinlemesine yaptığımız görüşmelerde katılımcılarımıza “Hazırlanacak olan yeni bir DKAB ders kitabında öncelikli olarak hangi konulara yer verilmesini istersiniz?” sorusunu sorduk. Bu soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir:

“Yol, erkan, 12 Hizmet, Cem ibadetleri.”⁴⁰³

“Hz. Muhammed (s.a.v) dönemindeki İmam Ali ve Ehl-i Beyt, ahlak bilgisi, kul hakkı yememek gibi konuları derinlemesine işlenmeli ve bunun gibi...”⁴⁰⁴

“Alevî-İslam inanç önderleri tarafından hazırlanıp ona göre konular belirlenmelidir.”⁴⁰⁵

“Bizim(Alevî) felsefemizde kültürümüzde Allah-Muhammet-Ali vardır özetle bu verilmelidir.”⁴⁰⁶

“Alevîlik-Bektaşîlik tarihi, inancı yer almalı. Ehl-i Beyt’ten, Kerbela’dan, Hacı Bektaş Velî’ye varıncaya kadar kitapta yer verilmelidir.”⁴⁰⁷

³⁹⁹Kazım Bozkurt

⁴⁰⁰Hakkı Şahin

⁴⁰¹Cafer Geçgöl

⁴⁰²Hasan Kandemir

⁴⁰³Niyazi Geçgöl

⁴⁰⁴Emrah Yıldız

⁴⁰⁵Kazım Bozkurt

⁴⁰⁶Hakkı Şahin

⁴⁰⁷Cafer Geçgöl

“Alevîlikte Türkçe mealli Kur’an öncelikli yöresel olarak onların (yöre insanının) görüşlerine göre DKAB ders kitapları hazırlanması lazım. İçerik olarak da ibadetler, semah kursları, saz kursları, ibadete göre şekilleri, inanç konuları, ibadet konuları, cem, cemevleri, deyiş, gülbank, Alevî-Bektaşî önderleri, Kerbela, 12 İmamlar bunlar da verilmesi lazım.”⁴⁰⁸

“Bukonulara vakıf olan Alevî-Sünni akademisyenlerce hazırlanmalıdır.”⁴⁰⁹

2.5. Katılımcıların Din Öğretimi Öğretmenine İlişkin Görüşleriyleİlgili Bulgular

Tablo 34

2.5.1. Katılımcıların DKAB Dersini Verecek Olan Öğretmenin Sünni Olmasına İlişkin Görüşleriyle İlgili Bulgular

DKAB dersini verecek olan öğretmenin Sünni olması problem değildir	Frekans	%
Tamamen katılıyorum	10	9
Katılıyorum	29	26,1
Fikrim yok	14	12,6
Katılmıyorum	29	26,1
Hiç katılmıyorum	29	26,2
Toplam	111	100

Katılımcıların DKAB dersini verecek olan öğretmenin Sünni olmasıyla ilgili yöneltilen soruya 10 kişi (%9) tamamen katılıyorum, 29 kişi (%26,1) katılıyorum, 14 kişi (%12,6) fikrim yok, 29 kişi (%26,1) katılmıyorum, 29 kişi (%26,1) ise hiç katılmıyorum şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

⁴⁰⁸Hamdi Ateş

⁴⁰⁹Hasan Kandemir

Tablo 35

2.5.2. Katılımcıların DKAB Dersi Öğretmenlerinin Alevîlik-Bektaşîlik ile İlgili Bilgi Eksikliklerinin Nasıl Giderilmesi Gerektiğine Dair Görüşleriyle İlgili Bulgular

DKAB dersi öğretmenlerinin Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili bilgi eksiklikleri nasıl giderilmelidir?	Frekans	%
Konunun uzmanı akademik elemanlar tarafından	19	17,1
Milli Eğitim Bakanlığının hizmet içi eğitim kurslarıyla	3	2,7
Alevî-Bektaşî dernek ve vakıflarının uygun gördüğü kişiler tarafından	60	54,1
Ortak akla hizmet edecek Alevî ve Sünnilerden oluşan bir heyet tarafından	29	26,1
Toplam	111	100

Katılımcıların DKAB dersi öğretmenlerinin Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili bilgi eksikliklerinin nasıl giderilmesi gerektiğine dair verdikleri cevaplar neticesinde oluşan tabloya göre, 19 kişi (%17,1) konunun uzmanı akademik elemanlar tarafından, 3 kişi (%2,7) Milli Eğitim Bakanlığı'nın hizmet içi eğitim kurslarıyla, 60 kişi (%54,1) Alevî-Bektaşî dernek ve vakıflarının uygun gördüğü kişiler tarafından, 29 kişi(%26,1) ortak akla hizmet edecek Alevî ve Sünnilerden oluşan bir heyet tarafından şeklinde tercihte bulundukları görülmektedir.

Tablo 36

2.5.3. Katılımcıların DKAB Dersinin Sadece Alevî-Bektaşîler ya da Sadece Sünniler Tarafından Verilmesinin Toplumsal Bütünleşmeyi Zedelemesine Dair Görüşleriyle İlgili Bulgular

DKAB dersinin sadece Alevî-Bektaşîler ya da sadece Sünniler tarafından verilmesi toplumsal bütünleşmeyi zedeler	Frekans	%
Tamamen katılıyorum	36	32,5
Katılıyorum	35	31,5
Fikrim yok	5	4,5
Katılmıyorum	20	18
Hiç katılmıyorum	15	13,5
Toplam	111	100

Katılımcılara “DKAB dersinin sadece Alevî-Bektaşîler ya da sadece Sünniler tarafından verilmesi toplumsal bütünleşmeyi zedeler” şeklinde yöneltilen soruya katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde oluşan tabloya göre, 36 kişi (%32,5) tamamen katılıyorum, 35 kişi (%31,5) katılıyorum, 5 kişi (%4,5) fikrim yok, 20 kişi (%18) katılmıyorum, 15 kişi (%13,5) hiç katılmıyorum şeklinde olduğu görülmektedir.

Derinlemesine yaptığımız görüşmelerde katılımcılarımıza “DKAB dersi öğretmenlerinin Alevîlik-Bektaşîliğe karşı tavrını nasıl buluyorsunuz? Eğer olumsuzsa bunun sebebi nedir?” sorusunu sorduk. Bu soruya verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir.

“Bilgileri yeterli değil, bu konularda(Alevi-Bektaşîlikle ilgili) kendilerini eğitmeleri, bilgi almaları gerekir.”⁴¹⁰

“Olumsuz olan bana göre (Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili) bilgileri yanlış anlatabilmeleridir. Örneğin mum söndüyü iyi anlatamamaları gibi.”⁴¹¹

⁴¹⁰Niyazi Geçgöl

⁴¹¹Emrah Yıldız

“Çocuklardan aldığımız bilgilere göre olumsuz olan şey öğrencilere zorla namaz kıldırılması ve DKAB ders öğretmenlerinin, Alevî öğrencilerden namazı sıkıca öğrenmelerini istemeleridir.”⁴¹²

“Tavrı tabî ki olumsuz fakat bu öğretmenin kendisinden kaynaklı bir durum değil, müfredattan kaynaklı bir durumdur.”⁴¹³

“Bu tamamen DKAB ders kitaplarındaki konularla alakalıdır çünkü öğretmen konu olarak neyse onu anlatmaktadır.”⁴¹⁴

“DKAB dersi öğretmenine göre değişebilir. Olumsuzluk, asıl ders kitaplarından kaynaklanıyor çünkü dersi veren öğretmen zaten kitaba göre dersi veriyor.”⁴¹⁵

“Öğretmenlik kutsal meslektir. Hiçbir öğretmenden olumsuz tavır beklemem tenezzül de etmeyeceğini düşünüyorum. Bu tamamen müfredatla ilgili bir husustur. Öğretmen müfredattan neyi alırsa onu vermektedir.”⁴¹⁶

Derinlemesine yaptığımız görüşmelerde katılımcılarımıza “Sizin DKAB dersi öğretmenlerine bakış açınız nasıldır? Onlardan beklentileriniz nelerdir?” sorusunu sorduk. Bu soruya verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

“Toplayıcı, bütünleyici konular işlemeleri ve Alevîlik’i tam olarak öğrenmeleri gerekir.”⁴¹⁷

“Bence iyi bakıyorum, aralarında tarafsız bakan DKAB ders öğretmenleri var. Hiçbir beklentim yok sadece insanlığı doğru öğretsinler yeter bir de insanlara bir gözle bakmayı Alevî, Sünni diye ayrımcılık yapmamalarını isterim.”⁴¹⁸

“Bizim Alevî-İslam inanışımıza göre dersi veren öğretmene bakışım olumludur diğer türlü olursa olumsuzdur. Beklentim bizim inancımıza göre dersi vermesidir.”⁴¹⁹

⁴¹²Kazım Bozkurt

⁴¹³Hakkı Şahin

⁴¹⁴Cafer Geçgöl

⁴¹⁵Hamdi Ateş

⁴¹⁶Hasan Kandemir

⁴¹⁷Niyazi Geçgöl

⁴¹⁸Emrah Yıldız

“Onlara hiçbir yan tavır takınmam. Çünkü müfredat olarak ne verilirse onu öğretecektir öğretmen. Ders öğretmeni ne verilirse onu işler. Sorun öğretmende değil müfredat kaynaklıdır. Tarafsız olmasını istiyorum.”⁴²⁰

“Olumsuz bir tavrım yok. Her mezhebe eşit şekilde eğitim vermelidir.”⁴²¹

“Hoşgörüyü bakıyorum. Alevîlik’i çocuklara doğru bir şekilde öğretmelerini ve yaşatmalarını istiyorum.”⁴²²

“O öğretmenin öğrettiklerini çocuğumdan zaten alırım. Eğer yanlışlığını veya doğruluğunu görürsem o zaman öğretmeniyle direkt diyaloga girerim.”⁴²³

Derinlemesine yaptığımız görüşmelerde katılımcılarımıza “DKAB dersi öğretmenlerinin Alevî-Bektaşî öğrencilere karşı olumsuz tavrına ilişkin herhangi bir duyumunuz var mı? Varsa paylaşır mısınız?” sorusunu sorduk. Bu soruya verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir.

“Şahit olmadım, duymadım.”⁴²⁴

“Evet duydum. Ortaokula giden kardeşim bana gelip DKAB ders hocası ders saatinde sınıfında aranızda Alevî, Sünni var mı diye sorduğunda kardeşim el kaldırıp Alevî olduğunu söyledi. Bunun üzerine “Siz Alevîler dinsiz, Kur’an’ı kabul etmeyen, mum söndü yapan kimselersiniz” dedi. Ama dediğim gibi bir sürü tarafsız bakan öğretmenler de var.”⁴²⁵

“Önceleri çok oluyordu. Şuan için bir şey duymadım. Gayet olumlu hatta iki üç sene öncesinde bir Alevî ortaokul öğrencisi, DKAB dersi öğretmenini cemevine götürdü o da kırmadı gitti. Fakat şunu ifade etmeliyim ki bizim Alevî-Bektaşî çocukları özgürce

⁴¹⁹Kazım Bozkurt

⁴²⁰Hakkı Şahin

⁴²¹Cafer Geçgöl

⁴²²Hamdi Ateş

⁴²³Hasan Kandemir

⁴²⁴Niyazi Geçgöl

⁴²⁵Emrah Yıldız

yetişiyorlar ama okullarda Din Kùltùr ve Ahlak Bilgisi dersi ôğretmenlerince çocuklara yaşamadıkları bir mezhebe müfredat üzerinden zorlanmaları doğru bir şey değildir.”⁴²⁶

“şimdiye kadar olumsuz hiçbir şey duymadım.”⁴²⁷

“Evet aldım. Müfredattaki Sünni-İslam anlayışı Alevîlik’i bastırıyor. Alevî öğrenciyi Sünnileştiriyorlar. Bu da daha çok tabî ki ôğretmenden ziyade müfredat kaynaklıdır.”⁴²⁸

“Hiç duymadım.”⁴²⁹

“Televizyonlardan duyduğumuz kadarıyla.”⁴³⁰

⁴²⁶Kazım Bozkurt

⁴²⁷Hakkı şahin

⁴²⁸Cafer Geçgùl

⁴²⁹Hamdi Ateş

⁴³⁰Hasan Kandemir

III. BÖLÜM

2. DEĞERLENDİRME

2.1. Katılımcıların Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulguların Değerlendirmesi

Araştırma esnasında anketimize 65 erkek(%58,6) ve 46 kadın(%41,4) olmak üzere toplam 111 kişi katılmıştır. Cinsiyet dağılım oranının ideale yakın olduğu görülmektedir.

Katılımcıların yaşlarına bakıldığında en çok 18-24 yaş aralığı (32 kişi-%28,8), en az 55 ve üzeri(10 kişi-%9,1) yaşa sahip olanların olduğu görülmektedir.

Katılımcıların hayatlarının büyük çoğunluğunun geçtiği yere bakıldığında en çok büyükşehirde(69 kişi-%62,2), en az kasabada(3 kişi-%2,7) olduğu görülmektedir. Ayrıca toplam 85 kişi (%76,6) hayatının büyük çoğunluğunu il merkezi veya büyükşehirde geçirmiş olduğu görülmektedir.

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında en çok ilkokul mezunu (35 kişi-%31,5), en az ise hiç okula gitmemiş (3 kişi-%2,7) olduğu görülmektedir. Özellikle eğitim seviyeleri lise, Üniversite, Yüksekokul seviyesinde toplamda 42 kişinin (%37,9) olması çalışmamız için önemli bir veridir.

Katılımcıların aile içindeki durumlarına bakıldığında büyük çoğunluğunun anne-baba olduğu(71 kişi-%64) görülmektedir, en az tercih edilen seçenek 7 kişi (%6,3) ile “diğer” seçeneğidir.

Katılımcıların gelir durumlarına bakıldığında verilen iki cevap dikkat çekmektedir. Bunlar orta gelire sahip olanların sayısı (83 kişi-% 74,8) ile hiç kimsenin tercih etmediği çok düşük gelire sahip olanların sayısıdır. Katılımcılardan 104 kişinin (%93,7) orta ve üstü gelire sahip olduğu görülmektedir. Fakat şunu ifade etmek gerekir ki katılımcıların neye göre gelir durumlarını tercih ettiklerine dair yeterince bilgi sahibi değiliz.

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında çoğunluğunun evli olduğu (75 kişi-% 67,6), dul olanların sayısının ise oldukça düşük olduğu (2 kişi-%1,8) bulgusuna

ulaşılmaktadır. Bu durumda boşanmaların nispeten çok az olduğunu, dolayısıyla evli kalmanın, Alevî-Bektaşî anlayışında önemli bir değer olduğunu ifade edebiliriz.

Katılımcıların meslek dağılımına bakıldığında en çok işçi (29 kişi-%26,2) ardından ile öğrenci (26 kişi-%23,4) ve serbest meslek (21 kişi-%18,9) olduğu görülmektedir. İşsiz seçeneğini tercih edenlerin ise en az olduğu (2 kişi-%1,8) görülmektedir.

Katılımcıların kendilerini nasıl tanımladıklarına baktığımızda, “sadece Alevîyim” (52 kişi-%46,9) tanımlaması en çok tercih edilen seçenek olmuştur. Arkasından ise Alevî Müslüman (41 kişi-%36,9) seçeneği gelmektedir. Bunun dışında kendilerini Müslüman Kızılbaş, Müslüman Caferi, Müslüman Bektaşî, Alevî-Bektaşî, Alevî, Bektaşî, Kızılbaş, Türkmen Alevî, Alevî-Bektaşî Müslüman olarak tanımladıkları görülmektedir. En az tercih edilen ise (3 kişi-%2,7) Müslüman Caferi seçeneği olmuştur. Katılımcılardan 7 kişi (%6,3) “başka” seçeneği adı altında Müslüman Alevî-Bektaşî (1 kişi), Alevî-Bektaşî (2 kişi), Alevî-Bektaşî Müslüman (1 kişi), Kızılbaş (1 kişi), Türkmen Alevî (1 kişi), İslam Alevî (1 kişi) şeklinde tanımlamalar yaptıkları görülmektedir.

Alevî-Bektaşîler için Alevî ve Bektaşî tanımlaması önemli olmakla birlikte –en azından örneklem grubumuz çerçevesinde- Müslüman ve Türk olmak da önemli bir tanımlama olarak görülmektedir. Bu sebeple ifade edebiliriz ki; Alevî-Bektaşîler özellikle Alevîlik’i ve Müslümanlığı bir üst kimlik olarak görmekteler. Bir diğer husus ise katılımcıların, kendilerini tanımlarken Alevî tanımlamasını Müslüman tanımlamasının önüne geçirmeleridir. Alevî-Bektaşîler, Alevî, Bektaşî veya Kızılbaş tanımlamasının olmadığı bir Müslüman tanımlamasını tercih etmemektedirler. Bundan dolayı sadece Müslüman seçeneğinin işaretleyenler olmamıştır. Ayrıca Alevî-Bektaşîler içerisinde, az olmasına rağmen Müslüman Caferi tanımlamasının varlığı da önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkıyor.

2.2.Katılımcıların Alevî-Bektaşî Ritüel ve Faaliyetleriyle İlişkilerine Dair Bulguların Değerlendirmesi

Katılımcılar cem törenlerine katılmalarına ilişkin soruda, 52 kişinin (%46,8) düzenli olarak katıldıkları, 54 kişinin (%48,6) ara sıra katıldıkları, hiç katılmayanların sayısının olmadığı görülmektedir. Bu durumda Alevî-Bektaşîlerin cem törenine katılmayı

önemsediklerini, Alevî-Bektaşîler için Alevî-Bektaşî ritüellerin önemli olduğunu söyleyebilmemiz mümkündür.

Katılımcıların Alevî-Bektaşî dernekleriyle irtibatlarına bakıldığında, en çok tercih edilen “vardır”seçeneği(69 kişi-%62,2) karşımıza çıkıyoren az tercih edilen ise neredeyse hiç yoktur 6 kişi (%5,4) seçeneğidir. 98 kişi (%88,3) “kısmen var olduğu” veya “var olduğu” seçeneğini işaretlemişlerdir. 13 kişi (%11,7) ise “neredeyse hiç yoktur” veya “kesinlikle yoktur” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu durumda Alevî-Bektaşîlerin mahallelerindeki derneklerle irtibatlı olmayı önemsediklerini ifade edebilmemiz mümkündür.

Katılımcıların Buyruk’u okuma durumlarına bakıldığında, Buyruk’u kısmen de olsa okuyan toplam kişi sayısının 83 (%74,8) olduğu görülmektedir. 28 kişinin (%25,2) “Hiç okumadım” seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir. Buna göre Buyruk’u okumanın kendileri için önemli olduğunu ve onu okumaya gayret ettiklerini ifade edebiliriz.

Katılımcıların Alevî-Bektaşî ozanlarının deyişlerini okuma oranına bakıldığında 104 kişinin (%93,7) kısmen de olsa Alevî ozanlarının deyişlerini okudukları görülmektedir. Hiç okumadım diyenlerin sayısı ise oldukça düşük olduğu (7 kişi-%6,3) görülmektedir. Bu çerçevede Alevî-Bektaşî ozanlarının deyişlerini okumaya ciddi manada önem verdikleri ifade edilebilir.

2.3.Katılımcıların Örgün Eğitimde Din Eğitimi Verilmesine İlişkin Bulguların Değerlendirmesi

Katılımcıların, çocuklarının ilk din öğretimini aldıkları yerle ilgili olarak en çok tercih ettikleri seçeneğin aileolduğu (69 kişi-%62,2),ardından ise cemevi(25 kişi-%22,5),son olarak ise Alevî-Bektaşî büyükleri(12 kişinin-%10,8), şeklinde tercihte bulundukları görülmektedir. Bu durumda çocuklarının din öğretimini ya kendilerince verdikleri ya da cemevlerinden veya Alevî-Bektaşî büyüklerinden aldıkları görülmektedir. Alevî-Bektaşî ailelerin çocuklarının din öğretime yardımcı olmaları hususunda gayretli olduklarını ve bu hususa önem verdiklerini de ifade edebiliriz. Katılımcılara göre din öğretimini verecek kimselerin kendi inanç ve anlayışlarına uygun kimseler olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Katılımcıların ortak değerlerin ve yaşamın öne çıkarıldığı daha insancıl bir din öğretimi olmasıyla ilgili görüşlerine bakıldığında büyük çoğunluğun (91 kişi-%82) ortak değerlerin ve yaşamın öne çıkarıldığı daha insancıl bir din öğretimi istediğini görmekteyiz. Bu durum, ortak zemin arayışında olanlar için umut verici bir veri olarak değerlendirilebilir. Çünkü Alevîsiyle-Sünnisiyle toplumun her kesimini kuşatıcı ve birlik-beraberliği tesis edici bir din öğretiminin, herkesin memnuniyetle karşılayacağı bir durum olduğu aşıkardır.

Katılımcıların çocuklarının din öğretimine ne kadar yardımcı olduklarına dair soruda, katılımcılardan 105 kişinin (%94,7) nadiren de olsa çocuklarının din öğretimine yardımcı olduğu görülmektedir. “Hiçbir zaman” seçeneğini işaretleyen kişi sayısı ise (6-%5,3) çok azdır. Bu durumda aile içinde din öğretiminin ciddi manada önemsenmekte olduğu görülmektedir. Fakat din eğitimi derken Alevî-Bektaşî anlayışına ve inancına uygun bir din eğitimi anlaşılmalıdır. Çünkü derinlemesine yaptığımız görüşmelerde ve açık uçlu sorularda bu çerçevede cevaplar vermişlerdir.

Katılımcılara göre çocuklarının din öğretimini almalarını gerekli görmeleri noktasında 26 kişi (%23,4) tamamen katılıyorum, 59 kişi (%53,2) katılıyorum demiştir. Bu iki orana göre katılımcılardan 85 kişinin (%76,6) çocuklarının din öğretimi almasını gerekli gördükleri sonucu karşımıza çıkıyor. En az tercih edilen ise 4 kişi (%3,6) ile katılmıyorum seçeneğidir. Ardından 11 kişi (%9,9) ile hiç katılmıyorum seçeneğidir. Bu da toplamda 15 kişi (%19,8) olmaktadır. Bu durumda katılımcıların çoğu, çocuklarının din öğretimi almalarını gerekli görmekteler. 11 kişinin (%9,9) “kararsızım” seçeneğini tercih etmelerindeki faktörlerin neler olduğu, yaptığımız mülakatlarda daha da belirginleşmektedir.

“Alevî-Bektaşî öğrencilerin din eğitimi almaları gerektiğini düşünüyor musunuz?” şeklindeki mülakat sorusuna verilen cevapları derlediğimizde şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır.

- Alevî-Bektaşî öğrenciler yeterli bilgi donanımına sahip olmadıkları için din eğitimini almaları gereklidir.
- Din eğitimi almaları gereklidir fakat bu doğru bir şekilde ve doğru bilgilerle olmalıdır.

- Alevî-Bektaşîler din eğitimlerini alırlarken kendi inanç ve anlayışları çerçevesinde almalıdırlar.
- Alevî-Bektaşîler din eğitimini almalıdırlar. Bu vesileyle hem Sünniliği hem de Alevîlik'i öğrenme imkanına erişirler. Fakat öncelikli olan, Alevî-Bektaşîlerin kendi özünü kendi inanç ve anlayışını bilmeleridir.
- Alevî-Bektaşî öğrencilerin alacakları din eğitimleri tamamen Alevî-Bektaşî anlayışına göre olmalıdır.
- Alevî-Bektaşî öğrenciler din eğitimlerini Alevîlik-Bektaşîlik adı altında bir dersle almalıdırlar ve bu ders Türkçe bir din eğitimi içermelidir.
- Alevî-Bektaşî öğrencilerin din eğitimi almamaları bir eksikliktir ve cehalet herkes için zararlıdır.

Alevî-Bektaşîler için din eğitiminin önemli olduğunu görülmektedir. Fakat bu Din eğitimi Sünni anlatışla hazırlanan bir din eğitiminden ziyade kendi inanç ve anlayışlarına göre hazırlanan bir din eğitimi talebi olarak görülmektedir. Şu var ki Alevî-Bektaşîlerde, Sünni din eğitimi dayatması algısı yerine mezhepler üstü bir din eğitimi anlayışının var olduğu fikrine sahip olmaları zaman gerektirmektedir. Yukarıdaki taleplerin gerçekleşmesinin yanı sıra bu anlayışın da yerleşmesi Alevî-Bektaşîlerde din eğitimi noktasında olumlu kanaat oluşmasına katkı sağlayacaktır. Burada Alevîsiyle-Sünnisiyle bütün eğitimcilere, ilahiyatçılara, akademisyenlere büyük görevler düşmektedir.

Alevî-Bektaşî öğrencilerin sağlıklı bir din eğitimi almaları konusundaki sorunların neler olduğuna dair mülakat sorusuna verilen cevaplaragöre şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır:

- Alevî-Bektaşîler kendi inançlarını yaşamaları noktasında sorunlar vardır.
- Okullarda DKAB dersi altında aldıkları din eğitiminin, daha çok Sünni anlayışa göre hazırlanması Alevî-Bektaşîler için bir sorundur.
- Okullardaki DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konular tam olarak yer almıyor. Böyle olunca da Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili yeterince bilgi alınamıyor.
- Okullardaki DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konuları, Alevî-Bektaşî Dedeleri tarafından anlatılmalıdır. Alevî-Bektaşî öğrenciler, bu dersi Alevî-Bektaşî dedelerden almalıdırlar.

- Din eğitimi noktasında Alevî-Bektaşî öğrencilerine yeterince zaman ayrılmıyor.
- Alevî-Bektaşî öğrencilerin, din eğitimlerini daha erken yaşta almaları gerekmektedir.
- Müfredattaki Alevîlik-Bektaşîlik konuları gerçek Alevîlik-Bektaşîlik anlayışını vermiyor; bu konular Alevî-Bektaşîlerin inancına göre hazırlanmadığından çocuklar yeterli ve doğru bilgi alamıyorlar.
- Okullardaki taraflı din eğitimi, Alevîlik-Bektaşîler için gerçek bir problemdir.

Alevî-Bektaşîler, okullarda kendi inanç ve anlayışlarına göre din eğitimi alamamaları ve din eğitimi verecek kimselerin kendi inanç ve anlayışlarına sahip kimselerden olmaması kendileri için önemli sorunlardandır. Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili inanış ve anlayışın erken yaşta verilememesi ise diğer bir problem olarak görülmektedir.

Katılımcıların DKAB dersi hakkındaki görüşlerine bakıldığında “seçmeli olmalı” veya seçmeli olmalıya yakın bir seçenek olan “ailenin onayına bağlı olmalı” seçeneklerin toplamına bakıldığında (97 kişi-%87,4) en çok tercih edilen seçenek olmuştur. Zorunlu olmalı diyen 9 kişi (%8,1) olup “hiç olmamalı” seçeneğini tercih edenlerin 5 kişi (%4,5) olduğu görülmektedir. Bu durumda okullardaki DKAB dersinin zorunlu olması Alevî-Bektaşîleri rahatsız etmektedir. Katılımcıların büyük bir kısmı okullardaki DKAB dersinin zorunlu olmasına karşı oldukları, bunun yerine seçmeli veya ailenin onayına bağlı olması gerektiği konusunda bir fikre sahip oldukları görülmektedir. Bunun yanı sıra DKAB dersinin hiç olmamasına Alevî-Bektaşîler pek sıcak bakmamaktadırlar.

“DKAB dersinin zorunlu olmasını istemiyorsanız bunun nedenini açıklayabilir misiniz?” şeklindeki açık uçlu soruya verilen cevaplarda, DKAB dersinin zorunlu olmasının istenmeme sebepleri olarak, müfredat konularının daha çok Sünniliğe göre hazırlandığı, Sünni anlayışın hâkim kılındığı, Alevî-Bektaşî anlayışının tam olarak anlatılmadığı veya eksik anlatıldığı, kendi inanç ve anlayışlarına göre konuların var olmadığı gibi hususlar dile getirilmektedir. Katılımcılara göre DKAB dersinin zorunlu olması, ders müfredatındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularının yanı sıra diğer konuların da doğru bir şekilde anlaşılmasının önüne geçmektedir. Bu durumda konular, Sünni anlayışa göre değil bilimsel açıdan Alevî-Bektaşîlerin inanç ve anlayışına uygun olarak anlatılırsa ve bu kitabın içeriğinin hazırlanmasında Alevî-Bektaşî akademisyenler ve dedeler de dahil edilebilirse ve tüm bu atılan adımlar anlatılabilirse söz konusu olumsuz bakış açıları zamanla azalarak kaybolacaktır. Burada Alevî-Bektaşîlerce en

büyük problem, Sünni anlayışla ders kitabının hazırlanması görüşüdür. Bu görüşün günümüzde de hâkim olmasının sebeplerinden biri; geçmiş zamanlarda hazırlanan DKAB kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konuların yeterince anlatılmamış olmasıdır. Böylece bu anlayış bir yük olarak günümüze kadar gelmiştir.

Zorunlu DKAB dersinin sakıncalarına dair “Türkiye’de DKAB dersinin zorunlu olmasında size göre herhangi bir sakınca var mıdır?” şeklindeki mülakat sorusuna verilen cevapları derlediğimizde şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır:

- Sadece belli bir kesime, yani Sünni kesime hitap etmektedir.
- Zorunlu olması sebebiyle insanların inançtan ve dinden soğutmaya yol açmaktadır.
- Alevî-Bektaşî öğrencilerin, Alevî-Bektaşî anlayışa göre hazırlanmayan DKAB dersini almasıyla, Sünnileştirilme durumu ortaya çıkmaktadır.
- Hanefi mezhebine göre hazırlanmış zorunlu DKAB dersinin, herkes için sakınca oluşturmaktadır.
- Alevî-Bektaşî öğrenciler, Alevî-Bektaşî anlayışa göre dersi alamamaktadır.
- Zorunlu, taraflı (Hanefi Mezhebine göre) bir DKAB dersinin, Alevî-Bektaşîleri yok sayma gibi bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

Katılımcıların verdikleri cevaplara göre, zorunlu din dersine olumsuz bakmalarının en büyük sebebi din dersinin kendi inanç ve anlayışlarına göre anlatılmamasıdır.

“Alevî-Bektaşî öğrencilerin din eğitimi ihtiyacını gidermek için Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konular, mevcut DKAB ders müfredatı içinde mi yer alsın yoksa seçmeli müstakil bir Alevîlik-Bektaşîlik dersinin olması mı daha uygundur?” şeklindeki mülakat sorusuna verilen cevapları derlediğimizde şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır:

- Alevî-Bektaşîlerin genel görüşü; seçmeli müstakil bir Alevîlik-Bektaşîlik dersinin olmasıdır.
- Küçük çocuklar ortak bir DKAB dersini alabilirler. Fakat yetiştikçe müstakil bir Alevîlik-Bektaşîlik dersini almalıdırlar.
- Alevî-Bektaşîlerden bazıları, din eğitimi DKAB ders kitaplarından almalarını daha uygun görmektedir. Böylece Alevî-Bektaşî öğrencilerin sadece Alevîlik-Bektaşîlik’i öğrenmeyip, aynı zamanda diğer inanış ve anlayışları da

öğreneceğini ve Sünni öğrencilerin de Alevîlik-Bektaşîlik hakkında bilgi edinmiş olacaklarını böylece toplumun bu şekilde yozlaşmaktan kurtulacağı, birlik ve bütünlüğe katkı sağlayacağı anlayışını benimsemektedirler.

DKAB ders kitabı içindeki Alevîlik-Bektaşîlik konuları Alevî-Bektaşîleri tam olarak tatmin etmese de bu konulara olumlu görüşler vardır. Burada seçmeli bir Alevîlik-Bektaşîlik kitabı isteğinde bulunmaları da önemlidir. Zira, zorunlu bir DKAB dersi istememekte olup, kendi çocuklarının bu ders adı altında Alevîlik-Bektaşîlik'i öğrenmelerini istemektedirler. Din eğitimi noktasındaki eksikliklerini bu şekilde giderebilmeyi arzu etmektedirler.

Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına yer verildiğine dair bilgi sahibi olmayanların 30 kişi (%27), bilgi sahibi olanların 29 kişi (%26,1) olduğunu görmekteyiz. 52 kişi (%46,9) ise “kısmen bilgi sahibiyim fakat içeriğini bilmiyorum” seçeneğini tercih etmiştir. DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına yer verildiğini bilen ve içeriği hakkında bilgi sahibi olan kişilerin sayısı bilmeyenlerin sayısına kıyasla az da olsa düşüktür. Bu durum Alevîlik-Bektaşîlik konularına ilişkin bakış açılarının objektif ve gerçeği yansıtması açısından olumsuz bir durumdur. Bu eksiklik hem mülakat hem de bilgi sahibi olan kimselerin bakış açısıylatamamlamaya çalışıldı.

Katılımcılardan DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik hakkındaki konuların Sünni kaynaklardan alındığına dair soruya verilen cevapta en çok tercih edilen seçenek 48 kişi (%43,2) ile “tamamen katılıyorum” seçeneği olmuştur. Buna en yakın seçenek ise 33 kişi (%29,7) ile “katılıyorum” seçeneği olmuştur. “Katılmıyorum” seçeneğini tercih edenler ise 14 kişidir (%12,6). En az tercih edilen ise 8 kişi (%7,2) ile “hiç katılmıyorum” seçeneği olmuştur. Bu durumda Alevîlik-Bektaşîlik konularının Sünni kaynaklardan alındığını düşünenlerin Sünni kaynaklardan alınmadığını düşünenlerden daha fazla olduğu görülmektedir. Yani “tamamen katılıyorum” ve “katılıyorum” seçeneğini tercih edenleri birlikte düşünüldüğünde, büyük çoğunluğu teşkil eden 81 kişi (%73) DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik hakkındaki konuların Sünni kaynaklardan alındığını düşünmekte oldukları görülmektedir. “Katılıyorum” ve “hiç katılmıyorum” seçeneğini birlikte ele aldığımız zaman ise toplam 30 kişi (%27) karşımıza çıkıyor. Buna göre Alevîlik-Bektaşîlik hakkındaki konuların Sünni kaynaklardan alındığına dair görüş daha ağır

basılmaktadır. Bu durum, müfredat içerisindeki Alevîlik-Bektaşîliğin kendi anlayış ve inançları çerçevesinde anlatılmadığı görüşüne sahip olmalarını da göstermektedir.

Katılımcılardan DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularının tarafsız bir şekilde anlatılmadığını düşünenlerin (77 kişi-%69,4) tarafsız bir şekilde anlatılıyor şeklinde düşünenlerden (26 kişi-%23,4) daha çok olduğunu görmekteyiz. Alevî-Bektaşîlerde DKAB ders kitaplarının müfredatının Sünni bakış açısıyla hazırlandığı anlayışının hâkim olmasını, bu görüşlerinin bir sebebi olarak ifade edebiliriz.

Katılımcılara göre çocuklarının DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik dışındaki konuları öğrenmelerini gerekli görmeyenlerin (toplamda 64 kişi-%57,7) Alevîlik-Bektaşîlik dışındaki konuları öğrenmelerini gerekli görenlerden (toplamda 38 kişi-%34,2) daha fazla olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Buna göre Alevî-Bektaşîlerce DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik dışındaki konular, Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konulardan daha fazla önem arz etmemekle birlikte Alevî-Bektaşîler kendi çocuklarının özellikle Alevîlik-Bektaşîlik konularını görmelerinin kendileri için önemli olduğunu düşünmektedirler. Mülakat ve açık uçlu sorulardan anladığımız kadarıyla Alevî-Bektaşîlere göre bunun altında yatan sebebin, din öğretiminin tarafsız bir şekilde gerçekleşmediği, Alevî-Bektaşîlerin Sünnileştirilmek istendiği anlayışı yatmaktadır. Seçmeli bir Alevîlik-Bektaşîlik dersi istemelerinin en önemli sebebinin de bu anlayışları olduğu ifade edilebilir.

2.4.Katılımcıların Din Öğretiminde DKAB Ders Kitapları Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulguların Değerlendirmesi

DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîliğin Tasavvufi bir yol olarak verilmesine katılanlar toplamda (tamamen katılıyorum/katılıyorum) 89 kişi (%78,2), katılmayanlar (katılmıyorum/hiç katılmıyorum) toplamda 6 kişidir (%5,4). Dolayısıyla katılanların sayısının çok daha fazla olduğu görülmektedir. Buna göre DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularının tasavvufi-mistik öğretiler içinde verilmesine olumlu baktıkları anlaşılmaktadır. Bu durum katılımcı Alevî-Bektaşîleri memnun etmekte ve katılımcıların Alevîlik-Bektaşîlik'i mezhep fikrinden ziyade tasavvufi bir yol olarak benimsediklerinin bir göstergesi olarak görülebilir.

DKAB ders kitabının hazırlanması konusunda katılımcıların %50'den fazlasının DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularının Alevî-Bektaşî Dedeleri tarafından (64 kişi-%57) yazılmasını istedikleri anlaşılmaktadır. “Diğer” seçeneği tercih edenlerden (2 kişi-%1,8) biri “bu konuda yeterli bilgi sahibi ve öncelikle Alevî olan kişilerce”, diğeri ise “bilenler tarafından” şeklinde açıklamada bulunmuşlardır. Bu durumda özellikle Alevî-Bektaşî dedeleri tercih edilmiştir. Diğer bir alternatif de hem Alevî-Bektaşî hem Sünni kimselerin bulunduğu komisyon tarafından (23 kişi-%20,7) hazırlanması gerektiği görüşüdür. Din öğretmenleri ve akademisyenler bile bu konuda yeterince rağbet görmemiştir. Buna göre Alevî-Bektaşîlerce, Alevî-Bektaşî kimliğine, inanç ve anlayışına sahip olmayan kimselerin rağbet görmediğini ifade edebiliriz.

DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğin Caferilikle ilişkisi ve farkının anlatılması fikrine katılanların toplamda(tamamen katılıyorum/ katılıyorum) 92 kişi (%82,9) olduğu, buna karşın bu fikre katılmayanların (7 kişi-%6,3) sayısının ise çok düşük olduğunu görmekteyiz. Bu çerçevede DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularının Caferilik'ten ayrı bir şekilde ele alınması varsa ortak ve farklı noktaları ile ilişkisinin de ifade edilmesi Alevî-Bektaşîlerce tercih edilen bir görüştür. Kendilerini Caferi olarak tanımlayanların sayısı çok azdır. Alevî-Bektaşîler kendilerini Caferilik'ten başka bir anlayışa sahip dini grup olarak görmektedirler.

Katılımcıların okulda seçmeli olarak Alevîlik-Bektaşîlik adı altında bir dersin okutulmasıyla ilgili verdikleri cevaplar incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu (82 kişi-%73,9) okulda seçmeli olarak Alevîlik-Bektaşîlik adı altında bir dersin okutulmasını istemektedirler. 26 kişi (%23,4) ise buna katılmamaktadır. Dolayısıyla böyle bir seçmeli dersin olmasını isteyenlerin, olmasını istemeyenlerden daha çok olduğu görülmektedir. DKAB ders kitaplarındaki müfredatın Alevî-Bektaşîleri yeterince tatmin etmediği ve bunun yanında seçmeli bir Alevîlik-Bektaşîlik dersinin olmasını istediklerini ifade edebiliriz.

Katılımcıların DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğe ilişkin eksik olan konularla ilgili görüşlerine bakıldığında, DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili eksik konulara ilişkin verilen cevaplar arasında en çok tercih edilen konuların cem, cemevleri ve sosyal fonksiyonları(79 defa-%71,17) olurken, en az tercih edilenin ise ahlaki konular(53 defa-%47,75)'dir. Ayrıca bunların dışında tercihlerde verilen konuların tercih

sayılarına bakıldığında katılımcıların yarısından fazlasının bu konuların da eksik olduğunu düşündükleri görülmektedir. Bu durumda, en başta cem, cemevleri ve sosyal fonksiyonları konuları olmak üzere verilen konular, Alevî-Bektaşîleri yeterince tatmin etmemektedir. Ahlaki konular noktasında ise katılımcıların yarısından fazlasını memnun etmektedir. “DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili öncelikle hangi konulara yer verilmesini istersiniz?” şeklindeki açık uçlu soruyaverdikleri cevaplarda, doğrudan veya dolaylı olarak en çok tercih edilen konular arasında Alevîlik(47 defa), cem ve cemevleri(26 defa), 12 İmamlar(23 defa), ibadetler(16 defa) Semah(15 defa), Kerbela(12 defa), Ehl-i Beyt(10 defa), Bektaşîlik/Hacı Bektaş Velî(7 defa), Ahlak (7 defa), dua ve gülbank (6 defa), dede ve pir(6 defa) olduğu görülmektedir. Buna göre Alevî-Bektaşîler için Alevîlik, Cem ve Cemevleri, ibadetleri ve şahsiyetleri olmazsa olmazlardandır. Alevî-Bektaşîlerin sürekli bu konular üzerinde durmalarının sebebi, bu konuların DKAB ders kitaplarında yeterince işlenmediği veya konuların daha etraflıca anlatılmasını istemeleridir. Katılımcıların bu açık uçlu soruya verdikleri cevaplarda da Alevîlik, Cem ve Cemevleri gibi konular ön plana çıkmaktadır. Buna göre, açık uçlu sorulara verilen cevaplarla ankette verilen cevaplar arasındabir paralellik görülmektedir.

“Mevcut DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili hangi konulara yer veriliyor, biliyor musunuz? Eğer biliyorsanız bu konular sizce yeterli mi?” şeklindeki mülakat sorularına verilen cevapları derlediğimizde şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır:

- Alevî-Bektaşîlerin bu konuda yeterince bilgi sahibi değildirler.
- Bilgi sahibi olanların ise, Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konuların yeterli olmadığını, az verildiği görüşündeler.
- DKAB ders kitaplarında anlatılan Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konuların doğru anlatılıp anlatılmadığıyla ve Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konuların saptırılıp saptırılmadığıyla alakalı akıllarında soru işaretleri vardır.

Alevî-Bektaşîlerin DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konulardan yeterince bilgi sahibi olmamaları bu konularla ilgili fikirlerini beyan etmeleri noktasında sağlıklı bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Bu durumun önüne geçmek için mülakat yaptığımız kişilere bu konularla ilgili bilgi verilmiştir. Bilgi verildikten sonra ise Alevî-Bektaşîler bu konuların ne derece doğru anlatılıp anlatılmadığı ve saptırılıp saptırılmadığı

noktasında endişelerini dile getirmişlerdir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu tür olumsuz algılar değiştirilmeden DKAB dersi ile alakalı problemler sürekli devam edecektir.

“Yeterli değilse bunlar dışında sizce yer verilmesini istediğiniz diğer konular nelerdir?” şeklindeki mülakat sorusuna verilen cevapları derlediğimizde şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır.

- Aydınlanma felsefesi, Alevîlik temelindeki insanı temel alarak anlatılmalıdır.
- Kur'an ayetleriyle birlikte 4 kapı 40 makam anlatılmalıdır. Alevîlik-Bektaşîlik Kur'an-ı Kerim'e göre anlatılmalıdır.
- Alevîlik-Bektaşîlik'i diğer inançlardan ayıran en önemli özelliklerin neler olduğu verilmelidir.
- Alevîlik-Bektaşîlik inancına göre dürüstlük ve ahlaklılığı içeren bir kitap olmalıdır.
- Ehl-i Beyt ve 12 İmamlar hakkında yeterince bilgi verilmelidir.
- Alevîlik-Bektaşîliğin tarihsel arka planı ve inancı yer almalıdır.
- Ehl-i Beyt'ten, Kerbela'dan, Hacı Bektaş Velî'ye varıncaya kadar Alevîlik-Bektaşîlik ile alakalı konulara daha fazla yer verilmelidir.
- Alevîlik-Bektaşîliğin inançları, ibadetleri, cem ve cemevleri, semah, gülbank bunun yanında 12 İmamlar Alevîliğe göre bir bütün olarak anlatılmalıdır.

Alevî-Bektaşîlerin Alevîlik-Bektaşîlik, Alevî-Bektaşîliğin inanç ve ibadetleri, cem, cemevleri, semah, gülbank, Ehl-i Beyt, 12 İmamlar, Hacı Bektaş Velî, Alevî-Bektaşî anlayışı ve Alevî-Bektaşî anlayışının Kur'an-ı Kerim'e göre açıklanmasını içeren konuları talep ettiklerini görmekteyiz. Talep edilen konular anket çalışmamızdaki konularla da paralellik göstermektedir. Aslında bu konuların çoğu mevcut DKAB ders kitaplarında anlatılmaktadır. Fakat Alevî-Bektaşîlerin yeterince bilgi sahibi olmayışları ve geçmişten gelen ön yargılar sebebi ile bu konudaki gerçek tam manasıyla bilinmemektedir.

Katılımcılara DKAB ders kitaplarında olmasını istedikleri konulara ilişkin “Hazırlanacak olan yeni bir DKAB ders kitabında öncelikli olarak hangi konulara yer verilmesini istersiniz?” şeklindeki mülakat sorusuna verilen cevapları derlediğimizde şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır:

- Yol
- Erkan
- 12 Hizmet

- Cem İbadetleri
- Hz. Muhammed (s.a.v) dönemindeki İmam Ali ve Ehl-i Beyt
- Ahlak Bilgisi
- Kul hakkı yememek
- Alevî-Bektaşî felsefesine göre Allah-Muhammed-Ali inancı
- Alevîlik-Bektaşîlik tarihi
- Ehl-i Beyt
- Kerbela
- Hacı Bektaş Velî
- Türkçe mealli Kur'an öncelikli, yöresel olarak da Alevî-Bektaşî görüşlerine göre bir DKAB ders kitabının hazırlanması.
- İbadetler
- Saz kursları
- Semah kursları
- İbadete göre şekilleri
- Bu konular, onlara vakıf olan Alevî-Sünni akademisyenlerce hazırlanmalıdır.

Bu istekleri, ankette sorduğumuz sorulara verdikleri cevaplarla benzeşmektedir. Fakat özellikle Kur'an-ı Kerim ile ilgili taleplerinin olması Alevî ve Sünni kesimin ortak zeminde buluşabilmeleri açısından umut verici bir talep olarak görülebilir. Neticede Müslümanların kitabı Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'de buluşulamayacaksa nerede buluşulacaktır!

2.5.Katılımcıların Din Öğretimi Öğretmeni Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulguların Değerlendirmesi

Katılımcılara göre DKAB dersini verecek öğretmenin Sünni olmasını problem görenlerin (toplamda 58 kişi-%52,3), problem görmeyenlerden (toplamda 39 kişi-%35,1) daha fazla olduğunu görmekteyiz. Buna göre katılımcıların %50'den fazlası DKAB dersi öğretmenin Sünni olmasını problem olarak görmektedir. Örneklem grubun bir kısmının Sünni bir öğretmenin DKAB dersini vermesinin çok problem teşkil etmediğini söylemekle birlikte yine de tedirginliklerinin var olduğunu, bir Sünnileştirme durumunun söz konusu olabileceği endişesini taşıdıklarını da belirtebiliriz.

“DKAB dersi öğretmenlerinin Alevîlik-Bektaşîliğe karşı tavrını nasıl buluyorsunuz? Eğer olumsuzsa bunun sebebi nedir?” şeklindeki mülakat sorusuna verilen cevapları derlediğimizde şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır:

- Bilgileri yeterli değil, bu konuda kendilerini yetiştirmeleri gerekir.
- Konuları yanlış anlatabilmekteler. Örneğin mum söndüyü iyi anlatamamaları gibi.
- Okullarda zorla Alevî-Bektaşî öğrencilere namaz kıldırılmaları.
- Öğretmenin olumsuz bir tavrı olamaz, bu olumsuzluk müfredattan kaynaklı bir olumsuzluktur, müfredattaki konular nasılsa onu öğretiyor onu anlatıyor. Müfredatın doğru bir şekilde hazırlanmaması, öğretmenin Alevîlik-Bektaşîliğe karşı tavrını olumsuz hâle getirmektedir.

Genel anlamda DKAB öğretmenlerinin Alevîlik-Bektaşîliğe karşı tutumlarının, Alevî-Bektaşîleri memnun ettiğini görmekteyiz. Bu da umut verici bir husustur. Alevî-Bektaşîlere göre olumsuz tutumun kaynağı, DKAB kitabının müfredatı olarak görülmektedir. Bu açıdan DKAB öğretmenlerimizin Alevî-Bektaşî öğrencileri ile Sünni öğrencileri ortak zeminde buluşturabilme güçlerinin ellerinde var olduğu ifade edilebilir.

“Sizin DKAB dersi öğretmenlerine bakış açınız nasıldır? Onlardan beklentileriniz nelerdir?” şeklindeki mülakat sorusuna verilen cevapları derlediğimizde;

- Toplayıcı, bütünleştirici konular işlemeleri,
- Alevîlik-Bektaşîlik’i tam olarak öğrenmeleri,
- İnsanlığı doğru öğretmeleri, her insana aynı gözle bakabilmeleri, Alevî, Sünni diye ayrımcılık yapmamaları,
- Alevî-Bektaşî anlayışına göre dersi vermeleri,
- Tarafsız olmaları,
- Her mezhebe eşit bir şekilde eğitim vermeleri,
- Alevîlik-Bektaşîlik’i çocuklara doğru bir şekilde öğretmeleri ve yaşatmaları şeklinde beklentilerinin olması şeklinde sonuçlar karşımıza çıkmaktadır.

DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularını Alevî-Bektaşî anlayışına göre veren bu konuları tarafsız ve doğru bir şekilde anlatan DKAB ders öğretmenlerine karşı bakış açılarının gayet olumlu olduğunu görmekteyiz. Bu konu ile ilgili talepleri ise, Alevî-

Bektaşî anlayışına sahip kimselerin doğal talepleri olarak görülebilir. Bu isteklerin bazıları ise her kesimin istek ve talepleri olarak görülebilir.

Katılımcılara göre DKAB dersi öğretmenlerinin Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili bilgi eksikliklerinin Alevî-Bektaşî dernek ve vakıflarının uygun gördüğü kişiler tarafından (60 kişi-%54,1) giderilmesi görüşü daha ağır basmaktadır. Bu orana en yakın içerisinde yine Alevî-Bektaşî bir heyetin bulunduğu Alevî-Bektaşî ve Sünnilerden oluşan bir heyet tarafından (29 kişi-%26,1) seçeneği tercih edilmiştir. Buna göre DKAB dersi öğretmenlerinin Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili bilgi eksikliklerini giderebilecek olan kimselerin Alevî-Bektaşî dernek ve vakıflarının uygun gördükleri kimseler veya Alevî-Bektaşîlerin de bulunduğu bir heyet tarafından olabileceği anlayışının hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Alevî-Bektaşîlerce DKAB ders öğretmenin Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili bilgi eksikliklerinin giderilmesi konusunda en çok tercih edilen görüş, Alevî-Bektaşî dernek ve vakıflarının uygun gördüğü kişilerin olmasıdır. Bunun alternatifi olarak ise ortak akla hizmet edecek Alevî-Bektaşî ve Sünnilerden oluşan bir heyet tarafından olabileceğidir. Konunun uzmanı olan akademik elamanlar da olabilir fakat bu kimselerin sadece Sünniolmaları problem teşkil etmektedir.

Katılımcılara göre DKAB dersinin sadece Alevî-Bektaşîler ya da sadece Sünniler tarafından verilmesi toplumsal bütünleşmeyi zedeler anlayışında olanların (toplamda 71 kişi-%64), bu anlayışta olmayanlardan (toplamda 35 kişi-%31,5) daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Alevî-Bektaşîler, DKAB dersinin sadece Alevî-Bektaşîler ya da Sünniler tarafından verilmesinin, toplumsal bütünleşmeyi zedeleyeceğini düşünmektedirler. Yukarıda da ifade edildiği gibi DKAB dersi konularını duruma göre hem Alevî-Bektaşî hem de Sünni kimselerin vermesini daha uygun görmektedirler. Alevîlik-Bektaşîlik konularını, bir Sünni öğretmenin anlatmasından çok ya Alevî-Bektaşî dedeleri tarafından ya da Alevî-Bektaşî bir DKAB dersi öğretmeni tarafından verilmesini istemektedirler.

“DKAB dersi öğretmenlerinin Alevî-Bektaşî öğrencilere karşı olumsuz tavrına ilişkin herhangi bir duyumunuz var mı? Varsa paylaşır mısınız?” Şeklindeki mülakat sorusuna verilen cevapları derlediğimizde;

- Genel olarak olumsuz bir duyumun alınmadığını,
- Olumsuz duyumların önceleri daha çok olduğunu,

- Günümüzde bunların neredeyse olmadığını (çok aza indiği),
- Olumsuz tavra ilişkin duyumların daha çok müfredat üzerinden ortaya çıktığına dair fikirlerini beyan ettiklerini görmekteyiz.

Bu cevaplar bize gösteriyor ki Alevî-Bektaşîlere göre DKAB dersi öğretmenleri Alevî-Bektaşî öğrencilerine karşı son derece hassastırlar. Olumsuz duyumların ve tutumların geçmişten gelen birkaç olayla sınırlıdır. Bu açıdan Alevî-Bektaşîlerin DKAB öğretmenlerine olumlu bakış açıları vardır. Burada da DKAB dersi öğretmenleri ile ilgili olumsuz bakış açılarının daha çok müfredat kaynaklı olduğunu görmekteyiz.

2.6.Daha Önce Yapılan Çalışmalarda Elde Edilen Bulgularla Mukayese

Alevîlik-Bektaşîliğin tanımlanmasına ilişkin daha önce yapılan çalışmalarda genel görüşe göre, Alevîlik-Bektaşîliğin İslâm'ın özü ve farklı bir yorumu şeklinde bir bulgu ortaya çıkmaktadır. Diğer öne çıkan görüş ise Alevîlik-Bektaşîliğin mezhep olduğudur. Bizim yaptığımız çalışmada Alevîlik-Bektaşîliğin tasavvufi-mistik öğretiler şeklinde anlatılmasına ilişkin soruya, Alevî-Bektaşî katılımcıların çoğu olumlu yönde cevap vermiştir.

Alevî-Bektaşîlerin kendilerini tanımlanmasına ilişkin daha önce yapılan çalışmalarda genel görüş Alevî tanımlamasıdır. Bizim yaptığımız çalışmada da Alevî-Bektaşî katılımcıların çoğu kendilerini Alevî olarak tanımlamıştır.

Alevî-Bektaşîlerin din eğitimi veya öğretiminin nereden alınması veya alındığına dair soruya ilişkin daha önce yapılan çalışmalarda genel görüşü; evde/ailede ve ardından Cemevinde/dedelerce şeklinde bir bulgu ortaya çıkmaktadır. Bizim yaptığımız çalışmada da Alevî-Bektaşî katılımcıların çoğu aileden cevabını vermiştir. Bir kısmı da Cemevinden/dedelerden şeklinde cevap vermişlerdir.

DKAB dersinin okullarda okutulmasına ilişkin soruya daha önce yapılan çalışmalardaki Alevî-Bektaşîlerin genel görüşü olumludur. Bizim çalışmamızda da katılımcıların büyük çoğunluğu din öğretimine olumlu bakmaktadır.

Alevî-Bektaşîlerin cem törenine ve Alevî-Bektaşî dernek/vakıflara gitmelerine ilişkin daha önceki çalışmalarda genel görüşe göre mümkün mertebe gitmekte olduklarıdır. Bizim

çalışmamızda da katılımcıların büyük çoğunluğunun, cem törenine Alevî-Bektaşî dernek/vakıflara mümkün mertebe gittiklerini tespit ettik.

Alevî-Bektaşîlerin zorunlu/seçmeli DKAB dersine dair görüşlerine ilişkin daha önceki çalışmalarda Alevî-Bektaşîlerin zorunlu DKAB dersine karşı olduklarını bunun yerine seçmeli DKAB dersini istediklerini bulgularına ulaşılmaktadır. Bizim çalışmamızda da katılımcıların büyük çoğunluğunun zorunlu DKAB dersi yerine seçmeli DKAB dersi olmasını istediklerini görmekteyiz.

Alevî-Bektaşîlerin din eğitime dair görüşlerine ilişkin daha önceki çalışmalarda genel görüş din eğitiminin verilmesi yönündedir. Bizim çalışmamızda da ailelerin din eğitimi vermek noktasında çaba sarf ettiklerini görmekteyiz ve bu hususa önem verdikleri bulgusuna ulaşılmaktadır.

Alevî-Bektaşîlerin DKAB ders müfredatına dair görüşlerine ilişkin daha önceki çalışmalarda, müfredattan memnun olmadıklarını belirttiklerini görmekteyiz. Bunun sebebi olarak Sünni anlayışla müfredat hazırlandığı görüşü öne çıkmaktadır. Bizim çalışmamızda da DKAB ders müfredatının Sünni kaynaklardan alındığı ve tarafsız anlatılmadığı görüşünün hâkim olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır.

Alevî-Bektaşîlerin DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik konularına bakış açılarına ilişkin önceki çalışmalarda genel görüş; DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik konularının yer alması gerektiği ve bunun yarar sağlayacağıdır. Biz de çalışmamızda tartışmanın bir diğer boyutu olan DKAB ders kitabındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularını kimin hazırlaması gerektiği ve mevcut konuların ne ölçüde tarafsız anlatıldığı konusuna yoğunlaştık. Çalışmamızdaki bulgulara göre Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili konuları hazırlayanlara ve bu konuların tarafsız bir şekilde anlatıldığına dair olumsuz görüşlerin var olduğunu görmekteyiz. Yani Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili konuların anlatılması memnuniyet vericidir. Fakat bu konuların içeriği ve hazırlayıcıları noktasında, Alevî-Bektaşîlerin akıllarında soru işaretlerinin var olduğu anlaşılmaktadır.

DKAB ders öğretmenlerinin DKAB ders kitabındaki Alevîlik-Bektaşîlik konu bilgilerinin ne ölçüde olduğuna dair görüşlerine ilişkin önceki çalışmalardaki genel görüş, DKAB öğretmenlerinin yeteri bilgiye sahip olmadıkları yönündedir. Bizim çalışmamızda da,

yaptığımız derinlemesine görüşmelerimizde DKAB öğretmenlerinin yeterli bilgiye sahip olmadıkları ifadeleri yer almaktadır. Burada diğer önemli husus, DKAB öğretmenlerinin bu konudaki bilgileri nereden edinecekleridir. Katılımcılara göre bu sorun, Alevi-Bektaşî dernek/vakıflarının uygun gördüğü kişiler ve yerlerden olmasıyla çözülecektir.

Alevî-Bektaşîlerin, DKAB öğretmenlerinin Alevîliğe/Alevî öğrencilere tavrına dair düşüncelerine ilişkin önceki çalışmalarda, DKAB öğretmenlerinin Alevî öğrencilere yönelik olumsuz tavır veya ön yargılı olduklarına dair bulgulara ulaşmaktayız. Yaptığımız derinlemesine görüşmelerde DKAB öğretmenlerinin Alevî-Bektaşî öğrencilere karşı tavırlarının olumsuz olduğu ön plana çıkmaktadır. Bunun sebebi ise, öğretmenlerin müfredata göre dersi anlatması ve Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır.

Alevî-Bektaşîlerin DKAB öğretmenlerine bakış açılarına ilişkin önceki çalışmalarda, Alevî-Bektaşî katılımcıların büyük çoğunluğunun DKAB öğretmenlerinden memnun oldukları görülmüştür. Derinlemesine yaptığımız görüşmelerde genel görüş DKAB öğretmenlerine karşı olumlu bakış açılarının olduğudur. Fakat DKAB öğretmenlerinden tarafsız ve doğru bir bilgi aktarımı yapmaları noktasında Alevî-Bektaşîlerin istekleri mevcuttur.

DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik konularına yer verilmesi Alevî-Bektaşîlerce olumlu karşılanmaktadır. Derinlemesine yaptığımız görüşmelerde de bu memnuniyeti görebilmekteyiz. Ayrıca önceki çalışmalarda en çok talep edilen konular arasında, inançla ilgili konular, ibadetle ilgili konular, cem ve cemeveleri, On iki İmamlar, Alevîlik tarihi gibi konular yer almaktadır. Bizim çalışmalarımızda da inançla ilgili konular, ibadetle ilgili konular, cem ve cemevleri konuları öne çıkarak önceki çalışmalardaki bulgulara benzer taleplerin olduğunu görmekteyiz.

Bu mukayeseye göre, çalışmamız ile önceki çalışmalar arasında büyük ölçüde benzerliklerin olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Alevî-Bektaşîler kendilerini tanımlarken özellikle Alevî veya Alevî Müslüman kavramını kullanmayı tercih etmektedirler. Alevî tanımlamasının olmadığı bir kavramı ise

pek tercih etmediklerini görmekteyiz. Ayrıca Müslüman tanımlamasını tek başına kullanmadıklarını görmekteyiz. Fakat Müslüman tanımlamasını, diğer tanımlamalarla birlikte kullanmayı tercih etmektedirler. Bu anlayışın, Sünnilik anlayışının dışında bir düşünce yapılarının olduğunu belirtme isteklerinden kaynaklı bir durum olabileceğini ifade edebiliriz. Bektaşîlik tanımlamasını ise pek tercih etmediklerini görmekteyiz. Bu durumda Alevî-Bektaşîlerin kendilerini tanımlama noktasında farklı fikirlerinin olduğunu görmekteyiz.

DKAB ders kitaplarındaki Alevî-Bektaşî kullanımı, Alevî-Bektaşîlerce olumlu karşılanmaktadır. Bu kullanım aynı zamanda Alevî-Bektaşîlere isim tercih etme hakkı da sunmaktadır. Yani bu isim çatısı altında kendisine bir yer bulabilmektedir. Sadece Alevîlik tanımı kullanılsaydı Bektaşî olan kimseleri memnun etmeyebilirdi veya sadece Bektaşîlik tanımı kullanılsaydı Alevî olan kimseleri memnun etmeyebilirdi. Bu açıdan da isabetli bir kavram olarak görebiliriz.

Kızılbaş kullanımı Alevî-Bektaşîlerce pek uygun görülmemiş olmalı ki kendilerini tanımlarken bu kavramı pek kullanmamışlardır. Bu tanımlamanın Osmanlı Dönemi'nde, Safevilere destek olmaları sebebi ile küçültücü anlamda kullanımının etkileri günümüze kadar gelmiş olmalı ki bu tanımlama Alevî-Bektaşîlerce kullanılmamaktadır. Ayrıca bu sebepten dolayı da Türkiye Cumhuriyeti'ne aidiyet duygularına zarar verdiğini düşünmeleri sebebi ile kullanmayı tercih etmediklerini de ifade edebiliriz. Dolayısıyla DKAB ders kitaplarında Kızılbaşlık kavramının kullanılmamasının isabetli olduğu kanaatindeyiz.

Alevî-Bektaşîler Buyruk kitabı ve Alevî-Bektaşî ozanlarının deyişlerine önem vermektedirler. Bu durumda DKAB kitaplarında, Alevîsiyle-Sünnisiyle Müslüman toplumun ortak inanç ve anlayışlarına hitap edecek, Buyruk kitabından pasajlara ve Alevî-Bektaşî ozanlarına ait deyişlere daha fazla yer verilebilir.

Alevî-Bektaşîler, çocuklarının din öğretimi almaları konusunda son derece hassaslar hatta bazılarının göre okullarda din eğitiminin daha erken yaşta verilmesi kanaatindeler. Okullarda din eğitiminin erken yaşta verilmesi gerektiği düşüncesi Alevîsiyle-Sünnisiyle Müslüman toplumun her kesimi için olumlu bir talep olarak görülebilir. Fakat bu din eğitiminin zorunlu DKAB dersi üzerinden verilip verilmemesi ayrı bir sorun olarak durmaktadır. Ayrıca

bu din eğitimi içeriğinin Alevî-Sünni anlayışların ortak zeminine uygun olduğu da ayrı bir sorundur.

Alevî-Bektaşî aileler, çocuklarının kendi inanış ve anlayışına göre istedikleri din eğitimini okullardan alamadıklarını düşündükleri için öncelikle veli olarak kendileri, daha sonra cemevlerinden bu eksikliği gidermeye çalışmaktadırlar. Buna göre DKAB ders kitaplarında başta Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili konular olmak üzere dinî konular Alevî-Bektaşîleri pek tatmin etmemektedir. DKAB dersinde din eğitimi ile ilgili bilgilerin neler olduğuna dair yeterince bilgi sahibi olamamaları, din eğitiminin Sünni anlayışa göre verildiği ve eksik anlatıldığına dair bir anlayışta olmaları bu durumun sebeplerindendir. Fakat Alevî-Bektaşî katılımcıların din eğitime önem vermeleri, Alevî-Sünni anlayışın bir noktada buluşabilmesi açısından önemli bir bulgu olarak görülebilir.

DKAB dersinin zorunluluğu, Alevî-Bektaşîlerin çoğunluğuna göre tercih edilen bir durum değildir. Bu durumu, Sünni merkezli dayatma bir din dersi olarak görülmektedir. Bu da, bu dersten aldıkları verimi düşürmektedir. Her ne kadar, DKAB ders kitabında Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konulardan bahsedilse de, bu konuların yetersizliği, Alevî-Bektaşî anlayışını tam manasıyla yansıtmaması ve Alevî-Bektaşîlerin, Alevî-Bektaşîlik konularının dışında kalan konuların Sünni anlayışla hazırlandığı düşüncesinde olmaları bu olumsuz bakış açılarını güçlendirmektedir. Fakat bazı istekleri çerçevesinde zorunlu olmasını problem olarak görmeyen Alevî-Bektaşîlerin varlığı da inkar edilemez bir gerçektir. Bu hususta zorunlu bir DKAB dersinden bahsedilecekse tüm bunların göz önünde bulundurulduğu bir kitap hazırlanmalıdır.

Alevî-Bektaşîlerin, DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konularda yeterince bilgi sahibi olmadıklarını görmekteyiz.(Bu durum sadece Alevî-Bektaşîlere mahsus bir durum da değildir.)Bilgi sahibi olmamaları, bu derse ve dersin konularına karşı önyargılarının artmasına sebep olmaktadır. Aslında bilgi sahibi olmamalarını normal karşılamak gerekir neticede DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konular 10-15 yıldır var. Geçmişten gelen ön yargılar sebebi ile bu konuların özümsemesi ve varlığından haberdar olunmasının, zaman alacaktır. Burada asıl problemin, DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına dair bilgi sahibi olmamasına rağmen bilgi sahibiyim diyenlerden kaynaklanmaktadır. Çünkü yaptığımız çalışmalarda DKAB ders

kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına dair bilgi sahibiyim diyenlerin tercihlerine baktığımızda, aslında bilgi sahibi olmadıklarını görmekteyiz. Çünkü tercih edilen konular kitaplarda mevcuttur. Bu durumda eksik konu olarak belirttikleri konuları aslında istekleri olarak ifade edebiliriz. Bu noktada da Alevîlere ve Sünnilere, DKAB ders kitaplarında anlatılan konuların neler olduğunun anlatılmasına yönelik ciddi bir çalışma yapılması gerekmektedir. Çünkü bilmemek önyargıların oluşmasının en önemli sebebidir. Böyle bir durum olduğu müddetçe ne Sünniler Alevîleri, ne de Alevîler Sünnileri anlayacaktır.

Alevî-Bektaşîlerin çoğunluğu, DKAB ders kitabının Sünni kaynaklara göre hazırlandığı, DKAB ders kitabı konularının Sünni anlayış içerdiği kanaatindeler. Şu var ki DKAB ders kitaplarında birçok konudan bahsedilmektedir. Hatta farklı dinlerin inançlarından bile bahsedilmektedir. Bu çerçevede mezhepler üstü bir anlayışla eğitim programları hazırlanmıştır. Durum böyle iken söz konusu anlayışta olmalarının birçok sebebi olabilir. DKAB ders kitaplarındaki konulara karşı önyargılı olmaları, bu anlayışta olmalarının sebeplerinden biridir. Bu önyargılar nasıl süreç içinde oluştuysa bu önyargıları yıkmak için de uzun soluklu ciddi bir çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Bununla ilgili televizyonlarda, gazetelerde, okullarda, üniversitelerde gündem oluşturup bu konuların daha fazla dillendirilmesi bu ön yargıların yıkılmasında etkili olacaktır.

Alevîlik-Bektaşîliğin DKAB ders kitabında tasavvufi bir yorum olarak verilmesi Alevî-Bektaşîlerin büyük çoğunluğuna göre olumlu bir durumdur. Bu demektir ki kendilerini mezhep veya başka bir inanış olarak değil tasavvufi bir yorum olarak görmektedirler. Fakat burada şöyle bir soru akla gelmektedir. Acaba Alevî-Bektaşîlerin bu memnuniyetleri tasavvufi bir yorum olarak anlatılmalarından mı yoksa DKAB ders kitaplarında Alevî-Bektaşîlerin konu olarak anlatılmalarından mı kaynaklanıyor? Bununla ilgili olarak şunu söyleyebiliriz. Bizim çalışmamızda hiçbir Alevî-Bektaşî katılımcıdan Alevî-Bektaşîliğin mezhep olduğuna veya mezhep olarak anlatılmasına dair bir talebi olmamıştır. Bu durumda DKAB ders kitabında Alevîlik-Bektaşîliğin bir tasavvufi yorum olarak anlatılması isabetli olmaktadır.

Alevî-Bektaşîlerin çoğunluğu, DKAB ders kitabının hem Alevî-Bektaşî hem de Sünni kimselerin bulunduğu bir komisyonun tarafından hazırlanması gerektiği düşüncesindeler. Burada da Alevî-Bektaşîlerin olmadığı bir komisyonun Alevî-Bektaşîlerce

kabul görmemesi durumu göz önünde bulundurularak DKAB ders kitabı hazırlanırken Alevî-Bektaşî akademisyenlerin de katıldığı bir komisyon tarafından hazırlanır ve bu anlatılabilirse DKAB ders kitaplarına ve bu ders kitabının Alevîlik-Bektaşîlik konularına bakış açılarında olumlu değişimler olacaktır. Alevî-Bektaşîlerin, komisyonda Sünni kimselerin de olması gerektiği düşüncesinde olmaları ortak zeminde buluşulabilmesi açısından umut verici bir durumdur.

DKAB ders kitabında Alevîlik-Bektaşîliğin Caferilikle ilişkisi ve farkının anlatılıyor olmasının Alevî-Bektaşîleri memnun ettiği anlaşılmaktadır. Caferilikle ortak yönleri olması yanı sıra farklılıkları da ön plandadır. Bu durum anket çalışmamıza da yansımış ve kendilerini Caferi olarak tercih eden çok az kişi çıkmıştır. Dolayısıyla DKAB ders kitabında Caferilik ile ilgili konuların Alevîlik-Bektaşîlikten ayrı bir başlık altında verilmesinin, isabetlidir.

Alevî-Bektaşîlerin, DKAB ders kitaplarındaki konularda öncelikleri Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konulardır. Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konuları, Alevîlik-Bektaşîlik dışındaki konulardan daha fazla önemsenmektedir. Bu durumda Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konuların yeterince anlatılması noktasında ayrı bir mesai harcanmalıdır. DKAB ders kitaplarının tamamını düşündüğümüzde toplamda 15 sayfaya yakın Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konuların anlatılıyor olması ve bunların dışında da Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili dolaylı veya dolaysız birçok hususun anlatılıyor olması memnun edici bir durum olmakla birlikte daha geniş bir yelpazede konuların anlatılması daha memnun edici bir durum olacaktır.

Alevî-Bektaşîler, DKAB dersini verecek öğretmenin Sünni olmasını, Sünniliği empoze etmeye çalışmadıktan sonra sorun olarak görmemektedirler. Çünkü Alevî-Bektaşîler Sünnileştirilme endişesi taşımaktadırlar. Aynı şekilde Alevî-Bektaşî bir öğretmenin de Alevîlik-Bektaşîlik'i empoze etmeye çalışmaması gerektiği kanaatindeler. Bu kanaatlar ortak zemin için umut vericidir. Sünni öğretmenlerin Alevî-Bektaşî öğrencilere zorla namaz kıldırılmaları noktasında daha hassas davranmaları gerekir, ayrıca Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili konulara hâkim olmaları gerekmektedir. Ne kadar Sünni anlayışa sahip bir öğretmen olsa bile bu anlayışını arka planda bırakıp yanlı bilgiler vermekten kaçınmalıdırlar. Ayrıca Alevî-Bektaşî öğrencilere karşı ön yargılı olunmamalıdır. Alevî-Bektaşî öğrencileri rencide edecek söz ve davranışlardan kaçınılmalıdır. İstemedikleri bir dua veya sureyi zorla ezberletme gibi bir yola girilmemelidir. Bu hususta DKAB öğretmenleri gerekirse hizmet içi eğitime tabi

tutulup bu konuda nasıl ders işleyecekleri ve öğrencilere yaklaşım tarzları hususunda ayrıca bilgilendirilmelidirler.

DKAB ders kitaplarındaki insancıl bir din öğretimi Alevî-Bektaşîleri memnun etmektedir veya böyle bir beklentilerinin olduğunu ifade edebiliriz.

Alevî-Bektaşîlerin çoğunluğuna göre, DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili ahlaki konular dışında başta Cem, Cemevleri ve sosyal fonksiyonları olmak üzere birçok konu eksiktir. Fakat demografik yapılarına göre bu hususu incelediğimizde farklı görüşlerin ortaya çıktığını görmekteyiz. Kimisi eksik konu olarak en çok Cem, Cemevleri ve sosyal fonksiyonlarını tercih ederken kimisi inanç konularını tercih etmiştir veya en az tercih edilen konu olarak bazı katılımcılar ahlaki konuları tercih ederken bazıları inanç, ibadet, 12 İmam konularını tercih etmiştir. Birçok konunun eksik olduğunu düşünen Alevî-Bektaşîlerin bazı noktalarda haksız eleştirileri söz konusudur. Çünkü eksik olarak zikredilen birçok konu DKAB ders kitaplarında anlatılmaktadır. Ayrıca Alevî-Bektaşîlerin demografik durumları, eksik olan konuların tercihleri noktasında farklılıklar oluşturmaktadır. Örneğin 45-54 yaş kategorisinde olan Alevî-Bektaşîlere göre DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik ile ilgili konular yeterince anlatılmaktadır. Buna göre bu mesele ile alakalı kendi içlerinde söz birlikleri yoktur. Bunun sebeplerinden biri daha önce zikrettiğimiz gibi yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. Bir diğeri ise geçmişten gelen önyargılarıdır. Bunun dışında art niyetli kimselerin yönlendirmelerini de ekleyebiliriz. Fakat DKAB ders kitaplarında anlatılan konuların detaylı anlatılması ve doğru anlatılması noktasındaki eleştirilerinin haklı gerekçeleri olabilir. Çünkü bir şeyin anlatılıyor olması tam ve detaylı anlatıldığı manasına gelmeyebilir.

Alevî-Bektaşîlerin DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili konu isteklerine baktığımızda, Alevîlik, Cem ve Cemevleri, 12 İmamlar, semah, Kerbela, Ehl-i Beyt, İbadetler, Bektaşîlik, gülbank gibi konular ön plana çıkmaktadır. Bu konuların birçoğunun DKAB ders kitaplarında mevcut olduğunu tekrar ifade etmemiz gerekir. Fakat Alevî-Bektaşîlere göre bu konuların içeriğindeki bilgilerin ne kadar memnun edici olduğu tartışılır. Ayrıca bu bilgilerin anlatıldığına dair tam olarak bilgi sahibi değiller. Bu durumda, bu konularla ilgili bilgi sahibi olabilmeleri noktasında okullarda ve gerekirse cem evlerinde bilgilendirilmeler yapılmalıdır. Bizim bu çalışmamızın, küçük çaplı da olsa bu konuda faydalı olabileceği kanaatindeyiz.

Alevîlik-Bektaşîlik konularının DKAB ders kitaplarına konulması ve ardından bu konuların zenginleştirilmesi Alevî-Bektaşîleri memnun eden gelişmelerdendir. Fakat yapılan bu çalışmalar Alevî-Bektaşîlere yeterli gelmemektedir. Dolayısıyla elde edilen güzel kazanımların kaybedilmemesi, bu kazanımların bir tık daha ileri seviyeye taşınabilmesi açısından konunun uzmanı olan tüm akademisyenler, ilahiyatçılar, eğitimciler, dedeler, Alevî-Bektaşî önderler, DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili hangi konuların kim tarafından nasıl verilmesi gerektiğine kadar hep beraberce samimi bir şekilde kafa yorup Alevîsiyle-Sünnisiyle her kesimi memnun edecek bir ders kitabı hazırlanmalıdır.

Okullardaki din öğretimi konusundaki her türlü çalışmalara azami miktarda bilim insanını, bu konuda uzman kimseleri ve kanaat önderlerini katmak gerekmektedir. Yapılacak çalışmalar, siyasi ve ideolojik bir yaklaşımla değil; anayasayı, dinin özellikleri, birey ve toplumun ihtiyaçları, ülkenin içinde bulunduğu gerçekliği göz önünde bulundurup bilimsel ve aynı zamanda iyi niyetle gerçekleştirilmelidir.⁴³¹

Bir olan Allah’a inanan, kutsal kitabı Kur’an olan, Peygamberi rehber kabul eden, kendilerini İslâm dairesi içerisinde gören ve bu şekilde görülmeyi de isteyen, tefrikayı değil bir olmayı tercih eden, kadîm medeniyetin inşasında emekleri olan Alevî-Sünni iki topluluğun DKAB ders kitaplarındaki konulara ilişkin mezkur problemleri tüm bu olumlu hususları göz önünde bulundurarak çözebileceklerine inanmaları ve bu konuda samimi adımlar atmaları gerekmektedir.

⁴³¹ Yılmaz, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Alevîliğin Öğretimi”, s. 75.

KAYNAKÇA

Abdülbaki, Muallim.**Cumhuriyet ocuğunun Din Dersleri**. İstanbul: Kaynak Yay., 2005.

Akgül, Mehmet ve Diğerleri.**Altıncı Sınıf Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. Ankara:MEB Yay., 2012.

Akgül, Mehmet ve Diğerleri.**Dördüncü Sınıf İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. MEB Yay., 2012.

Akın, Abdullah. **Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi(1920-1950)**. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.

Aktaş, Ali. Kentsel Alanda Alevî Gençliğinin Kimlik Sorunlarına Sosyolojik Bir Bakış.**Türk Kültürü veHacı Bektaş Velî Araştırmalar Dergisi**. S.34, 2005.

Aktay, Yasin ve Diğerleri.**Türkiye’de Ortak Bir Kimlik Olarak tekilik**. Ankara: Eğitim Bir-Sen Yay., 2010.

Akyürek, Süleyman. “Din Eğitimi Biliminin Alt Bilim Dallarına İlişkin Bir Analiz”.**Kuram ve Eylem Yönüyle Din Eğitiminin Teolojik ve Felsefî Temelleri**. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yay., 2010.

Akyüz, Yahya.**Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1982’ye)**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay., No:114,1982.

Altaş, Nurullah. “Türkiyede rgn ğretimde Dinin Yeri (1924-1980 Arası Din ğretimi Anlayışı zerine Bir Değerlendirme”.**Marife Dini Araştırmalar Dergisi**. C.2, S. 1, 2002.

Altaş, Nurullah.**İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ğretimi**. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2001.

Arabacı, Fazlı.**Alevîlik ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutu. Çorum Örneği.** Samsun: Etüt Yay., 2000

Ateş, Kazım.**Türkiye’de Milliyetçilik. Yurttaşlık ve Alevîler: “Öztürkler” ve “Heretik Ötekiler”.** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2010

Aydın, Mehmet Zeki. “Dünden Bugüne Türkiyede Din Eğitimi”.**Kamuda Sosyal Politika.** C. 8, S. 29, 2014.

Aydın, Muhammet Şevki.**Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı.** Kayseri: İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı, 2000.

Ayhan, Halis. “Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış”.**AÜİFD**(75. Yıl özel sayısı), 1999.

Ayhan, Halis.**Eğitime Giriş ve İslamiyet’in Eğitime Getirdiği Değerler.** İstanbul: Damla Yay., 1982.

Ayhan, Halis.**Türkiye’de Din Eğitimi (1920-1998).** İstanbul: MÜİFV Yay., 1999,

Bahadır, İbrahim (hızl.).**Hacı Bektaş’ın Tarihsel Kimliği.** Ankara: Bielefeld Alevî Kültür Merkezi Yay., 2003.

Balcıoğlu, Tahir Harimi.**Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları.** İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1940.

Barman, Kasım.**Onuncu Sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı.** Ankara: Özgün Matbaacılık, 2012.

Başakşehir Nüfusu Belli Oldu. 5 Şubat 2018.<https://basaksehir.bel.tr/haberler/basaksehir-nufusu-belli-oldu-397-bin-3290>. (27 Aralık 2019)

Bektaş, Abdullah ve Diğerleri. **Dokuzuncu Sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı.** MEB Yay., 2018.

Bilgin, Beyza. “Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri”.**Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. C. 21, S. 1, 1981.

Bilgin, Beyza. **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**. Ankara: Gün Yay., 1998.

Bilgin, Beyza.**Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**. Ankara: Yeni Çizgi Yay., 1995.

Bulut, Ümmü.**Sosyolojik Açıdan Tahtacı Grupların Araştırılması(Muğla Örneği)**. Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Cengiz, Recep.**Çamiçi Beldesinde Dini Hayat: Alevilik Üzerine Bir Araştırma**. Doktora Tezi, 2000

Çarkoğlu, Ali ve Toprak, Binnaz. **Değişen Türkiye’de Din. Toplum ve Siyaset**. İstanbul: TESEV Yay., 2006.

Çelik, Bekir ve Diğerleri.**Onbirinci Sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. MEB Yay., 2018.

Demir, Fatma Betül ve İpek, Zehra.**Alevîlere Yönelik Ayrımcılık**. İstanbul: Mazlumder, 2015.

Demirtaş, Kenan.**Onikinci Sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. Ankara: Özgün Matbaacılık, , 2012.

Doğan, Mehmet.**Büyük Türkçe Sözlük**. İstanbul: Birlik Yay., 1986.

Durna, Nihal.**Ortaöğretim DKAB Dersi Öğretim Programında Yer Alan Alevilik İle İlgili Bilgiler Konusunda Öğrencilerin Düşünceleri (Sivas Örneği)**. Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Erdemir, Aykan ve Diğerleri.**Türkiye’de Alevî Olmak**. Ankara: Mattek Matbaacılık, 2010.

Erol, Mehmet Seyfettin ve Kalyoncu, Bilal.**Stratejik Düşünce Enstitüsü Alevi Raporu**. Ankara: Öncü Medya, 2009.

Eröz , Mehmet.**Türkiye’de Alevîlik Bektaşîlik**. İstanbul: Ötüken Yay., 2014.

Eröz, Mehmet.**Türkiye’de Alevîlik Bektaşîlik**.Ankara: Ötüken Neşriyat, 2014.

Ev, Halit. “İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı Hakkında Bir Değerlendirme”.**Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Dergisi**. S. 32, 2010.

Fığlalı, Ethem Ruhi.**Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri**. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yay., 2004.

Fığlalı, Ethem Ruhi.**Türkiye’de Alevîlik Bektâşîlik**. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yay., 2006.

Genç, Nazım.**Dokuzuncu Sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. İstanbul: FCM Yayıncılık, 2012.

Genç, Özge ve Diğerleri.**Eğitimde Çoğulculuk ve İnanç Özgürlüğü: Yetişkinlerin ve Çocukların Gözünden Okullarda Din Dersleri ve Dinin Görünümleri**. Podem Yay., 2017.

Gevrek, Murat.**Alevî Öğrenci ve Velilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerine Bakışları**. Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Gül, Ahmet. **Cumhuriyet Dönemi (1923-1997) Orta Öğretimde Din Eğitimi**. Ankara: Türkiye Din Eğitimi Vakfı Yay., 1998.

Gümüsoğlu, Hasan.**İslâm Mezhepleri Tarihi**. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2013.

Güngör, Özcan.**Günümüz Alevî-Bektaşî Kimliğine Dair Sosyolojik Bir Araştırma (Beypazarı/Karaşar Bölgesi Örneği)**. Doktora Tezi, 2007.

Hamurcu, İlhan Ozan.**Alevî Sivil Toplum Örgütlerinin AKP Hükümetinin Alevîlere İlişkin Politikalarına Yaklaşımı (İzmir İli Örneği)**.Doktora Tezi, 2017.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>

İrat, Ali Murat.**Alevîliğin ABC’si**. İstanbul: Profil Yay., 2013.

Kala, Arif.**Sorgulama, Tepki, Uzlaş: Elazığ Alevileri Üzerine Alan Araştırması.** Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Kanık, Cengiz. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Müfredatı Bağlamında Alevîlik”. Mehmet Yazıcı(Ed.).**Geçmişten Günümüze Alevîlik 1. Uluslar arası Sempozyumu.** Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yay., C.2, 2013.

Kaplan, Doğan.**Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik.** Ankara: TDV Yay., 2010.

Kaya, Fatih. “DKAB Derslerinde Alevîliğin Öğretimi ve Sorunları”.Köylü, Mustafa(Ed.).**Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları.** İstanbul: Dem Yay., 2018.

Kaya, Fatih. **Öğretmen, İdareci ve Öğrencilerine Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi: Tunceli Örneği.** Doktora Tezi, 2014.

Kaymakcan, Recep “AİHM Din Dersi Kararı Nasıl Anlaşılmalı?”.**İstanbul: Dem Dergi.** S. 2

Kaymakcan, Recep. **Yeni Ortaöğretim DKAB Öğretim Programı İnceleme ve Değerlendirme Raporu.** Sabancı Üniversitesi. Eğitim Reformu Girişimi Raporu, 2007.

Keçeli, Şakir ve Yalçın, Aziz. **Alevîlik-Bektaşîlik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi.** Ardıç Yay., 1996.

Keskin, Yahya Mustafa. “Alevî-Bektaşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı’nda Temsil Önerisine İlişkin Alevîlerin Tutumlarına Üzerine Bir Alan Araştırması (Elazığ Örneği)”.**EKEV Akademi Dergisi.** C.14, S.42, 2010.

Keskin, Yahya Mustafa. **Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Alevîliği(Elazığ Sünköy Örneği).** Ankara: İlahiyat Yay., 2004.

Keskiner, Emine. “Okullardaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri ve Sorunları”.Köylü, Mustafa(Ed.).**Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları.** İstanbul: Dem Yay., 2018.

Keyifli, Şükrü. “Eğitim ve Din Eğitimi”.**Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. C. 13, S. 2.

Kılıç, Recep (Ed.). **Okulda Din Eğitimi ve Öğretimi DKAB Dersi İle İlgili Durum Değerlendirilmesi**. Ankara:TDV Yay., 2009.

Kırman, Sümeyye ve Diğerleri. **Altıncı Sınıf Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. MEB Yay., 2018.

Konaklı, Numan. Çınar, Hüseyin. Emiroğlu, Süleyman. **Onuncu SınıfOrtaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. MEB Yay., 2018.

Macit, Ayşe ve Diğerleri. **Yedinci Sınıf Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. MEB Yay., 2018.

Maden, Fahri. “Keçeci Baba Ocağı”. **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**. S. 71, 2014.

MEB.**DKAB Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)**. Ankara: MEB Yay., 2018.

MEB.**DKAB Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)**. Ankara: MEB Yay., 2018.

MEB.**İlköğretim DKAB Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu**. Ankara:MEB Yay., 2007.

MEB. **Tebliğler Dergisi**. C. 31, S. 1525, 21 Ekim 1968

MEB.**Tebliğler Dergisi**. C. 81, S. 2726, Mart 2018

Melikoff, İrene. **Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe**. Turan Alptekin (çev.). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2010.

Melikoff, İrene. **Kırklar’ın Cemi’nde**. Turan Alptekin (çev.). İstanbul: Demos Yay., 2011.

Melikoff, İrene. **Uyur İdik Uyardılar**. Turan Alptekin(çev.). İstanbul: Cem Yayınevi, 1993.

Nazıroğlu, Bayramali. **Vatandaşlık ve Din Eğitimi**. İstanbul: Açılık Kitap, 2013.

Ocak, Ahmet Yaşar (Ed.). “Tarihsel Terminoloji (Bektaşilik, Kızılbaşlık, Alevîlik)”. **Geçmişten Günümüze Alevi Kültürü**. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009.

Ocak, Ahmet Yaşar. “Alevî”. **DİA**, C.2.

Ocak, Ahmet Yaşar. “Alevîlik-Bektaşilik Hakkında Son Yayınlar Üzerine Genel Bir Bakış ve Bazı Gerçekler”. **Tarih ve Toplum**. C.1, S. 91, 1991.

Ocak, Ahmet Yaşar. “Bektaşilik”. **DİA**, C. 5.

Ocak, Ahmet Yaşar. **Babaîler İsyanı**. İstanbul: Dergâh Yay., 1996.

Okan, Murat. **Türkiye’de Alevîlik**. Ankara: İmge Kitapevi, 2004.

Okumuşlar, Muhiddin ve Genç, Fatih. “Din Eğitimi’nin Bilimselleşmesi/Neliği”. Recai Doğan ve Remziye Ege(Ed.). **Din Eğitimi El Kitabı**. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

Öcal, Mustafa. “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi”. **UÜİFD**. S. 7, C. 7, Yıl: 1998.

Öcal, Mustafa. **Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi**. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.

Öcal, Mustafa. Fahri Unan ve Yücel Hacaloğlu(Yayına Hazırlayanlar). **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi**. Ankara: Türk Yurdu Yay., 1999.

Öz, Mustafa. **Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi**. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

Özdemir, Şuayip ve Arıcı, İsmail. “Türkiye’de Okullarda Din Öğretimi”.Kaymakcan, Recep. Zengin, Mahmut.Arslan, Z. Şeyma(Ed.).**Alevî-Bektaşîlerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi’ne Yönelik Görüşleri(Malatya Örneği)**. İstanbul: Dem Yay., 2011.

Parladır, Selahattin. “Din Eğitiminde Hedefler”.**Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. S.9, 1995.

Parmaksızoğlu, İsmet.**Türkiye’de Din Eğitimi**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.

Pehlivan, Battal. **Alevîler ve Diyanet**. Pencere İstanbul: Yay., 1995.

Rençber, Fevzi. “İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalında Alevîlik Üzerine Yapılan Alan Çalışmalarının Bilim Üretimine Katkısı”.**Mezhep Araştırmaları Dergisi**. C. 10, S. 2, 2017

Rençber, Fevzi. ”Adıyaman Yöresi Alevî Ocakları”.**Ondokuz Mayıs İlahiyat Fakültesi Dergisi**. S. 35, 2013.

Nayır, Sabahattin ve Diğerleri. **Sekizinci Sınıf Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. MEB Yay., 2018.

Sarıkaya, Mehmet Saffet.**AnadoluAlevîliğinin Arka Planı**. İstanbul: Ötüken Yay., 2003.

Sarıkaya, Mehmet Saffet. **İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler**. İstanbul: Rağbet Yay., 2009.

Sitembölükbaşı, Şaban. **Türkiye’de İslâm’ın Yeniden İnkişafı (1950-1960)**. Ankara: TDV Yay., 1995.

Şahin, Haşim. “Ocak”.**DİA**.C. 33.

T.C. Devlet Bakanlığı. **1. Alevî Çalıştayı**. Ankara: DNA Medya, 2009.

T.C. Devlet Bakanlığı. **4. Alevî Çalıştayı**. Ankara: DNA Medya, 2009.

T.C. Devlet Bakanlığı. **7. Alevî Çalıştayı**. Ankara: DNA Medya, 2009.

Taşgın, Ahmet. “1980 Sonrası Alevîlerin Farklı Bir Görüntüsü: Alevi Caferiler ve Aşura Dergisi”. **Dini Araştırmalar Dergisi**. C.6. S.18, 2014.

Taşkaya, Serdarhan Musa. “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik”.**2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevîlik ve Bektaşîlik Bilgi Şöleni**. İstanbul: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi, 2007.

Taştekin, Osman ve İnan, Mesut. **Alevi Gözüyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (Erzincan Örneği)**. Rağbet Yay., 2013.

Tetik, Hayati. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 2010-2018 Öğretim Programı Ünite ve Kazanımları Üzerine Bir Değerlendirme”.**Universal Journal Of Theology**. C.3, S.1, 2018.

Tosun, Cemal. “Din Eğitimi-Öğretimi ve Mezhep”.**İslami Araştırmalar Dergisi**. C. 29, S. 2, 2018.

Tosun, Cemal. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Alevîlik”.Yılmaz, Remziye(Ed.).**Kültürel Çeşitlilik ve Din**. Ankara: Sinemis Yay., 2005.

Tosun, Cemal. **Din Eğitimi Bilimine Giriş**. Ankara: Pegem Yayınları, 2001.

Turan, Ahmet. Yıldız, Harun. “Tarihten Günümüze Anadolu Alevîliği”. **On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. S. 26-27. 2008.

Uçar, Ramazan. Alevî-Bektaşîler açısından Türkiye’de Din Eğitimi: Bir Alan Araştırması.**SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**. Isparta. S. 15, 2015.

Üna, İlhami. **Alevilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinden Beklentileri (Ankara Örneği)**. Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Ünal, Mustafa. Koç, İlhan. **Beşinci Sınıf Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. Ankara: Doku Yay., 2012.

Ünsür, Ahmet. **İmam-Hatip Liseleri**. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.

Üzüm, İlyas. **Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlik**. İstanbul: İsam Yay., 2007.

Üzüm, İlyas. “Kızılbaş”.**DİA**, C. 25.

Yaman, Ali. “Zorunlu DKAB Dersleri Komisyonu ve Kitaplarda Gerçekleştirilen Değişiklikler Ekseninde Alevî Çalıştayları’nın Sonuçlarına Dair”.Yazıcı, Mehmet (Ed.).**Geçmişten Günümüze Alevîlik I.Uluslararası Sempozyumu**. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yay., C.1, 2014.

Yaman, Ali. **Alevîlik ve Kızılbaşlık Tarihi**. İstanbul: Nokta Kitap, 2007.

Yaman, Ali. **Alevîlik’te Dedelik ve Ocaklar**. İstanbul: KaracaAhmet Sultan Derneği Yay., 2004.

Yaman, Ali. **Alevîlik-Bektaşılık Tarihi**. İstanbul: Nokta Kitap, 2012.

Yaprak, Ömer. **Alevî Çalıştaylarına Yansıdığı Biçimiyle Alevîlerin Toplumsal Talepleri**. Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Yaşaroğlu, Cihat. “Cumhuriyetten Günümüze Öğretim Programlarında Alevîlik”.Yazıcı, Mehmet(Ed.).**Geçmişten Günümüze Alevîlik 1. Uluslararası Sempozyumu**. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yay., C.2, 2013.

Yazıcı, Ziya. “Ahîlik”.**DİA**, C. 1.

Yıldız, Harun. “Şah İbrahim Velî Ocağı’nın Amasya Yöresindeki İzdüşümleri”.**Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**. S.63, 2012.

Yılmaz, Feramuz ve Diğerleri. **On ikinci Sınıf Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. MEB Yay., 2018.

Yılmaz, Hüseyin. “Alevîlik-Sünnilik Açısından Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersleri”. **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. S. 13/2, 2009.

Yılmaz, Hüseyin. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Alevîliğin Öğretimi”.**Türkiye’de Okullarda Din Öğretimi**.Kaymakcan, Recep. Zengin, Mahmut. Arslan, Z. Şeyma(Ed.). İstanbul; Dem Yay., 2011.

Yiğit, Hulusi. Abdullah Açık ve Diğerleri.**Beşinci SınıfOrtaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. MEB Yay., 2018.

Yiğit, Hulusi. Doğan, Emine Öğülmüş ve Diğerleri. **Dördüncü Sınıfİlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**. MEB Yay.. 2018.

Yürük. Tuğrul. **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. C. 52, S.1, 2011.

Zengin, Halise Kader. “DKAB Dersi Öğretim Programlarında Devletin Alevîlik Algısı”.**Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**. C. 12, S.47, 2013.

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

Bu anket formunda kullanılan sorular “ **DKAB Ders Kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına ilişkin Alevî-Bektaşîlerin Değerlendirmeleri – Başakşehir/Güvercintepe Örneği-**” konulu bir yüksek lisans çalışması ile ilgilidir. Ankette yer alan sorular, DKAB Ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konularına ilişkin Alevî-Bektaşîlerin görüşlerinin tespiti için hazırlanmıştır. Anket sorularına vereceğiniz cevaplar, tamamen bilimsel amaçlar için kullanılacak, bunun dışında hiçbir kişi ya da kurumun amaçlarına açık tutulmayacaktır.

Sorularımıza vereceğiniz cevaplarınızla göstereceğiniz ilgi, dikkat ve samimiyet, araştırma sonuçlarının doğruluk ve geçerliliği açısından son derece önemlidir. Bu nedenle bütün soruları dikkatle okuyarak, seçenekler arasından durumunuzu en iyi anlatan ifadeyi seçiniz.

Lütfen anket formuna isminizi yazmayınız ve hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız. Göstereceğiniz ilgi ve yardımlardan dolayı şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Anket Formu

1-Cinsiyetiniz?

☐ Kadın ☐ Erkek

2-Yaşınız ?

Lütfen yaşınızı yazınız.....

3- Hayatınızın büyük çoğunluğu nerede geçti ?

☐ Köy

☐ Kasaba

☐ İlçe

☐ İl

☐ Büyük Şehir

☐ Yurt dışı

4- Eğitim durumunuz?

- ☐ Hiç okula gitmemiş ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise
☐ Üniversite veya Yüksekokul ☐ Başka (Lütfen yazınız).....

5- Aile içindeki durumunuz?

- ☐ Baba ☐ Anne ☐ Kardeş ☐ Diğer: ...

6- Gelir durumunuz?

- ☐ Çok iyi ☐ İyi ☐ Orta ☐ Düşük ☐ Çok düşük

7- Medeni durumunuz?

- ☐ Evli ☐ Bekar ☐ Dul

8- Mesleğiniz?

- ☐ Memur ☐ İşçi ☐ Serbest meslek ☐ Emekli

- ☐ Ev hanımı ☐ İşsiz ☐ Başka:

9- Kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

- ☐ Alevî Müslüman ☐ Müslüman Caferi ☐ Müslüman-Kızılbaş

- ☐ Sadece Alevîyim ☐ Müslüman Bektaşî ☐ Sadece Müslüman

- ☐ Başka.....

10- Düzenli olarak her hafta mahallemdeki/çevremdeki

Cem törenine katılırım.

- ☐ Düzenli olarak katılırım ☐ Arasıra katılırım

- ☐ Nadiren katılırım ☐ Hiç Katılmam

11- Mahallemde/Çevremde bulunan Alevî dernekleriyle irtibatım vardır.

☐ Vardır ☐ Kısmen vardır

☐ Neredeyse hiç yoktur ☐ Kesinlikle Yoktur

12- Buyruğu okudum.

☐ Evet okudum ☐ Kısmen okudum ☐ Hiç okumadım

13- Alevî ozanlarının deyişlerini okudum.

☐ Evet okudum ☐ Kısmen okudum ☐ Hiç okumadım

14- DKAB dersinin zorunlu olmasını istemiyorsanız bunun nedenini açıkla mısınız?

.....

.....

.....

15- Çocuğumun din öğretimi almasını gerekli görüyorum.

☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum

☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç katılmıyorum

16- Çocuğunuz ilk din öğretimini nereden aldı?

☐ Alevî-Bektaşî büyüklerinden ☐ Aileden

☐ Camiden ☐ Cemevinden

☐ Kur'an Kurslarından ☐ İmam Hatip Lisesinden

☐ DKAB derslerinden ☐ Dini bilgisi yok

☐ Başka.....

17- Çocuğunuzun din öğretimine yeterince yardımcı olduğunuzu düşünüyor musunuz?

☐ Her zaman

☐ Çoğu Zaman

☐ Bazen

☐ Nadiren

☐ Hiçbir zaman

18- Okullarda DKAB dersi hakkındaki görüşünüz?

☐ Zorunlu olmalı

☐ Seçmeli Olmalı

☐ Ailenin onayına bağlı olmalı

☐ Hiç olmamalı

19-DKAB Ders Kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik konularına yer verildiğine dair bilgi sahibiyim.

☐ Bilgi sahibiyim

☐ Kısmen bilgi sahibiyim fakat içeriğini bilmiyorum

☐ Bilgi sahibi değilim

20-DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlik hakkındaki konular Sünni kaynaklardan alınmıştır.

☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum

☐ Fikrim yok

☐ Katılmıyorum

☐ Hiç katılmıyorum

21-DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğin Tasavvufi-mistik öğretiler içinde verilmesini uygun bulurum.

☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum

☐ Fikrim yok

☐ Katılmıyorum

☐ Hiç katılmıyorum

22-Okulda seçmeli olarak Alevîlik-Bektaşîlik adı altında bir dersin okutulmasını istiyorum.

☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum

☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç katılmıyorum

23- DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konuları tarafsız bir şekilde anlatılmaktadır.

☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum

☐ Fikrim yok ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç katılmıyorum

24-Sizce DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik konuları kim tarafından yazılmalıdır?

☐ Din Kültürü Öğretmenleri tarafından

☐ Akademisyenlerce

☐ Alevî-Bektaşî Dedeleri tarafından

☐ Hem Alevî-Bektaşî hem Sünni kimselerin bulunduğu bir komisyon tarafından

☐ Diğer lütfen yazınız ...

25-DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili sizce eksik olan konular nelerdir?

☐ İnanç konuları ☐ İbadet konuları

☐ Cem Cemevi ve sosyal fonksiyonları ☐ Semah, deyiş, gülbenk

☐ Alevî-Bektaşî önderleri ☐ Ahlaki konular

☐ Kerbela olayı ☐ 12 İmamlar ☐ Diğer lütfen yazınız ...

26- DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili öncelikle hangi konulara yer verilmesini istersiniz?

- a.
- b.
- c.
- d.
- e.
- f.

27- DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîliğin Caferilikle ilişkisi ve farkı anlatılmalıdır.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum
- ☐ Fikrim yok ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç katılmıyorum

28- Çocuğumun DKAB ders kitaplarındaki Alevîlik-Bektaşîlik dışındaki konuları öğrenmesini gerekli görmüyorum.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum
- ☐ Fikrim yok ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç katılmıyorum

29-DKAB dersini verecek olan öğretmenin Sünni olması problem değildir.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum
- ☐ Fikrim yok ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç katılmıyorum

30- DKAB dersi öğretmenlerinin Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili bilgi eksiklikleri nasıl giderilmelidir?

- ☐ Konunun uzmanı akademik elemanlar tarafından
- ☐ Milli Eğitim Bakanlığı'nın hizmet içi eğitim kurslarıyla
- ☐ Alevî-Bektaşî dernek ve vakıflarının uygun gördüğü kişiler tarafından
- ☐ Ortak akla hizmet edecek Alevî ve Sünnilerden oluşan bir heyet tarafından

31- DKAB dersinin sadece Alevîler ya da sadece Sünniler tarafından verilmesi toplumsal bütünleşmeyi zedeler.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum
- ☐ Fikrim yok ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç katılmıyorum

32- Ortak değerlerin ve yaşamın öne çıkarıldığı daha hümanist bir din öğretimi olmalıdır.

- ☐ Tamamen katılıyorum ☐ Katılıyorum
- ☐ Fikrim yok ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç katılmıyorum

EK 2: MÜLAKAT SORULARI

1. Alevî-Bektaşî öğrencilerin din eğitimi almalarını gerekli görüyor musunuz?
2. Alevî-Bektaşî öğrencilerin sağlıklı din eğitimi almaları konusunda sorunlar nelerdir?
3. Türkiye’de DKAB dersinin zorunlu olmasında size göre herhangi bir sakınca var mıdır?
4. Size göre Alevî-Bektaşî öğrencilerin din eğitimi ihtiyacını gidermek için Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili konular, mevcut DKAB ders müfredatı içinde mi yer alsın yoksa seçmeli müstakil bir Alevîlik-Bektaşîlik dersinin olması mı daha uygundur?
5. Mevcut DKAB ders kitaplarında Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili hangi konulara yer veriliyor? Biliyor musunuz?
6. Eğer biliyorsanız bu konular sizce yeterli mi?
7. Yeterli değilse bunlar dışında sizce yer verilmesini istediğiniz diğer konular nelerdir?
8. Hazırlanacak olan yeni bir DKAB ders kitabında öncelikli olarak hangi konulara yer verilmesini istersiniz?
9. DKAB dersi öğretmenlerinin Alevîlik-Bektaşîliğe karşı tavrını nasıl buluyorsunuz? Eğer olumsuzsa bunun sebebi nedir?
10. Sizin DKAB dersi öğretmenlerine bakış açınız nasıldır? Onlardan beklentileriniz nelerdir?
11. DKAB dersi öğretmenlerinin Alevî-Bektaşî öğrencilere karşı olumsuz tavrına ilişkin herhangi bir duyumunuz var mı? Varsa paylaşır mısınız?